HRVATSKI TJEDNIK

novine za kulturna i društvena pitanja

NAKLADA MATICE HRVATSKE

zagreb,
27. kolovoza 1971.
godina I.
broj 19.
cijena 2 dinara

VLADO GOTOVAC

PROTIV PRAZNE SUVREMENOSTI

U svakom narodu postoje patetični bjegunci u svjetski obzor: oni preko planetarnih pitanja izbjegavaju odgovornost za svoju zemlju, za njenu sudbinu. Ono što nije razumljivo na svakom mjestu i u svakom trenutku njihova vremena njima je jednako nevažno, nesuvremeno i provincijalno.

Taj azil, što ga pružaju jedino opća mjesta svjetskih pitanja, zapravo je samo svečano urešena banalnost! Jedino ona može biti uvijek i svugdje razumljiva, jer je potpuno neobavezna, jer je bez ikakve stvarne materije.

A bjegunci na to prazno putovanje u svjetske relacije najčešće kreću iz malih naroda: ispunjeni paničnim strahom od provincijalnosti. Postoji već pravi zastrašujući mit o planetarnoj periferiji u malim jezicima, o bepredmetnosti sudbine u njima! Mit o tjeskobnom hodu za poviješću. Prema njemu u svijet se može ući jedino napustivši taj okoliš i njegovu tradiciju. Izgubivši tako vlastito podrijetlo, bjegunci u svjetsko ostaju pri oponašanju njegove drame i to uvijek njezinih zadnjih motiva, ludujući za novostima, jer su, izgubivši svoju unutrašnjost, izgubili sva svoja mjerila: oni preko prazne suvremenosti napokon završavaju, nestaju u galami modâ.

Naravno, postoji provincija, postoji njezina tjeskobna atmosfera okašnjelosti u kojoj sve postaje tromo i netrpeljivo. Ali, iz nje se može otići jedino priznavši je u sebi: do svijeta se stiže samo sa svojom domovinom! I to ne isključivo tako da o njoj pružamo dokumentarne slike, nego prije svega tako da prihvatimo njenu dramu kao dramu svijeta. Jer svjetske relacije mogu biti pouka, ali samo domovina daje dušu: gdje se od jedne zemaljske i jedne zvjezdane niti plete uže naše sudbine.

Hrvatska je kultura preko mnogih događaja danas dovedena pred planetarni obzor: prije svega renesansom pitanja o značenju domovine u revoluciji. Ono je već naša praksa, pokrenuta politikom. Ali, intelektualci su joj u svojim djelima pružali razloge slobode, strast njezinih poziva, obzor njezina podrijetla i njezinih mogućnosti. Zato sadašnji događaji i jesu stvar svih: susret sna i snage mrtvih i živih, sabiranje domovine odasvuda.

Sve što se čini za slobodu, čini se i za svoju zemlju. Ali po tome nas neće u svijetu prepoznati! Tu su vidljivi samo oni, koji imaju svoje vlastito lice: fizionomiju oblikovanu u drami njihove vlastite sudbine. I samo s tim licem jedna kultura dobiva svjetsko ime. A mi još uvijek lutamo neodređenim prostorom, što je najveća prilika za improvizacije i lažna pitanja s modnim invencijama. Školska prisutnost sudova zasnovanih izvan našeg obzora samo prividno održava korak s vremenom: u njima se pouke ne koriste nego ponavljaju! Ta naučena svijest i njezina mjerila okrivljuju sredinu što im je neprikladna, umjesto da joj pružaju ocjene s kojima se u njoj širi prisutnost svjetskog pristupa njezinim pitanjima.

Mi moramo ispitivati sudbinu svijeta u svojoj sudbini, u njezinoj materiji: u jedinoj vlastitoj zbilji. To znači da moramo odrediti što je naša sadašnjost i koja su njezina mjerila. Jer, sadašnjost nije samo ono, što u ovom trenutku nastaje: ona je ukupnost, sabiralište naše duhovne energije i njezinih motiva; ona je aktualitet svega što je poduzeto kao hrvatska kultura: izmjereno po zahtjevima našeg doba.

Suvremenost bez naše sudbine na našoj zemlji prazna je suvremenost. I lice svijeta koje nije naše ostaje za nas samo prizor! Strah od provincijalnosti može se pobijediti jedino prihvaćanjem svog slučaja kao slučaja svijeta, svog odgovora kao odgovora za sve! Privilegije povijesnog glasa, glasa koji odjekuje svijetom, osvajaju se jedino u vlastitoj sudbini, a ne ulogom zvučnika koji samo pojačava i prenosi tuđi glas. U ovom trenutku, kada naša pitanja po prvi put imaju planetarno značenje, i naši odgovori moraju imati isti obzor. To znači da moramo izgraditi mjerila koja će u svakom događaju polaziti od svjetskog cilja naše misli i naših pothvata. Samo takva hrvatska kultura može započeti temu budućnosti, prihvaćajući temu suvremene krize.

A mi još uvijek nismo položili sve svoje tradicionalne račune! Među nama još ne vlada ton onog dramatičnog trenutka: na sve strane pojedinci još uvijek tjeraju svoj privatni slučaj kao jedini ispit za naše doba. Ima čak i takvih u kojima je privatno do te mjere pomahnitalo, da se hvale kako su iživjeli presudna pitanja svog naroda. Hrvatska je za njih događaj na razini činjenica individualne psihologije! Oni se bučno razmeću svjetskim pitanjima, istodobno vješto služeći provincijalnom klevetanju, što je izraz njihove prave prirode: prazne suvremenosti periferijskih parvenija.

Mjesto Hrvatske ne može biti udaljeno od mjesta njene kulture: naša djela i naša domovina imaju istu sudbinu. Zato se u ovom trenutku, kada u svojoj sudbini iskušavamo sudbinu socijalizma kao naše sadašnjosti i planetarne budućnosti, ne radi o tome da kultura iščezne u politici, nego da s njezinim pothvatima naše lice uđe među lica svijeta. To je nalog ovog doba, nalog koji nas već iskušava kao jedinstvena šansa naše lucidnosti. Jesmo li spremni za taj pothvat? – jedino je važno pitanje naše sadašnjosti. I o odgovoru na nj ovisi sudbina svih događaja koji su u tijeku. Jedino ono što ćemo u tom smjeru poduzeti bit će ne samo podrška našoj političkoj renesansi, nego i njezina stvarna provedba u buduću Hrvatsku, u budući svijet.

Prihvatiti mjerila ovoga trenutka sigurno nije lako. Ona izgledaju podjednako velika i nestvarna! Ali, njihove teškoće i njihova neizvjesnost i jesu znak značajnog pothvata: o kojem su već otsanjani opojni snovi, koji već ima i svoje bajke; ne samo planetarne nego i kozmičke! Upravo zbog toga osiguran je sjaj i gorkim neuspjesima onih koji izazov prihvate: podižući svoju domovinu za sebe i za svijet. Jer Atlas ne nosi krčag nego nebo!

IZJAŠNJAVANJA

Poštovano uredništvo!

U rubrici »Karte na stol« zaista sam s radošću i veseljem pročitao vaš komentar SUVIŠAN DEMANTI, jer sam i sâm pročitao cno što je JAZU demantirala. Zaista je sramota za jednu ovakvu ustanovu, koja je u povijesti našeg naroda odigrala najpozitivniju ulogu čuvara hrvatske misli i težnji. da se sad u ovo prijelomno vrijeme deklarira kao nezainteresirana institucija za dio problema naše hrvatske povijesti. Često smo se puta putem referenduma trebali izjašnjavati za mnoge akcije našeg socijalističkog razvoja, ali iskreno vjerujem da bi i u samoj Željezari Sisak, a da ne kažem u samom Zagrebu, jedan zaista slobodni referendum pokazao koliko imade ljudi koji su za postavljanje spomenika banu Jelačiću i koliho ih je spremno da i svojim financijskim prilozima to i potpomognu.
Svojim demantijem naša JAZU nije ništa poboljšala svoj znanstveni autoritet, već je pokazala da zaboravlja svoje svijetle tradicije. Nadam se da tako ne misle i svi akademici.

Marko Miljević, Zagreb

RAZGRANIČAVANJE OD PODRŠKE

»Večernji list« od 14. kolovoza objavljuje izvještaj I. Starčevića sa sastanka u Republičkoj konferenciji SSRNH s predstavnicima međuopćinskih konferencija, u kojem se navode riječi Zdravka Tomca koji traži »oštru diferencijaciju sa svima koji pod plaštem podrške Savezu komunista djeluju protiv njega«.
Pozivi na »razgraničavanja« kojima se zasipa naša javnost doveli su do opće pometnje među običnim ljudima, koji više ne znaju od koga se trebaju ograditi i s kime zagraditi. Mi obični ljudi, koji smo u posljednje doba dali svesrdnu podršku CK SKH, učinili smo to iz razloga što nam je SKH pružio Program koji nam je obećao punu nacionalnu i klasnu afirmaciju, i mi ćemo taj Program i dalje podržavati i raditi na njegovu ostvarenju. ne zato da bismo podržavali Savez komunista kao imaginarni pojam, nego zato što nam taj Program pruža najrealniju mogućnost za naš kulturni i gospodarski napredak, kako za pojedinca tako i za narod kao cjelinu.

Program SKH jest sačinjen na vjekovnim težnjama hrvatskoga naroda za punom nacionalnom slobodom i socijalnom pravdom, i taj Program nije ničije privatno vlasništvo s kojega gazda tjera nepoćudne sluge, nego je to naša zajednička njiva na kojoj imamo pravo svi sijati i žeti, i nitko nas više ne može s te njive izbaciti preko plota kao gnjili šušanj. Bliži Programu SK nije onaj koji ima duži partijski staž i crvenu knjižicu, nego onaj tko više radi na oživotvorenju programskih ciljeva, a mi dobro znamo koji su ciljevi što ih Program SK postavlja pred svakoga člana naše socijalističke zajednice. Ti ciljevi su: puna nacionalna sloboda svih naroda Jugoslavije, pravo svakoga naroda i njegove radničke klase da sâm raspolaže materijalnim i duhovnim dobrima koja stvara. puna ravnopravnost svakoga građanina da utječe na donošenje odluka koje su od zajedničkoga interesa društva.
Kad se govori o podršci SK, onda mi otvoreno izjavljujemo da ne podržavamo stavove onih članova Saveza koji tvrde da je hrvatska državnost kontrarevolucija, ne podržavamo stavove »komunista« koji borbu protiv eksploatacije hrvatske radničke klase od strane beogradskih banaka i reeksportera zamjenjuju hajkom protiv ljudi koji na tu eksploataciju ukazuju, ne podržavamo one »komuniste« kojima smeta hrvatska kulturna baština i velikani hrvatske prošlosti. Takvi se »komunisti« ne trebaju od nas ograđivati, jer mi njima podršku ne pružamo, bez obzira koji položaj zauzimaju, ne zato što smo protiv pojedinih ljudi, nego zato što smo za oživotvorenje Programa SKH i SKJ.
Nama je dosta pričanja o radničkoj klasi, mi hoćemo da radnička klasa bude puni gospodar svojega rada: nama je dosta govora o pravdi, mi hoćemo pravedno živjeti; nama je dosta govora o ravnopravnosti naroda, mi hoćemo doista biti ravnopravni; nama je dosta pričanja o bratstvu, mi želimo bratske odnose u praktičnom životu; nama je dosta borbe nepoznatih neprijatelja koji koče razvitak samoupravnog socijalizma. mi želimo znati tko su ti neprijatelji; i, na kraju, nama je već dosta čekanja da nam te neprijatelje netko drugi otkriva, mi ćemo ih poznati po djelima njihovim.

Stipe Vuković, Split

JEZIK SPLITSKIH ŽELJEZNIČARA

Poštovano uredništvo!

Obradovao sam se što se u Hrvatskom tjedniku javio dr. Ljudevit Jonke — i zato što je ugledan znanstvenik, i zato što je predsjednik Matice hrvatske! Do sada sam se pitao: a zašto se — kao i još neki ugledni znanstvenici i književnici — ne javlja u Hrvatskom tjedniku, nego je u njemu samo uzak krug jednih te istih. Držim, naime, da bi Hrvatski tjednik trebao na svojim stranicama okupiti s v e hrvatske djelotvorne kulturne i znanstvene radnike! Time bi se dobilo na raznolikosti, bogatstvu tema i mišljenja.

Dr. Lj. Jonke u svom komentaru »Slovo o Matici hrvatskoj« razborito i otvoreno raspravlja. barata činjenicama — pokazuje kako u javnom životu treba nastupati, bez »intelektualiziranja« i artificijelnosti, kojima se, često, prikriva i praznoća i nejasnoća (a toga — oprostite! — ima i u Hrvatskom tjedniku, makar ne onoliko koliko na drugim stranama).
Članku dr. Lj. Jonkea dodajem, s osobitim priznanjem, i osvrt Marka Bojčića: »Jezična ravnopravnost na — željeznički način« (samo. u tom naslovu meni se čini da bi bilo bolje: na željezničarski način!). Tome članku dodajem prospekt za »Tauern-express«. koji sam dobio i koji se obilato dijeli na kolodvoru u Splitu. U tom su prospektu još uvijek samo Jugoslovenske železnice. vlak je voz. osim je sem, slijedeći je sledeći, prtljaga je prtljag. sat je čas. ugodno je prijatno, organizirano je organizovano. promet je saobraćaj, kolodvor je stanica. Premda se radi o realaciji »Ostende—Zagreb—Split« i obrnuto, dakle o »relaciji« koja je samo na području SR Hrvatske. Tko to tako neobazrivo, neuljudno i neuviđavno nameće jednoj sredini ono što njoj ne odgovara i nije njezino? Ne mogu sebi zamisliti da bih ja ili bilo tko od naših prijatelja mogao tako postupiti recimo u Kragujevcu. Kruševcu ili Paraćinu. to jest nametnuti drugoj nacionalnoj sredini hrvatske nazive i oblike. a da ne povrijedim svoju nacionalnu čast.

Josip Denk, Zagreb

NE ZABORAVITE MEĐIMURJE!

Dragi prijatelji!

Nazalim se na radu u SR Njemačkoj. pa mi nije poznato da li u našemu dragom Međimurju postoji Matica hrvatska ili ne. Ukoliko ne postoji, budite toliko ljubazni da povedete računa i uznastojite da se i tamo osnuje ogranak MH. Navest ću vam i razlog ovoga mojeg pisma: sin sam oca Slavonca i majke Međimurke, tj. Hrvatâ. Godine 1941. Mađari su okupirali Međimurje, te su sve nas koji smo bili Hrvati. tj. kojima su očevi bili iz prekodravskih krajeva, tretirali kao strane državljane, te smo zbog toga imali velikih poteškoća u svakom pogledu. Kao prvo, morali smo se javljati policiji svakoga tjedna, u unutrašnjost Mađarske nismo mogli bez posebnoga odobrenja itd. Mi smo ipak ostali Hrvati, pa smo i nadalje govorili hrvatskim kajkavskim narječjem. dok je tek mali broj privilegiranih ljudi govorio mađarski. Oni su se smatrali Mađarima, odnosno, bili su mađaroni. Ovdje slušam Radio-Köln. Jednom sam zgodom čuo na toj radio-postaji vijest da se u Dubrovniku održao festival hrvatskih pjesama, te plesova iz Hrvatske od Drave do Jadranskoga mora. Veoma nam je dobro poznato da preko Drave postoji još jedan mali dio hrvatske zemlje, koji je bogat pjesmom i folklorom, a to je Međimurje. U nekoliko sam već navrata čitao i čuo da se spominje Hrvatska od Drave do mora. Nemojmo zaboraviti da su Međimurci Hrvati i dušom i tijelom! Iako su Međimurci ponosni što su Međimurci, oni su uvijek bili i ostali Hrvati! Bio sam u par navrata u Mađarskoj. Tamo još uvijek Međimurje smatraju dijelom Mađarske, pa ga čak kao takvo ucrtavaju u zemljopisne karte. Vodite računa o našem dragom Međimurju i nemojte nikad zaboraviti da je Međimurje dio Hrvatske i da su Međimurci Hrvati!
Puna Vas pozdravlja i unaprijed zahvaljuje

Nikola Gagar, Reutlingen

VICINA DOMOVINA

Cijenjeno uredništvo,
Molim Vas da kao članu Matice hrvatske i stalnom čitatelju vašeg lista uvrstite ovo pismo u rubriku pisma čitatelja. Da vam ovo pišem, ponukao me je prosvjed Postirana na bezprimjerno piskaranje »Ilustrovane politike« o Postirama i otoku Braču.
Prvo bih čestitao Postiranima na dostojnom odgovoru »Ilustrovanoj politici« i šačici domaćih unitarista, koji je objavljen u broju 17 HT.
Bilo mi je žao čuti nakon lanjskih Postirskih fraja da je najboljem hrvatskom pjevaču Vici Vukovu zabranjeno doći na ovogodišnje Fraje. Sada su sami Postirani pozivom i peticijom od 700 potpisa pokazali što osjećaju i koliko cijene Vicu Vukova kao umjetnika i hrvatskog rodoljuba. Da ovaj naziv nije pretjeran, dokaz su mnoge humane akcije Vice Vukova po zemlji i inozemstvu u dobrotvorne svrhe, tj. prikupljanje dolara po svijetu za ginekološku kliniku u Zagrebu, NK »Zagreb«, auto-cestu Zagreb—Split i Učku.
Vrhunac drskosti »Politikinog« novinara i njegovih sugovornika jest pitanje: što će Vice Vukov u Postirama? Zar u njihove glave još uvijek ne ide činjenica da su Postire dio Vicine domovine. a da su oni u Postirama samo gosti i da se kao gosti moraju pristojno vladati?
Kako bi »Ilustrovana politika« reagirala kad bi se, recimo, »Vjesnik« bunio zašto Đorđe Marjanović pjeva u Vrnjačkoj banji?
Mogu poručiti »Ilustrovanoj politici«, »Ježu«, Čkalji i ostalima: što više budu napadali Vice Vukova, on će biti voljeniji, popularniji i štovaniji kod hrvatskog puka.
Uz najbolje želje i srdačne pozdrave

Joško Ivanišević, dipl. ing. arh.
Čakovec

PODRŠKA IZ MAKEDONIJE

Mnogocenato uredničestvo na »Hrvatski tjednik«!
Koristam slučajot da iskažam na Vašata redakcija i na site sotrudnici na »Hrvatski tjednik« svoeto golemo udivlenie od Vašata hrabrost, od Vašiot idealizam i od Vašite nastojuvanja da istraete vo ostvaruvanje na pravata i legitimnite interesi na Hrvatite i Hrvatskata Kauza!
Borbite na Hrvatskiot narod jas lično gi sledam ošte od 1925 godina, a sobitijata od dramatičnata 1929 godina posebno. Istite vo nas poštenite i istinskite Makedonci budeha neopisuemo vo oduševuvanje i inspiracija i vo našata borba sreštu tiranijata i mrakobesieto!...
Nie sme sigurni, deka i denes pobedata ke bide Vama, samo istrajte — braća Hrvati!
Patot do pobedata sekogam e bil trnliv i prosleden so maki i žertvi!...
So topol i iskren pozdrav!

Ferdo Manov, Skopje

FOLKLORNE GRUPE BEZ HRVATSKOG IMENA

Poštovano uredništvo,

U Splitu 22. srpnja u 21 h počela je smotra folklora u podrumu Dioklecijanove palače. Sva su mjesta bila popunjena uglavnom stranim gostima. Budući da su sve folklorne grupe bile s područja SR Hrvatske veoma sam se začudio i naravski naljutio da ni jednom jedinom riječju nije spomenuto da su to folklorne grupe iz Hrvatske, ali se zato stalno slušalo da su to grupe dalmatinske, jugoslavenske. Baš zgodno, baš kao po receptu unitarista. iredentista i drugih neprijatelja hrvatskog naroda.
Ako se svaki narod ponosi i ne stidi svoga, zašto i u ime čega da se tim ne ponosi hrvatski narod?

D. Majić
Split

ČEMU HRVATSKO IME?

Uvažena redakcijo,

Čitajući posljednje brojeve vašega lista imam utisak da ista poprima sve više karakter bivšeg »Hrvatskog književnog lista«. Upravo zbog toga, sve više me obuzima strah da će isti doživjeti njegovu sudbinu. Meni se čini da vaš list iz broja u broj postaje jedan od najzatrovanijih i najogavnijih listova koji izlaze u našoj SR Hrvatskoj. Već iz prvih redaka ovog lista uvjerit ćete se da sam duboko razočaran njegovom tematikom i raspoloženjem redakcije da prima i objavljuje pojedine članke, koji imaju izrazito šovinističku boju. Zar je potrebno da list takve namjene kao što je vaš, prima i objavljuje sastave koji očito imaju namjeru da pojačavaju klerikalne i nacionalističke strasti? Što je u vašem listu potrebno tiskati vapaj okorjelih nacionalista i šovinista za sudbinom spomenika banu Jelačiću? Mislim da je o tome spomeniku hrvatski narod poslije narodne revolucije rekao svoju završnu riječ jednom zauvijek. Kakav smisao ima dopis studenta iz Šujice, MIJE STIPIĆA, o slučaju ispada milicionera u izvanredno vrijeme? Zar je potrebno da se okrivljuje čitava jedna nacija zbog nerazumnog postupka jednog milicionera? Zar redakciji »Tjednika« očito nije jasno da taj mladić govori iz nacionalističkih pobuda i raspoloženja, daleko više nego iz humanih razloga iz sažaljenja prema unesrećenom čovjeku? Sličan je primjer Zagrebačke mljekare, te jedne drugarice koja postavlja pitanja svrsishodnosti daljnjeg naziva Jugoslavenske lutrije itd. Mislim da ovdje nemam niti potrebu isticati, koliko »Tjednik« gubi na ugledu objavljivanjem članaka poznatog nacionaliste i srbofoba Marka Veselice i ostalih.

Koliko ćete vi prostora posvetiti ovoj mojoj primjedbi u nekom od brojeva »Tjednika«, indifirentno je. Ja ponovo ističem da se kao Hrvat i intelektualac skoro uvijek zastidim kad god pročitam »Hrvatski tjednik«. Taj list zapravo i nije ništa drugo već list za čaršijske i nacionalističke ambicije. u kojem razni mediokriteti optužuju sve ono što je časno, miroljubivo i jugoslavensko. Više ništa ne bih želio nego jednom doživjeti da »Hrvatski tjednik« piše o onom što mu je namjena. Kazat ćete, vjerujem, da sam neki unitarista ili pak čovjek koji sam se odrekao hrvatskog nacionalizma. Nisam unitarista, Hrvat sam iz dna duše. Volim Hrvate, volim Srbe, volim Makedonce. Albance i ostale narode i narodnosti drage Jugoslavije. Nepomirljivi sam protivnik svega onog što miriše na šovinizam. Da napomenem još i to, ja bih se veoma obradovao kada bi »Hrvatski tjednik« promijenio svoje ime. Recimo. kada bi se zvao samo »Tjednik«. Mislim da bi svakom našem državljaninu bilo jasno, kada ga uzme u ruke i vidi da je štampan u Zagrebu, da je u neku ruku jugoslavenski i hrvatski. Zapravo jugoslavenski, jer je Zagreb u Jugoslaviji, a hrvatski jer je Zagreb glavni grad SR Hrvatske. Čemu nazivi: »Hrvatski list«, »Hrvatski tjednik«, Hrvatsko sveučilište, Hrvatsko kazalište itd? Mi se uvijek bojimo da će Hrvatska propasti ako se prestanemo bubati u prsa da smo Hrvati.

Uz drugarski pozdrav!

Perunić N. Ivan, Vukovar

ŠAPUTANJA NAŠA SVAKIDAŠNJA

U ovom izrazito dinamičnom političkom životu u Hrvatskoj, koji primorava mnoge da napuste svoje neodređeno držanje i stanu na stranu hrvatskoga preporodnog pokreta, ili nam se suprotstave, postoji jedan ne baš malen broj »dobrih« Hrvata koji stalno nešto šapuću. Ta naša hrvatska šaputala stalno govore o politici, a da nikad glasno ne kažu što hoće, oni svakoga kritiziraju, a sami ništa ne čine, za njih današnje stanje ne valja, ali ništa ne poduzimaju da to stanje poboljšaju, za njih je današnja vlast ne valjala, ali joj priznaju svemoć, oni »izgaraju« u ljubavi za Domovinu i sreću hrvatskoga naroda, ali nisu spremni ništa žrtvovati da se ta sreća ostvari, mrzitelji su nepravde, ali nikad javno ne prosvjeduju protiv nje, govore o hrvatskoj kulturi, ali ih nikad nema na kulturnim priredbama, za njih su svi javni politički radnici kukavice, a sami umiru od straha kad o politici govore.
Može se slobodno reći da su ova naša šaputala najgora bolest hrvatske politike, jer svojim šaputanjem stvaraju raspoloženje prema kojemu ni o čemu nije dopušteno javno raspravljati. Moramo poduzeti sve da ovu bolest što prije odstranimo iz hrvatske politike. Svaki pravi socijalista treba jasno i glasno iznositi svoja mišljenja o svim pitanjima društvenoga života. Onaj tko se boji glasno kazati ono što misli, otkriva time da mu je namjera prljava ili karakter puzav, a takvima ne smije biti mjesta u hrvatskoj politici. Šaputala i prigušivači slobodne riječi najveće su zlo društva i mi to zlo moramo odstraniti, ako želimo napredovati. Nije istina da u našemu društvu ne može slobodno govoriti onaj tko pošteno misli, niti je istina da se socijalizam štiti prigušivanjem slobodne riječi, jer slobodna riječ dolazi samo od ljudi koji su oslobođeni niskih strasti i sebičnosti.
Neka se naša sredina očisti od tih hrvatskih šaputala koji nam truju zrak i neka slobodni glas ponosnih i socijalizmu odanih ljudi očisti našu političku atmosferu od zagušljivoga daha šaputala.

STIPE VUKOVIĆ,
Split

HRVATSKI TJEDNIK

Novine za kulturna i društvena pitanja
Naklada: Matica hrvatska, Zagreb, Matice hrvatske 2, tel. 39-393
Uređuju: Zvonimir Berković, Vlado Gotovac, Jozo Ivičević, Zvonimir Lisinski, Ivo Škrabalo, Hrvoje Šošić.
Stalni suradnici: Stjepan Babić, Bruno Bušić, Ivan Cerovac, Dubravko Horvatić, Srećko Lipovčan, Franjo Marinković, Zlatko Markuš, Zlatko Posavac, Petar Selem, Tvrtko Šercar, Krunoslav Šuto, Vladimir Vuković

Glavni urednik: Vlado Gotovac
Odgovorni urednik: Jozo Ivičević
Tajnik uredništva: Marija Funes
Tehnički urednik: Drago Cvrljak
Fotografija: Ranko Karabelj

Uredničko vijeće: Zdravko Ašperger, Zvonimir Bartoli (Čakovec), Nikola Batušić, Vlaho Benković (Dubrovnik), Tihomil Beritić, Stjepan Cuić, Žarko Domljan, Branimir Donat, Šime Đodan, Nedjeljko Fabrio (Rijeka), Vid Fijan (Varaždin), Ljubica Filipović-Ivezić (Pula), Vladimir Filipović, Cvito Fisković (Split), Miljenko Foretić (Dubrovnik), Ivo Frangeš, Ivica Gaži, Drago Ivanišević, Hrvoje Iveković, Dubravko Jelčić, Ljudevit Jonke, Radoslav Katičić, Igor Kuljerić, Ivan Kušan, Tomislav Ladan, Trpimir Macan, Ante Marin, Ranko Marinković, Daniel Marušić, Dragan Mucić (Osijek), Zdenka Munk, Ivan Mužić (Split), Stijepo Obad (Zadar), Vlatko Pavletić, Pavao Pavličić, Danilo Pejović, Strahimir Primorac, Stjepan Radić, Vladimir Ruždak, Željko Sabol (Bjelovar), Ante Sekulić (Delnice), Aleksandar Stipčević, Ivan Supek, Ante Sviličić (Split), Petar Šegedin, Šerif Šehović, Krešimir Šipuš, Fabijan Šovagović, Miroslav Šutej (Kutina), Dionizije Švagelj (Vinkovci), Dragutin Tadijanović, Bruno Tandara (Imotski), Mirko Tomasović (Split), Franjo Tuđman, Jelena Uskoković, Miroslav Vaupotić, Marko Veselica, Vice Vukov, Franjo Zenko, Igor Zidić, Bože V. Zigo.

Stranke se primaju srijedom i petkom od 10 do 12 sati.

Rukopisi se ne vraćaju.
Novine izlaze svakog petka
Tisak: »Vjesnik«, novinsko-izdavačko i štamparsko poduzeće, Zagreb, Ljubice Gerovac 1.
Pretplata: godišnja 104,00 d; polugodišnja 52,00 d. Za inozemstvo dvostruko
Cijene inozemnih pretplata: SR Njemačka godišnja 52 DM, polugodišnja 26 DM. USA godišnja 14$; polugodišnja 7$.
Dinarske doznake uplatiti u korist računa: Kreditna banka Zagreb 301-8-2185, Zagreb. Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)
Devizne doznake uplatiti u korist računa Kreditna banka Zagreb 301-620/1001-32000-523, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)
Cijena oglasa: cijela stranica 5000 d polovina stranice 2500 d, četvrtina 1250 d. 1 cm² 25 d
Poštarina plaćena u gotovu.

IN THEOLOGOS

U POVODU ISTUPANJA SPLITSKOG NADBISKUPA DR. FRANE FRANIĆA NA PRAVNOM FAKULTETU U SPLITU

»Tako bi politiku imali određivati profesori i inžinjeri, a ne političari i rukovodioci. I kod nas se katolika danas pojavljuje nastojanje da bi vjerska i pastoralna pitanja rješavali teolozi, a mi bismo biskupi imali praviti samo ankete i biti samo koordinatori. Dakle, ista pojava kod vas i kod nas: profesori bi htjeli uvesti diktaturu. Ali rukovodioci to ne daju i to s pravom, jer su oni bliži narodu i bolje poznaju njegove potrebe.«

Nadb. dr. Frane Franić,
Teologija i revolucija,
»Pogledi«, 6/1971, str. 68.

Ima, dakle, i u oralno-auditivnom načinu saobraćanja mjesta u kojima se, zbog nekog trenutačnog zgušnjavanja podsvjesnih pritisaka, i danas pokažu pravi smislovi. Kontrolni mehanizmi načas valjda popuste, pa potisnuti sadržaji odjednom izbiju, makar se radilo o gotovo svečanom prigodnom referatu na jednom uglednom znanstveom seminaru Pravnog fakulteta u Splitu. Ta su »slaba mjesta« redovito »iluminativna«: prosvijetle nas i pouče o stvarima koje smo možda tek naslućivali, o odnosima brižno skrivanim ili, točnije, prešućivanim (jer sakriti se, danas, teško mogu ove »društvene tajne«); pa nam se tako, u ovom slučaju, objasnila jednostavna i pomalo smiješna istina, a zapravo sa značenjem gotovo kobnim: kako su se ove dvije hijerarhije brzo razumjele i srele; i rekao bih, čak, da su se ne samo razumjele, nego, *tacite*, i sporazumjele u pitanjima vlasti! — podjele vlasti, crkvene i svjetovne, prema evanđeoskoj paraboli, tako suvremeno travestiranoj: Ja ću pasti ovce moje, a ti pasi ovce svoje.

In theologos, dakle! *»Profesori bi htjeli uvesti* (u Crkvu) *diktaturu«* — a mi ne damo da ne damo — *»i to s pravom«*, a zašto bismo i dali kad već imamo (u Crkvi) samoupravljanje, o kojemu možemo tako lijepo pričati; uostalom: *aula (rubra) est pro nobis* — i to ne samo preko konkordata, »Ureda za vjerska pitanja« itd. nego, evo, i preko znanstvenih dijaloga koji se odvijaju na akademskoj razini, za stolom posve okruglim, dakle ravnopravnim; a kako i ne bismo, kad mi bolje poznajemo potrebe naroda, jer smo mu bliži, kao svaka hijerarhija, uostalom: *aula (rubra) est pro nobis* kapucini ili obični seoski župnici, koji su jednostavno zaboravili da su upravo biskupi, nadbiskupi i pape izmislili koncile, Prvi i Drugi (u Vatikanu, naravno), a na njima i demokratizaciju Crkve, pa bi još htjeli da je čak i provedemo; kao da nije ovako bolje nego da teolozi i profesori uvedu diktaturu; jer oni bi to htjeli — govorio je nadbiskup dr. (i prof.) Frane Franić pred profesorskim zborom i seminarom jednog (profesorskog) fakulteta Hrvatskog sveučilišta u Splitu — htjeli bi, i to čak oni s Bogoslovnog fakulteta, a mi dobro znamo: *drei Professoren...* kako su to neki drugi diktatori, odn. antidiktatori u 19. stoljeću govorili); a u najmanju bi ruku htjeli postati biskupi i nadbiskupi, to bi — *mutatis mutandis* — bilo isto kao kad bi kod vas neki profesor postao predsjednikom CK SKH, ili *(apage...)* čak neka profesorica; ali kad već ni to ne mogu — vlastohlepni, častohlepni i slavohlepni kako to već jesu! — oni provode doista neku decentralizaciju, ili samo simuliraju da su je ozbiljno shvatili, i osnivaju svoje ustanove i uredništva, a u suvremenom žargonu reklo bi se to: središta moći — upravo kao u Commediji: *Vexilla regis prodeunt inferni* — pa sada osnuju »Kršćansku sadašnjost«, sada »Glas koncila«, a sve izvan naše pastoralne brige. Možete i zamisliti, »Kršćansku sadašnjost« bismo još nekako i podnijeli, tako: nešto teorije i kritike, i esejistike, u maloj tiraži, ali »Glas koncila« — pa to je već neke vrste »masovni medij komunikacije«, a one su po McLuhanu *»the Extension of Man«*, što je rezervirano za one koji su bliži narodu, poput naše biskupske konferencije. Doduše, oni si to ipak ponešto umišljaju, jer što su te njihove teološke ustanove, i poneko uredništvo, ili knjiga (*središta moći*, pomalo smiješna) prema našoj crkvi vojujućoj, ili našim stvarnim središtima moći: vatikanskoj banci i ostalim akumulacijama kapitala, akumulacije koje su nam se, usred Kristove nauke o siromaštvu i čitave naše eshatologije, nekako slučajno »dogodile«, i pomalo su nam se (slučajno) popele na glavu — da, to su zaista stvarna središta moći (nešto poput vaših Genexa, Inexa, Progresa i sl.); samo, ona su nekako još »u kući«, što je doduše nezgodno reći, ali u prošlosti katoličke Crkve, upravo zato što je bila katolička, »naši« heretici nikad nisu bili »u kući«. Pluralizam da! — to su vatikanski koncili širokom gestom utvrdili — ali *između* religija, odnosno velikih sistema; to ispada nekako kao koegzistencija, ali pluralizam u kući — ne završava li to uvijek nekom herezom? A naš pluralizam, to je pluralizam ortodoksijâ. Pričaju, naravno, naši teolozi o izmjeni mišljenja, o unutrašnjem dijalogu, trijalogu ecc., ali to je očito samo njihova mimikrija — oni zapravo hoće herezu, mi to znamo. (Kako znamo? Pa, jednostavno, znamo. Zar je tu potrebna egzegeza tekstova?)

SPLITSKA KATEDRALA

In theologos, dakle!, otprilike kao *in tyrannos!* — jer teško je i zamisliti slučaj (recimo: *animus meminisse horret* — kad smo već u latinskom ambijentu) da ovaj *»pretjerani pravac nauke i scijentizma«* (op. cit., str. 68) zavlada našim dušama. Ideologija bi se (kod vas marksista) utopila u nauku, a kod nas doktrina u teologiju, a *»kako je dobro dokazao i sam Staljin, nema nauke i prakse bez neke teorije i ideologije«*, a to je sve otprilike kao Objavljenje, i zato se mi možemo lako sporazumjeti protiv *»čistih intelektualaca«* koji nemaju *»određenog uvjerenja o alijenaciji«*, a bez tog uvjerenja *»ne može nastati aktivna borba za oslobođenje čovjeka. To je problem, a ostalo su brbljarije.«*
S tim brbljarijama *(dulcis in fundo)* nismo, naravno, još došli do trascendentalne eshatologije, ali do imanentne ipak jesmo, a do izgradnje »ljudske civilizacije« u svakom slučaju!

P. S. — A sada, *parce mihi, Illustrissime*, jer ja sam (unaprijed priznajem) sve to izmislio, a osim toga *»Dalmata sum«*, a i ljeto je ovo ponešto vruće, pa gubim živce zbog ovog pritiska (atmosferskog, mislim). Iskreno zadivljen Vašim predavanjem i čitavim ovim okruglim stolom, nisam odolio — profesor sumnjivi i grešni! — kolegijalnoj solidarnosti s teolozima, ali sada se ipak pozivam i na Vašu pastoralnu milost: nikad više neću na diktaturu ni pomisliti, pa čak ni na neku malu heterodoksiju — tâ moglo bi se dogoditi da me *»Crkva u svijetu«* ili kakav drugi službeni list optuži zbog pluralizma, i to — magnum crimen! — *infra moenia!* Jedino ću, možda, (ali samo s općim dopuštenjem) pomisliti ponekad na poneko malo »središte moći«, tako, u duhu samoupravljanja, kako to i dolikuje kulturnim samoupravljačima, integriranim k tome. Ali, možemo svi spavati mirno, bit će to samo kakva mala redakcija, ili društvo, kulturno ili stručno, ili katedra (to je već taj ružni običaj profesora da izmišljaju i drže katedre!), a nikako to neće biti neko mastodontsko industrijsko ili financijsko središte moći, Genex ili Inex kakav (snažniji od poneke naše socijalističke republike!). Takva »središta«, naime, nisu srećom ni pluralistička ni pluripartijska, a manje je važno što su jača i od socijalizma samog; bitno je da ih ne vode ni teolozi ni profesori, nego pouzdani eksperti, izrasli iz krila našeg etatizma. No zato Vam, Illustrissime, ipak zahvaljujem na ortodoksnoj socijalističkoj lekciji: *»Potrebna je tu mudra i odlučna ispravka bez koje bi naš socijalizam mogao ne pogoditi cilj, već proći mimo njega i tako se izroditi«* (op. cit., str. 61). — Dobro je, naime, ponekad poduprijeti se međusobno savjetom, kad smo već utvrdili, prema Henri de Lubacu, da ove naše dvije eshatologije *»nisu jedna drugoj strane«* (op. cit., str. 69); tâ i nama se, unatoč socijalističkom objavljenju, ponekad ponešto omakne, kao i ono vama s *»Rerum novarum«* Lava XIII. ili s *»Quadrugesimo anno«* Pija XI., pa jednom zaboravimo selo, drugi put grad, jednom seljaštvo, a drugi put proletarijat, a u žurbi dogodilo nam se jednom da smo, vodeći naciju, usred ove »imanentne eshatologije« zaboravili i akumulaciju i samu proširenu reprodukciju, i taj je zaborav *(in theologos!)* potrajao čitavih 10 godina, a sada će nam trebati drugih 10 godina da srušimo »središta moći« koja su izrasla (jača od socijalizma) na toj zaboravljenoj akumulaciji — pa kako onda *»pogoditi cilj«*, Illustrissime, i kako ne *»proći mimo njega«?* I otuda moja provala skromnosti i ova profesorska zahvalnost za savjet o *»mudroj i odlučnoj ispravci«*, jer nam i mudrost i odlučnost u ovom trenutku zaista trebaju vrlo.

P. P. S. — *Difficile est satyram..* ali Vi, Illustrissime, latinski znate zacijelo od mene mnogo bolje.

Grgo Gamulin

U POVODU ZABRANE UVODNIKA »HRVATSKOG TJEDNIKA« BR. 16./71.

SUDSKI MATERIJALI

Objavljujemo sve sudske materijale o zabrani uvodnika iz 16. broja »Hrvatskog tjednika«, smatrajući da time pružamo javnosti jedan dokument kojega značenje prelazi okvire konkretnog slučaja

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO

ZAGREB

BROJ: KTR — 767/71

Zagreb, 29. srpnja 1971.

Na temelju čl. 53 Zakona o štampi i drugim oblicima informacija donosimo

RJEŠENJE

Privremeno se zabranjuje raspačavanje novina »HRVATSKI TJEDNIK« broj 16 od 30. srpnja 1971, u nakladi Matice hrvatske u Zagrebu, koje je tiskao Vjesnik u Zagrebu, zbog toga što su u članku pod naslovom »Dramatični trenutak Hrvatske« citatima iz izjava Jakova Blaževića, predsjednika Sabora SRH i dra Vladimira Bakarića, člana Izvršnog biroa SK Jugoslavije, kojima su ovi ukazivali na neke oblike neprijateljske djelatnosti usmjerene protiv općeprihvaćenog kursa našeg društveno-političkog razvoja suprotstavili slijedeće svoje tvrdnje:

»Mi proživljavamo dramatične trenutke!«

»Dakle: Sada više nije riječ o neslaganju u ocjenama činjenica. Sada više nije riječ o neslaganju u pitanjima taktike. Sada više nije riječ o neslaganju u pitanjima strategije. Sada više nije riječ o frakcionaštvu. Sada više nije riječ o pogreškama suputnika. Sada je riječ o 'osnovi kontrarevolucionarnog pokreta', čak o 'nabujalim vodama kontrarevolucije«!

Sa X. sjednicom CK SK Hrvatske počelo je doba našeg novog, nacionalnog poleta, doba u kojem smo s ponosom govorili o općoj podršci našeg naroda — radnika, seljaka, inteligencije — politici SK Hrvatske, njenim ciljevima i njenoj praksi; podršci što se svugdje tako burno izražavala! Pobjednički smo isticali javnost svih naših pothvata, demokratičnost svih naših mjera, humanost svih naših programa, preporod socijalizma u našoj slobodi.

Bilo je u našem poletu više riječi i više gesta nego stvarnih pothvata. Ali, nismo se toga bojali: takav je početak s oduševljenjem neizbježan! Jer, opća podrška, ma koliko strasna, ne može odmah postati opće djelo! Zato smo kao znak trezvenog realizma primili nagovještaj, da će se energično pristupiti ne promjeni, već primjeni politike koju smo svi prihvatili.

I u tom trenutku zaprepastile su nas izjave dra Vladimira Bakarića i Jakova Blaževića! Jer mi ne možemo shvatiti da je dramatična panorama, što nam se u njima pruža, rezultat našeg zanosa, naših nada! Jer mi ne možemo shvatiti da je taj prizor nastao razvojem događaja koje je pokrenula vjera svih nas! Jer mi ne možemo shvatiti da je to stvarna slika njenog sadašnjeg trenutka, slika tako neočekivana, slika njoj tako suprotna!

Mi to ne možemo shvatiti, mi smo zaprepašteni, jer nije u pitanju samo naša vjera, samo vjera današnja! U pitanju je i ona vjera koja je govorila:

»Hrvatski je narod vjekovima težio za stvaranjem svoje slobodne države... Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske izjavljuje: 1. Da odluke II. zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije kao zajedničko i jednodušno djelo pravih predstavnika svih naroda Jugoslavije... osiguravaju... ujedinjenje svih hrvatskih zemalja i oživotvorenje hrvatske državnosti.« (III. zasjedanje ZAVNOH-a)«,
dakle iznosili izopačena i alarmantna tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana,
čime je počinjeno djelo iz čl. 52, st. 1, t. 2 Zakona o štampi i drugim oblicima informacija.

OBRAZLOŽENJE:

U inkriminiranom članku navode se neistine alarmantne i iskrivljene tvrdnje da je jedini zaključak koji se može izvući iz govora Jakova Blaževića i dra Vladimira Bakarića taj, da danas Hrvatska proživljava dramatične trenutke. U članku se dalje navodi, da je sa X. sjednicom CK SKH počelo novo doba našeg nacionalnog poleta, da su i radnici i seljaci i inteligencija sa ponosom govorili o tom kretanju uz burnu podršku, te da s obzirom na sve to zaprepašćujuće djeluju izjave Jakova Blaževića i dra Vladimira Bakarića date u raznim govorima.

Svoje izjave Jakov Blažević i dr. Vladimir Bakarić dali su pred javnošću direktno ili preko sredstava javnih informacija u kojima su iznosili kako i na koji način se mogu produžiti naši putovi razvoja koji su trasirani odlukama X. sjednice CK SKH, III. konferencije SKJ, XVII. sjednice Predsjedništva SKJ i najkonkretnije oživotvoreni usvojenim amandmanima na Ustav SFRJ, ukazujući pri tome, da postoje i unutrašnji i vanjski protivnici takvog kursa, te da se protiv njih treba energično boriti svim raspoloživim sredstvima.

Stoga se iz njihovih izjava ne mogu izvoditi zaključci da su nastupila skretanja i odstupanja od usvojenog kursa i svesrdno prihvaćenog od velike većine radnih ljudi i građana Hrvatske i Jugoslavije.

Ovakvim tvrdnjama želi se napadati jedna cjelokupna politika razvoja, koja je usmjerena ka osiguranju pune ravnopravnosti svih naroda i narodnosti koji žive na teritoriju SFRJ, ka mogućnosti maksimalnog odlučivanja i upravljanja dohotkom od strane radničke klase i punoj afirmaciji svake nacije i narodnosti.

Ovakve tvrdnje podobne su da izazovu nemir među radnim ljudima i građanima koji imaju vjeru u nosioce zacrtanih putova razvoja, za koje se i sami zajednički bore i daju svoj doprinos na razne načine.

Stoga postoje zakonski uvjeti za izricanje zabrane raspačavanja pomenutog broja Hrvatskog tjednika.

ZAMJENIK OKRUŽNOG JAVNOG TUŽIOCA:
Marić Marko

O tome obavijest:
1. Okružni sud Zagreb
2. Matica hrvatska, Zagreb, Matice hrvatske 2 — kao izdavač
3. Novinsko-izdavačko i štamparsko poduzeće Vjesnik, Zagreb, Ljubice Gerovac 1
— kao štampar sa nalogom izdavaču i štamparu da ne raspačava Hrvatski tjednik br. 16 od 30. 7. 1971. do donošenja pravomoćne sudske odluke
4. Služba javne sigurnosti Gradske uprave Zagreb, sa nalogom da sve primjerke Hrvatskog tjednika br. 16 od 30. 7. 1971. i tiskarski slog privremeno oduzme

ODVJETNIK
MATIJA OČIĆ
Zagreb, Lašćinska c. 77

Na posl. br. Kr-36/71

OKRUŽNOM SUDU

ZAGREB

Stranka: »MATICA HRVATSKA« iz Zagreba, Ulica Matice hrvatske br. 2 kao izdavač lista »Hrvatski tjednik« koju zastupa
ODVJETNIK
MATIJA OČIĆ
Zagreb, Lašćinska c. 77

PODNESAK

kojim se Matica hrvatska očituje na rješenje OJT-a Zagreb br. KTR-767/71 od 29. VII. 71.

Rješenje Okružnog javnog tužilaštva Zagreb, broj KTR-767/71 od 29. VII. 1971. o privremenoj zabrani raspačavanja novina »HRVATSKI TJEDNIK« broj 16 od 30. VII. 1971., zbog navodno počinjenog djela iz čl. 52 st. 1 i t. 2 Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, iznošenjem izopačenih i alarmantnih tvrdnji, kojima se izaziva uznemirenje građana, nije na zakonu osnovano.

Ni u kojem slučaju ne može se prihvatiti neargumentirano stanovište OJT-a Zagreb, o iznošenju izopačenih i alarmantnih tvrdnji u članku »Dramatični trenutak Hrvatske« (HT br. 16), kojim se navodno izaziva uznemirenje građana. Napose se ovakvo stanovište ne može prihvatiti u odnosu na inkriminirani dio članka, kojeg OJT citira u svojem rješenju, jer upravo taj dio članka izražava stanovište suprotno zabrinjavajućim izjavama dr. Vladimira Bakarića i Jakova Blaževića, koje se u uvodu članka citiraju. Upravo se u inkriminiranom dijelu članka iznosi mišljenje da su izjave dra Vladimira Bakarića i Jakova Blaževića zaprepastile pisca članka, budući situacija nije i naprosto ne može biti takva, kako bi to iz citiranih izjava spomenutih političara proizlazilo.

Predmet članka je najobičniji komentar održanih govora i to čak ne kritički, pa ni polemički, već komentar koji sa izvjesnim čuđenjem ocjenjuje te održane govore. Najbolji izraz smisla članka vidljiv je upravo iz pretposljednjeg pasusa, gdje se doslovce kaže:

> »...I u tom trenutku zaprepastile su nas izjave dra Vladimira Bakarića i Jakova Blaževića! Jer ne možemo shvatiti, da je dramatična panorama, što nam se u njima pruža, rezultat našeg zanosa, naših nada! Jer mi ne možemo shvatiti, da je taj prizor nastao razvojem događaja. koje je pokrenula vjera svih nas! Jer mi ne možemo shvatiti da je to stvarna slika njenog sadašnjeg trenutka, slika tako neočekivana, slika njoj tako suprotna.«

Izvodi iz govora dra Bakarića i Blaževića nesumnjivo su citirani doslovno, pa element izopačenosti kojeg u svojem rješenju o zabrani spominje OJT, apsolutno otpada, dok će čitalac i najprosječnijeg obrazovanja bez muke ocijeniti da li dio članka koji sadrži komentar govora, predstavlja smirenje ili alarmiranje javnosti, naročito kad se pri tom imade u vidu smisao članka, koji je upravljen izrazito u pravcu da situacija ni u kom slučaju ne može biti takva kakva bi prema smislu govora proizlazila.

Radi potpunog razjašnjenja stvari može se najposlije postaviti i pitanje opstojnosti opravdanih razloga, koji su uvjetovali i uzrokovali da izjave dra Vladimira Bakarića i Jakova Blaževića izazovu zaprepaštenje kod pisca inkriminiranog članka »Dramatični trenutak Hrvatske«. Ako je uz deklariranu slobodu štampe i umjetničkog stvaranja ovakve motive uopće preporučljivo pa i dopustivo ispitivati, za odgovor na naprijed postavljeno pitanje dovoljno je izvršiti detaljniju analizu objavljenih citata pa se nakon resume-a najbitnijih dijelova nameće stanovište prema kojem su:

> ... jedino frankovci bili tvrdi na pitanju hrvatske države — (dakle, najreakcionarniji elementi u krajnjoj liniji fašisti, bez obzira na povijesni kontinuitet hrvatske državnosti) naizgled postaju jedini koji su tvrdi u pitanju hrvatske države),

ili stanovište ... tome su krivi naši historiografi klerikalno orijentirani ... historiografiju u SR Hrvatskoj drže ljudi u katoličkim vrhovima impotentno vezani uz katoličku crkvu ... ili ... u historiografskim vrhovima sjede strani elementi ... (dakle historiografija je u Hrvatskoj u rukama klerikalaca bez obzira na stvarno činjenično stanje).

ili stanovište ... prema kojem postoji osnova kontrarevolucionarnog pokreta ... kao i to da oni koji ne teku maticom revolucije idu u nabujale vode kontrarevolucije ...

(dakle, postoje osnovi kontrarevolucije a i sama pomisao na to nije ružičasta)

Svi politički forumi u SR Hrvatskoj u svojim zaključcima od X. sjednice do danas ocjenjivali su političku situaciju u Hrvatskoj naročito povoljnom, pa se nikako ne bi moglo bez zaprepaštenja prihvatiti stanovište o postojanju osnova kontrarevolucionarnog pokreta i nabujalim vodama kontrarevolucije. Uz ovakve uvjete dopustivo je zaprepaštenje i piscu članka »Dramatični trenutak Hrvatske«, posebno kad se uzme u obzir da su citirane izjave izrečene po predsjedniku Sabora i po članu Izvršnog biroa predsjedništva SKJ. Tvrdnje OJT-a iznesene u obrazloženju pobijanog rješenja po kojima se iz izjava dra Vladimira Bakarića i Jakova Blaževića izvode zaključci o tome da su nastupila skretanja i odstupanja od usvojenog kursa, potpuno je proizvoljna i bez ikakvog temelja u inkriminiranom dijelu članka »Dramatični trenutak Hrvatske«. Nedokučivo je kakvom dedukcijom OJT dolazi do ovakve tvrdnje, tim prije što se u članku ni o kakvom skretanju sa kursa ne govori, a konačno ni u rješenju OJT-a ne navodi se niti »tko skreće« a niti »kamo skreće«, tako da tvrdnja ostaje prazna i bez stvarne podloge.

Neobjašnjivo je i stanovište OJT-a po kojem se »ovakvim tvrdnjama« (ne kaže se kakvim) želi napadati cjelokupna politika razvoja, koja je usmjerena na osiguranje pune ravnopravnosti svih naroda, koji žive na teritoriju SFRJ. Kako god analizirali članak »Dramatični trenutak Hrvatske«, ni uz najbolju volju ne može se otkriti napad ni na koga a najmanje na cjelokupnu politiku razvoja, napose pak ne na onu koja je usmjerena na osiguranje pune ravnopravnosti svih naroda koji žive na teritoriju SFRJ, jer se njih nigdje u članku ne spominje, riječ je samo o govorima dvojice političara i ništa više.
Prema čl. 52 st. 1 t. 2 Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, zabranjuje se rasturanje štampanih stvari kojima se i z a z i v a uznemirenje građana. OJT ovu zakonsku formulaciju uvjeta za zabranu rasturanja štampane stvari u svom rješenju proširuje tvrdeći da je zabrana u konkretnom slučaju opravdana jer su »tvrdnje« (ne zna se koje) p o d o b n e da izazovu nemir među ljudima. Prema zakonskoj formulaciji uvjeta za zabranu raspačavanja štampane stvari nije dovoljno da ona bude samo »podobna« za izazivanje nemira među građanima, nego ona mora građane i stvarno uznemiriti, što sa inkriminiranim člankom nije slučaj. Izgleda da se je OJT zbog toga i odlučio na formulaciju prema kojoj su »ovakve tvrdnje« p o d o b n e da građane uznemire.

Postoje najposlije realni dokazi da inkriminirani dio članka »Dramatični trenutak Hrvatske« ne samo da ne izaziva nemir među građanima, nego taj dio članka nije čak niti p o d o b a n da takav nemir izazove.
Integralni je naime tekst inkriminiranog dijela članka »Dramatični trenutak Hrvatske« objavljen u listu »POLITIKA« br. 20767 od 30. VII. 71. bez komentara i u listu »BORBA« br. 207 od 30. VII. 1971. pa objavljivanje tog dijela članka nije izazvalo nikakvo uznemirenje građana, a niti su listovi POLITIKA i BORBA zabranjeni, što pak stvara dojam kao da i OJT nije sasvim odlučan u tome da li ovaj tekst izaziva uznemirenje građana ili ne odnosno da li ga izaziva u jednom listu a u drugom ne.

Ako se ima u vidu javni interes i uznemirenje građana onda je nesumnjivo trebalo zabraniti objavljivanje inkriminiranog teksta i listovima kao što su POLITIKA i BORBA, jer ovi sa svojim tiražem od cca 400.000 primjeraka ukupno imadu gotovo sedam puta veći tiraž od »Hrvatskog tjednika« pa stoga i sedam puta veću mogućnost uznemirenja građana.

Postupkom POLITIKE i BORBE zabrana »Hrvatskog tjednika« postala je ali potpuno bez svrhe, jer da se moglo izazvati uznemirenje građana to bi se svakako već postiglo objavljivanjem teksta u onako velikoj nakladi. Međutim niti nakon ovog objavljivanja spornog teksta nije došlo ni do kakvog uznemirenja građana, što je i najbolji dokaz da izrečena zabrana nema ni razloga ni svrhe.

Obzirom na izneseno predlažemo da se zahtjev za izricanje trajne zabrane raspačavanja broja 16 lista »Hrvatski tjednik«, od 30. VII 71. odbije.

Matica hrvatska

3. kolovoza	KTR-36/71
Okružnog	71
Tadić mr Vjekoslav	Zagrebu
Ljubijankić Mustafa	OJ Zagreb
Cvitovac Franjo	Prijedlog OJT-a Zgb. od 29. 7. 71
Rakar Branka	broj KTR-767/71.
	Prijedlog
	za izricanje zabrane raspačavanja
	»Hrvatskog tjednika«
	11.00

Utvrđuje se da su pristupile slijedeće stranke:

Zamjenik OJT-a Marić Marko,

Za redakciju lista »Hrvatski tjednik« odnosno zastupnik izdavača punomoćnik Matija Očić, odvjetnik iz Zagreba.

Predsjednik vijeća otvara glavnu raspravu i objavljuje sastav vijeća.

Utvrđuje se da stranke ne stavljaju primjedbe na sastav vijeća.

Prije početka javne rasprave zastupnik izdavača »Hrvatskog tjednika« izjavljuje da se prethodno riješi pitanje, da li je rok za održavanje rasprave protekao, a uzimajući u obzir čl. 57 Zakona o štampi i drugim oblicima informiranja. Smatra da je rasprava zakazana izvan roka od 3 dana kako to određuje citirani zapisnik, pa ako se radi o roku koji je prekluzivan, da bi u tom slučaju valjalo odbaciti prijedlog javnog tužioca to jest da se sud uopće ne upusti u raspravljanje. Zastupnik drži da bi citiranu odredbu zakona valjalo tumačiti infavorem protivne stranke to jest zastupnika izdavača. Moli da se prije upuštanja u raspravljanje odluči o ovom prijedlogu.

Javni tužilac se protivi prijedlogu, navodeći da je prijedlog za izricanje zabrane dostavljen na vrijeme Okružnom sudu, i da nema mjesta nikakvom odbacivanju navedenog prijedloga.
Vijeće donosi

RJEŠENJE

odbacuje se prijedlog zastupnika izdavača »Hrvatskog tjednika« kao neosnovan.

Predmet raspravljanja je prijedlog za izricanje zabrane raspačavanja »Hrvatskog tjednika« broj 16 od 30. srpnja 1971. godine pod oznakom KTR-767/71. od 29. srpnja 1971. godine a u vezi rješenja Okružnog javnog tužilaštva Zagreb od 29. srpnja 1971. godine o privremenoj zabrani raspačavanja novina »Hrvatski tjednik«.

Predsjednik vijeća poziva zamjenika OJT-a da pročita citirani prijedlog.

Zamjenik OJT-a čita prijedlog za zabranu raspačavanja lista »Hrvatski tjednik« broj KTR-767/71. od 29. srpnja 1971. godine.

Zastupnik izdavača protivi se prijedlogu za izricanje zabrane raspačavanja »Hrvatskog tjednika« te izlaže usmeno kao u svom pismenom podnesu koji je dao predsjedniku vijeća na uvid i da se pohrani u spis. Ukratko je naveo slijedeće:
Inkrimirani članak da nije bio uperen protiv politike SK Hrvatske a niti SK Jugoslavije. Sadržaj članka proizlazi samo kao reakcija na izjave odnosno kao komentar na izjave dvojice spomenutih političkih i državnih rukovodilaca.

Navodi da je »Politika« od 30. srpnja ove godine objavila inkrimirani članak bez komentara a isto tako i »Borba« od 30. VII. 1971. godine a spomenuti list sa kratkim komentarom, te da je taj tiraž 7 puta veći od tiraža »Hrvatskog tjednika« i čija se zabrana traži. Ova dva lista da nisu zabranjena pa prema tome da nema nikakve svrhe da se zabrani inkrimirani list to jest »Hrvatski tjednik« koji ima daleko manji tiraž od spomenuta dva lista.

Navodi odluku Vrhovnog suda Hrvatske broj Kž-923/71. koja je Odluka donešena u postupku zabrane raspačavanja »Večernjih novosti«, pa obzirom na tu odluku da bi to trebalo smatrati stanovištem Vrhovnog suda.

Analizira čl. 52 t. 2 Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, te drži da se ni u jednom slučaju iz zakonskog teksta ne bi mogla odnositi zabrana kako to predlaže javni tužilac.

Zastupnik izdavača predlaže da se u svrhu dokaza uzmu na uvid članci koji su napisani u »Politici« od 30. srpnja a isto tako i u »Borbi« sa istim datumom.
Prelazi se na izvođenje dokaza.

Uzima se na uvid inkriminirani članak naveden u »Hrvatskom tjedniku« broj 16 od 30. srpnja 1971. godine sa naslovom Dramatični trenutak Hrvatske.

Uzima se na uvid »Politika« od 30. srpnja 1971. godine, te se čita odnosno uzima na uvid na strani 6 napis pod naslovom »Mi to ne možemo shvatiti, mi smo zaprepašteni«.

Uzima se na uvid »Borba« latinično izdanje od 30. srpnja 1971. godine te se čita napis na strani 9 pod naslovom »Hrvatski tjednik« — u povodu posebnih govora Bakarića i Blaževića.

Uzima se na uvid rješenje OJT-a Zagreb od 29. srpnja 1971. godine u vezi privremene zabrane raspačavanja novina »Hrvatski tjednik«.

Na poseban upit stranke izjavljuju da nemaju prijedloga za nadopunu dokaznog postupka. Daje se riječ strankama:

Zamjenik OJT-a izjavljuje da ostaje kod prijedloga za izricanje zabrane, ističe da ostaje kod toga da se zabrani raspačavanje samo prve stranice spomenutog lista gdje se navodi uvodni članak, te analizira izvedene dokaze, osvrće se na izjavu zastupnika izdavača i drži da inkriminirani napis podliježe odredbama čl. 52 toč. 2 Zakona o štampi i drugim oblicima informacija i u vezi s tim traži da se zabrani raspačavanje a kako je to navedeno i u rješenju OJT-a.

Zastupnik izdavača u svojoj završnoj riječi analizira inkriminirani članak i zaključuje da se iz toga članka uopće ne može zaključiti kao da se odstupa od 10. sjednice CK SKH. Smatra da su tvrdnje u prijedlogu javnog tužioca iskonstruirane i da se ne radi ni o kakvom napadu na CK Hrvatske. U članku da je spomenut Blažević i dr. Bakarić i nitko drugi, i to zato što se uopće ne radi o njihovim istupanjima na sjednicama Sabora odnosno sjednicama SK, već njihovim izjavama koje su dali otvoreno i na drugim mjestima kao svoje stanovište. Inkriminirani članak je u stvari jedan otvoreni osvrt na njihov otvoreni dio govora a to je njihovo mišljenje a ako su u tjedniku bile navedene njihove izjave koje oni nisu dali i da je to sve bilo izvrnuto i izopačeno onda su Jakov Blažević i dr Vladimir Bakarić mogli putem suda ili na neki drugi način kao i ostali građani da traže ispravku ili tome slično.

Obzirom da je Jakov Blažević govorio o kontrarevoluciji, onda to znači da je to bilo njegovo vlastito mišljenje o tome pa bi to trebalo da izazove zaprepaštenje javnosti, a ne inkriminirani članak.

U našem društvu da postoji sloboda štampe i da su svi građani jednaki pred zakonom a isto tako Jakov Blažević kao i dr Vladimir Bakarić. Uvodni članak u »Hrvatskom tjedniku« objektivno nije mogao uznemiriti javnost, dapače to uznemirenje je moglo nastati upravo od dvojice spomenutih političara. Kritika svih društvenih pojava uključujući i dvojicu spomenutih u našem društvu je dozvoljena, te da je predsjednik CK SKH dr Savka Dapčević-Kučar jučer to emitirano preko radija izjavila da je kod nas dopuštena društvena kritika.

Iz članka za koji se traži zabrana raspačavanja nigdje ne proizlazi da Blažević i dr Vladimir Bakarić skreću sa odluka 10. sjednice CK, pa drži da takve konstatacije u prijedlogu za izricanje zabrane da su neosnovane i u potpunosti iskonstruirane i da se ne temelje na nikakvim osnovama to jest ne temelje se na inkriminiranom članku.

U koliko bi došlo do zabrane raspačavanja »Hrvatskog tjednika« da bi taj list došao u neravnopravan položaj u odnosu na Politiku i Borbu, koji su također u širim ili manjim izvodima objavili inkriminirani članak, pa kada nije došlo do zabrane ovih dvaju listova onda bi se tu manifestirala neravnopravnost štampe.

Citira odluku Vrhovnog suda Hrvatske, te tvrdi da je u načelnoj odluci a u povodu zabrane raspačavanja »Večernjih novosti« istaknut osnovni princip kako ustavni tako zakonski i politički princip pune slobode štampe, te da bi se ovakva jedna načelna odluka morala primijeniti i u pogledu »Hrvatskog tjednika«.

U zaključku svog govora predlaže da se odbije prijedlog OJT-a i da se ukine zabrana.
Na poseban upit predsjednika vijeća od prisutnih nitko se nije javio za riječ: samo time da je javni tužilac dodao da sud ocijeni iz kojih razloga nije zabranjena »Politika« i »Borba« i iz kojih razloga su objavili inkriminirani članak.

Vijeće se povlači na vijećanje, a nakon vijećanja i glasanja predsjednik vijeća u prisutnosti stranaka objavljuje ovo

RJEŠENJE

odbija se prijedlog Okruženog javnog tužilaštva Zagreb za izricanje zabrane raspačavanja novina »Hrvatski tjednik« — 1. stranice broj 16 od 30. srpnja 1971. godine, a kako je to navedeno i opisano u rješenju od 29. srpnja 1971. godine, te se poništava rješenje Okružnog javnog tužilaštva Zagreb o zabrani raspačavanja navedenog tjednika, te se određuje da se oduzeti primjerci »Hrvatskog tjednika« koji su privremeno oduzeti vrate izdavaču »Hrvatskog tjednika«.

Stranke su poučene u smislu čl. 64 Zakona o štampi.

Dovršeno u 13,00 sati.

Predsjednik vijeća: Tadić mr Vjekoslav

Zapisničar: Rakar Branka

OKRUŽNI SUD ZAGREB — Posl. br. Kr-36/71.-6

RJEŠENJE

Okružni sud u Zagrebu u vijeću sastavljenom od suca mr Vjekoslava Tadića kao predsjednika vijeća i sudaca porotnika Mustafe Ljubijankića i Franje Cvitovca kao članova vijeća, uz sudjelovanje Branke Rakar kao zapisničara, povodom prijedloga Okružnog javnog tužilaštva Zagreb broj KTR-767/71. od 29. srpnja 1971. godine, za izricanje zabrane raspačavanja novina »Hrvatski tjednik« broj 16 od 30. srpnja 1971. godine, nakon održane rasprave u prisutnosti zamjenika Okružnog javnog tužioca Marka Marića i zastupnika Matice hrvatske Zagreb, izdavača »Hrvatskog tjednika«, Matije Očića odvjetnika iz Zagreba, dana 3. kolovoza 1971. godine,

r i j e š i o j e

P o n i š t a v a s e rješenje Okružnog javnog tužilaštva Zagreb broj KTR-767/71. od 29. srpnja 1971. godine o privremenoj zabrani i o d b i j a s e prijedlog za izricanje zabrane raspačavanja »Hrvatskog tjednika« broj 16 od 30. srpnja 1971. godine, u nakladi Matice hrvatske u Zagrebu, kojeg je tiskao NIP »Vjesnik« u Zagrebu, zbog toga što su u članku pod naslovom »Dramatični trenutak Hrvatske« citatima iz izjava Jakova Blaževića, predsjednika Sabora SR Hrvatske i dra Vladimira Bakariča, člana Izvršnog biroa SK Jugoslavije, kojima su ovi ukazivali na neke oblike neprijateljske djelatnosti usmjerene protiv općeprihvaćenog kursa našeg društveno-političkog razvoja suprotstavili slijedeće svoje tvrdnje:
»Mi proživljavamo dramatične trenutke!«
»Dakle: Sada više nije riječ o neslaganju u ocjenama činjenica. Sada više nije riječ o neslaganju u pitanjima taktike. Sada više nije riječ o neslaganju u pitanjima strategije. Sada više nije riječ o frakcionaštvu. Sada više nije riječ o pogreškama suputnika. Sada je riječ o »osnovi kontrarevolucionarnog pokreta« čak o »nabujalim vodama kontrarevolucije«!
Sa X. sjednicom CK SK Hrvatske počelo je novo doba našeg novog, nacionalnog poleta, doba u kojem smo s ponosom govorili o općoj podršci našeg naroda radnika, seljaka, inteligencije — politici SK Hrvatske, njezinim ciljevima i njenoj praksi; podršci što se svugdje tako burno izražavala! Pobjednički smo isticali javnost svih naših pothvata, demokratičnost svih naših mjera, humanost svih naših programa, preporod socijalizma u našoj slobodi.
Bilo je u našem poletu više riječi i više gesta nego stvarnih pothvata. Ali, nismo se toga bojali: takav je početak s oduševljenjem neizbježan! Jer, opća podrška, ma koliko strasna, ne može odmah postati opće djelo! Zato smo kao znak trezvenog realizma primili nagovještaj, da će se energično pristupiti ne promjeni, već primjeni politike koju smo prihvatili.
(Nastavak na 6. strani)

(Nastavak sa 5. strane)

I u tom trenutku zaprepastile su nas izjave dra Vladimira Bakarića i Jakova Blaževića! Jer mi ne možemo shvatiti da je dramatična panorama, što nam se u njima pruža, rezultat našeg zanosa, naših nada! Jer mi ne možemo shvatiti da je taj prizor nastao razvojem događaja koje je pokrenula vjera svih nas! Jer mi ne možemo shvatiti da je to stvarna slika njenog sadašnjeg trenutka, slika tako neočekivana, slika njoj tako suprotna! Mi to ne možemo shvatiti, mi smo zaprepašteni, jer nije u pitanju samo naša vjera, samo vjera današnja! U pitanju je i ona vjera koja je govorila:

»Hrvatski je narod vjekovima težio za stvaranjem svoje slobodne države ... Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske izjavljuje: 1. Da odluke II. zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije kao zajedničko i jednodušno djelo pravih predstavnika svih naroda Jugoslavije ... osiguravaju ... ujedinjenje svih hrvatskih zemalja i oživotvorenje hrvatske državnosti.« (III. zasjedanje ZAVNOH-a)«,

— d a k l e, iznosili izopačena i alarmantna tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana. pa da je time počinjeno djelo iz čl. 52 st. 1 toč. 2 Zakona o štampi i drugim oblicima informacija.

Po čl. 62 Zakona o štampi svi primjerci »Hrvatskog tjednika« kao i tiskarski slog koji su oduzeti navedenim rješenjem Okružnog javnog tužilaštva Zagreb moraju se vratiti izdavaču »Hrvatskog tjednika«.

OBRAZLOŽENJE:

Okružno javno tužilaštvo Zagreb podnijelo je prijedlog za izricanje zabrane raspačavanja lista »Hrvatski tjednik« broj 16 od 30. srpnja 1971. godine i to radi djela iz čl. 52 toč. 2 Zakona o štampi i drugim oblicima informacija.

U obrazloženju tog prijedloga smatra se da su ispunjeni zakonski uvjeti za zabranu raspačavanja, jer da inkriminirani članak sadrži alarmantne vijesti i tvrdnje koje izazivaju uznemirenost građana, pa da bi se iz navedenog članka moglo zaključiti kako Jakov Blažević i dr Vladimir Bakarić odstupaju od programa X. sjednice CK Hrvatske. Takvo bi saznanje u javnosti, navodno, moglo da dovede do uznemirenja.

Tijekom rasprave zamjenik javnog tužioca izmijenio je djelomično svoj prijedlog i odustao od zabrane cijelog lista. nego je predložio zabranu samo uvodnog članka pod naslovom »Dramatični trenutak Hrvatske«.

Zastupnik izdavača »Hrvatskog tjednika« u svom odgovoru na prijedlog javnog tužilaštva ističe da on nije osnovan na zakonu. Da se ni u kom slučaju ne može prihvatiti neargumentirano stanovište OJT-a Zagreb o iznošenju izopačenih i alarmantnih tvrdnji u inkriminiranom članku kojim se navodno izaziva uznemirenje građana. Nadalje zastupnik osobito naglašava da se ne može prihvatiti ovakvo stanovište koje javni tužilac citira u svojem rješenju, jer upravo taj dio članka izražava stanovište suprotno zabrinjavajućim izjavama dra Vladimira Bakarića i Jakova Blaževića, koje se u inkriminiranom članku citiraju; u uvodniku »Hrvatskog tjednika« da se iznose mišljenja dvojice spomenutih političara koja su zaprepastila pisca članka, budući da situacija nije i naprosto ne može biti takva kako bi to iz citirane izjave spomenutih političara proizlazilo. Predmet inkriminiranog članka prema tvrdnjama zastupnika najobičniji je komentar održanih govora i to čak ne kritički, pa ni polemički, već komentar koji s izvjesnim čuđenjem ocjenjuje pojedine dijelove održanih govora. Najbolji izraz smisla članka vidljiv je upravo iz pretposljednjeg pasusa, gdje se doslovce kaže: »I u tom trenutku zaprepastile su nas izjave dra Vladimira Bakarića i Jakova Blaževića! Jer mi ne možemo shvatiti da je dramatična panorama, što nam se u njima pruža, rezultat našeg zanosa, naših nada! Jer mi ne možemo shvatiti da je taj prizor nastao razvojem događaja koje je pokrenula vjera svih nas! Jer mi ne možemo shvatiti da je to stvarna slika jednog sadašnjeg trenutka, slika tako neočekivana, slika njoj tako suprotna«.

Izvodi iz govora dra Bakarića i Blaževića da su nesumnjivo citirani doslovno, pa element izopačenosti koji u svojem rješenju o zabrani spominje OJT apsolutno odpada. jer će čitalac i najprosječnijeg obrazovanja bez muke ocijeniti da li dio članka koji predstavlja komentar govora, znači smirenje ili alarmiranje javnosti, naročito kada se pri tome ima u vidu smisao članka koji upravo dokazuje da situacija ni u kom slučaju ne može biti takva kakva bi proizlazila prema smislu govora spomenutih rukovodilaca.

Svi politički forumi u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj u svojim zaključcima od X. sjednice do danas da su ocjenjivali političku situaciju u Hrvatskoj naročito povoljno, pa da se ne bi moglo bez zaprepaštenja prihvatiti stanovište o postojanju osnova kontrarevolucionarnog pokreta i nabujalim vodama kontrarevolucije. Uz ovakve društvene i političke uvjete koji su povoljni u Hrvatskoj. da je dopustivo zaprepaštenje i piscu članka »Dramatični trenutak Hrvatske« posebno kad se uzme u obzir da su citirane izjave rekli Predsjednik Sabora i član Izvršnog biroa predsjedništva Saveza komunista Jugoslavije.

Tvrdnje Okružnog javnog tužilaštva po kojima iz izjava dra Vladimira Bakarića i Jakova Blaževića a kako je to navedeno u obrazloženju rješenja o privremenoj zabrani raspačavanja lista »Hrvatski tjednik« da su potpuno proizvoljne i bez ikakvog temelja u inkriminiranom članku. U navedenom napisu da se ne govori ni o kakvom skretanju s kursa, a iz rješenja OJT-a da se ne može razabrati »tko skreće«, a niti »kamo skreće« tako da tvrdnja ostaje prazna i bez stvarne podloge.

Na kraju ističe da inkriminirani dio članka ne samo da ne izaziva nemir među građanima. nego taj dio članka nije čak niti podoban da takav nemir izazove.

Poziva se na Ustavne i zakonske principe slobode štampe i umjetničkog stvaralaštva, da je kod nas dopuštena društvena kritika, pa uz takve demokratske i društvene uvjete koji kod nas vladaju dozvoljeno je kritizirati i izjave navedenih političara. Različite aluzije iz izjava spomenutih osoba o kontrarevoluciji, o nabujalim vodama kontrarevolucije, kritika naših historiografa i tvrdnje da su povezani sa vrhovima katoličke crkve njihove su izjave koje su objavljene u različitim listovima te da te izjave nisu odluke i ocjene političkog rukovodstva Hrvatske. One su objektivno uznemirile javnost a ne inkriminirani članak koji je samo komentirao takve izjave i ocjene.

Inkriminirani članak da je 30. srpnja ove godine u cijelosti u svom integralnom tekstu objavljen u »Politici«, a u kraćim izvodima u »Borbi«, te da je tiraža ovih dvaju listova 7 puta veća od tiraže »Hrvatskog tjednika«. »Politika« i »Borba« zbog svojih napisa da nisu zabranjeni, a s obzirom na navedenu tiražu da bi ti listovi mogli imati 7 puta veću mogućnost uznemirenja građana nego »Hrvatski tjednik«.

Zastupnik izdavača »Hrvatskog tjednika« citirao je u širim izvodima odluku Vrhovnog suda Hrvatske u vezi sa zabranom raspačavanja lista »Večernje novosti«. pa smatra da bi i u pogledu »Hrvatskog tjednika« trebalo primijeniti jednake Ustavne i zakonske principe. Konačno je zatražio da se odbije prijedlog OJT-a za zabranu raspačavanja spomenutog lista i da se poništi rješenje o privremenoj zabrani od 30. srpnja 1971. godine.

U svrhu dokaza sud je uzeo na uvid inkriminirani članak u »Hrvatskom tjedniku« broj 16 od 30. srpnja 1971. godine sa napisom »Dramatični trenutak Hrvatske«.

Uzet je na uvid list »Politika« od 30. srpnja 1971. godine kao i napis na 6. strani pod naslovom »Mi to ne možemo shvatiti, mi smo zaprepašteni«

Iz »Borbe«, latinično izdanje, od 30. srpnja ove godine uzet je na uvid napis na strani 9 pod naslovom »Hrvatski tjednik — u povodu posljednjih govora Bakarića i Blaževića«. Uzelo se na uvid i rješenje OJT-a Zagreb od 29. srpnja 1971. godine u vezi s privremenom zabranom raspačavanja novina »Hrvatski tjednik«.

Na temelju provedenih dokaza sud je potvrdio da ne postoje zakonski uvjeti zabrane raspačavanja lista »Hrvatski tjednik« broj 16 od 30. srpnja 1971. godine, pa je zbog toga valjalo odbiti prijedlog i poništiti privremenu zabranu Okružnog javnog tužilaštva raspačavanja navedenog lista.

Sud je odbio prijedlog iz slijedećih razloga:

Sloboda štampe je jedna od temeljnih ustavnih sloboda i prava građana garantirana odredbama Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Prema čl. 40 Ustava zagarantirana je sloboda štampe i drugih vidova informacija, sloboda govora i javnog istupanja.

Prema stavu 2. citiranog člana građani imaju pravo da putem sredstava informacija izražavaju i objavljuju svoja mišljenja, da se koriste sredstvima informacija za svoje obavještavanje, da izdaju novine i drugu štampu i šire informacije putem drugih sredstava obavještavanja. Prema stavu 3. istoga člana ovim slobodama i pravima nitko se ne smije koristiti radi rušenja osnova socijalističkog demokratskog uređenja, radi ugrožavanja mira, ravnopravne međunarodne suradnje ili nezavisnosti zemlje, raspirivanja nacionalne rasne ili vjerske mržnje, ili netrpeljivosti, ili radi podsticanja na vršenje krivičnih djela niti na način kojim se vrijeđa javni moral.

Spomenutim Ustavom u stavu 4. navedenog člana određuje se da se posebnim zakonom, utvrđuje u kojim slučajevima i pod kakvim uvjetima korištenje tim slobodama i pravima protivno Ustavu, povlači ograničenje ili zabranu njihovog korištenja.

Okružni javni tužilac u svom prijedlogu za zabranu raspačavanja inkriminiranog članka okvalificirao je taj članak kao djelo iz čl. 52. toč. 2 Zakona o štampi i drugim oblicima informacija.

Citirana odredba iz Zakona o štampi određuje da će se zabraniti raspačavanje štampanih stvari putem kojih se iznose ili prenose lažne, izopačene ili alarmantne vijesti ili tvrdnje koje izazivaju uznemirenost građana, ili ugrožavaju javni red i mir.

Kada se analiziraju pojedine odredbe čl. 52 Zakona o štampi tada se vidi da je zakonodavac ovom odredbom točno odredio uvjete i stanovitu društvenu opasnost štampanih stvari i kada može doći do njihove zabrane. Iz ove odredbe proizlazi da će se zabraniti raspačavanje štampanih stvari putem kojih se čine krivična djela protiv naroda i države ili protiv oružanih sanaga Jugoslavije, objavljuju dokumenti ili podaci o oružanim snagama Jugoslavije ili o narodnoj obrani koji predstavljaju vojnu tajnu, objavljuju povjerljivi dokumenti, propagira ili raspiruje agresija ili drugi akti što su suprotni ciljevima Ujedinjenih naroda, nanosi povreda časti i ugleda naših naroda, njihovih najviših predstavničkih organa i Predsjednika Republike, teško vrijeđa moral, objavljuju dokumenti ili podaci štetni za interese pravosuđa.

Nabrajanjem ovih razloga koji se po zakonu moraju ispuniti da bi došlo do administrativne zabrane raspačavanja nekog lista vidi se, da je ovdje zakonodavac odredio zapravo točno određene uvjete i razloge kada se može primijeniti mjera o zabrani.

Svi ovi razlozi po intenciji zakona imaju istu kategoriju društvene opasnosti te kada su ispunjeni točno ovi uvjeti dolazi do primjene čl. 52 Zakona o štampi.

Uzimajući na uvid inkriminirani članak »Dramatični trenutak Hrvatske«, kao i njegov sadržaj i poruku, vidi se očigledno da nisu ispunjeni zakonski uvjeti iz toč. 2 čl. 52 Zakona o štampi i drugim oblicima informacija. Prema stanovištu Javnog tužioca inkriminirani napis predstavlja izopačena i alarmantna tvrđenja kojima se izaziva uznemirenost građana. Međutim objektivni sadržaj i smisao članka ne može se po ocjeni ovog suda tumačiti na takav način.

Taj članak zapravo predstavlja komentar pojedinih izjava i govora koji su u raznim prilikama dali Jakov Blažević i dr. Vladimir Bakarić. Pisac inkriminiranog članka je kako u njemu piše bio zaprepašten pojedinim tvrdnjama, pa je bio zabrinut da li se možda može očekivati odstupanje od programa i ciljeva X. sjednice CK SK Hrvatske.

Ovo tim prije što su Jakov Blažević i dr. Vladimir Bakarić visoki državni i politički rukovodioci u SR Hrvatskoj odnosno Savezu komunista Jugoslavije.

Prema odredbama Saveznog Ustava građani imaju pravo da objavljuju svoja mišljenja, a to znači da je u konkretnom slučaju i autor članka pod naslovom »Dramatični trenutak Hrvatske« imao pravo da izrazi svoje mišljenje i zaprepaštenost koja je proizlazila iz sadržaja govora navedenih političara.

Inkriminirani članak nije imputirao Jakovu Blaževiću i dr. Vladimiru Bakariću da oni odstupaju od programa X. sjednice a niti je spomenuo da je to znak odstupanja političkog rukovodstva Hrvatske od ciljeva spomenute sjednice, već je samo dao komentar i kod toga s obzirom na oštrinu izjava obojice političara ostao zaprepašten, zbunjen i razočaran.

Dakle, autor članka nije ništa izopačeno iznosio a niti je u tom članku prikazana alarmantna tvrdnja, već je to u svojoj biti u najgorem slučaju stanovita kritika na poglede dvojice političara.

I nadalje, postavlja se daljnje pitanje da li je inkriminirani članak izazvao uznemirenost građana. Po ocjeni ovog suda ni taj uvjet iz zakona nije ispunjen. Valja istaći da bilo koji članak koji izaziva uznemirenost građana mora biti u objektivnom smislu zaista i stvarno uznemirenje građana, a ne samo da se predpostavlja to uznemirenje kako to pogrešno objašnjava Okružni javni tužilac u obrazloženju svog rješenja.

Građani koji bi čitali zabranjeni članak objektivno ne bi bili uznemireni, pa prema ocjeni ovog suda ne mogu nastati nikakve štetne posljedice a niti bi se mogli izvoditi zaključci da su Jakov Blažević i dr. Vladimir Bakarić odstupili od politike X. sjednice CK SK Hrvatske.

Sud nije prihvatio zahtjev zastupnika izdavača »Hrvatskog tjednika« da se ocjenjuje u kojoj je mjeri više moglo doći do uznemirenosti građana zbog izjava Jakova Blaževića i dra Vladimira Bakarića u kojima se tvrdi da su samo fankovci bili tvrdi na pitanju hrvatske državnosti, da su hrvatski historiografi impotentno vezani s katoličkom crkvom, da su nabujale vode kontrarevolucije i druge izjave, jer je to stvar političke ocjene a ne ovog suda.

Istina je, da je natpis članka možda prenaglašen, ali kada se analizira sadržaj napisa onda se ni uz najbolju volju ne može taj članak, uključujući i njegov naslov, subsumirati pod odredbe toč. 2 čl. 52 Zakona o štampi.

I na kraju valja istaći i odluku Vrhovnog suda Hrvatske (Kž-923/71 od 7. VI. 1971. godine) u kojoj je navedeno da je zabrana raspačavanja štampanih stvari, kao ograničenje Ustavnog prava slobode štampe prema našem Ustavu, iznimna mjera vlasti kojoj se može prići tek kada se iz svih činjenica i okolnosti nedvojbeno utvrdi da se radi zaista o zloupotrebi Ustavnog prava slobode štampe, kojom se zloupotrebom vrijeđaju dobra zaštićena Ustavom a pobliže razrađena i određena u čl. 52 Zakona o štampi.

Uvidom u »Politiku« i »Borbu« od 30. srpnja 1971. godine vidi se da je objavljen integralni tekst inkriminiranog članka. Među stankama je nesporno da ovi članci u »Politici« i »Borbi« nisu privremeno zabranjeni. To drugim riječima znači da je javnost čitanjem ovih članaka u navedenim listovima mogla biti upoznata a u vezi s tim i uznemirena a kako to predpostavlja Okružno javno tužilaštvo. Zabrana raspačavanja inkriminiranog članka u »Hrvatskom tjedniku« ne bi imala nikakvog smisla, pošto je svrha administrativne zabrane upravo u tome da se čitalačka publika ne upozna sa sadržajem inkriminiranog članka, kako bi na taj način bilo onemogućeno da nastanu štetne posljedice uslijed izopačenih i alarmantnih tvrđenja. Javnost je već upoznata sa zabranjenim člankom, pa bi administrativna zabrana koja bi uslijedila da je sud prihvatio stanovište Javnog tužioca ostala bez ikakve svrhe. Takva bi zapravo odluka bila bez efekta a izazvala bi druge štetne posljedice, jer bi se u javnosti stvorilo mišljenje kako se ovdje u Hrvatskoj favorizira »Politika« i »Borba« s jedne strane a diskriminira »Hrvatski tjednik« s druge strane.

Iako ovi napisi u »Politici« i »Borbi« za ovaj sud nije bilo pravno odlučujuće, ipak se to spominje, jer bi faktički zabrana zbog navedenih razloga ostala bez ikakve svrhe.

Zastupnik izdavača stavio je prigovor prekluzije, smatrajući da rok iz čl. 57 st. 1 Zakona o štampi ima karakter prekluzivnog roka, pa pošto je prekoračen taj rok da je valjalo iz tih razloga odbiti prijedlog bez upuštanja u raspravljanje.

Sud nije prihvatio ovo pravno stanovište zastupnika izdavača iz razloga što je u pitanju sudski rok a ne prekluzivni rok materijalnog prava.

Radi navedenog valjalo je odlučiti kao u dispozitivu.

OKRUŽNI SUD U ZAGREBU

3. kolovoza 1971. god.

Zapisničar:	**Predsjednik vijeća:**
Branka Rakar	**mr Vjekoslav Tadić**

UPUTA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ovog rješenja nezadovoljni učesnici mogu uložiti žalbu. Žalba se ulaže u roku od 3 dana računajući od dana primitka pismenog otpravka rješenja. Žalba se podnosi ovom sudu u dva istovjetna primjerka, a o žalbi odlučuje Vrhovni sud Hrvatske.

O tom obavijest:

1) OJT Zagreb na br. KTR-767/71.

1) OJT Zagreb na br. KTR-767/71.

2) Izdavač »Hrvatskog tjednika« Matica hrvatska, Matičina 2

3) U spis

Za točnost otpravka ovlašteni službenik
Matiša Luka

VRHOVNI SUD HRVATSKE
ZAGREB

Kž 1274/1971-3

RJEŠENJE

Vrhovni sud Hrvatske u Zagrebu u vijeću sastavljenom od predsjednika Vrhovnog suda dr Dražena Sesardića kao predsjednika vijeća, te sudaca Vrhovnog suda dr Žarka Vimpulšeka i dr Bogumila Imenšeka, kao članova vijeća, i stručnog suradnika Dragutina Peheima, kao zapisničara, u predmetu zabrane raspačavanja novina »Hrvatski tjednik« br. 16 od 30. srpnja 1971. u nakladi Matice hrvatske u Zagrebu, rješavajući žalbu Okružnog javnog tužioca u Zagrebu izjavljenu protiv rješnja Okružnog suda u Zagrebu od 3. kolovoza 1971. Kr 36/1971-6 u sjednici održanoj 12. kolovoza 1971.

r i j e š i o   j e

Uvažava se žalba javnog tužioca, preinačuje se prvostepeno rješenje i temeljem člana 52. st. 1. toč. 2. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija izriče zabrana raspačavanja prve stranice novina »Hrvatski tjednik« br. 16 od 30. srpnja 1971. što ih izdaje Matica hrvatska u Zagrebu i to zbog redakcijskog nepotpisanog članka pod naslovom »Dramatični trenutak Hrvatske«.

Od izdavača ima se oduzeti prva stranica tih novina u svim primjercima.

Ovo se rješenje ima objaviti u »Službenom listu SFRJ«.

OBRAZLOŽENJE:

Rješenjem od 29. srpnja 1971. br. Ktr 767/71 Okružni javni tužilac u Zagrebu izrekao je u smislu člana 53. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija privremenu zabranu raspačavanja novina »Hrvatski tjednik« br. 16 od 30. srpnja 1971. u nakladi Matice hrvatske u Zagrebu.

Istovremeno Okružni javni tužilac u Zagrebu u smislu člana 54. st. 1. toč. 1. citiranog zakona stavio je Okružnom sudu u Zagrebu prijedlog za izricanje zabrane te štampane stvari smatrajući da su ostvareni zakonski razlozi za zabranu raspačavanja iz člana 52. st. 1. toč. 2. citiranog zakona i to zbog napisa na prvoj stranici tih novina pod naslovom »Dramatični trenutak Hrvatske«.

Na raspravi od 3. kolovoza 1971. zamjenik Okružnog javnog tužioca izmijenio je odnosno suzio prvobitni prijedlog utoliko što je predložio da se zabrani samo prva stranica tih novina.

Okružni sud u Zagrebu. nadležan u smislu propisa člana 56. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, svojim rješenjem od 3. kolovoza 1971. Kr 36/71-6 odbio prijedlog javnog tužioca za izricanje zabrane raspačavanja navedenih novina i poništio rješenje Okružnog javnog tužioca u Zagrebu kojim je izrečena privremena zabrana raspačavanja tih novina.

Protiv tog rješenja javni tužilac izjavio je pravodobno žalbu Vrhovnom sudu Hrvatske u kojoj je predložio da rješenje Okružnog suda bude preinačeno i izrečena zabrana raspačavanja novina »Hrvatski tjednik« br. 16 od 30. srpnja 1971.

Žalba javnog tužioca je osnovana.

U pobijanom rješenju Okružnog suda u Zagrebu pravilno je istaknuto da je sloboda štampe jedna od temeljnih sloboda i prava građana, da je sloboda štampe garantirana Ustavom (član 40. Ustava SFRJ) pa zabrana raspačavanja dolazi do primjene samo iznimno, i to samo iz taksativno navedenih razloga koji su, u skladu s Ustavom, određeni u članu 52. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija.

Svoj prijedlog za zabranu raspačavanja navedenog broja »Hrvatskog tjednika« javni tužilac zasniva na tom propisu, i to upravo na odredbi toč. 2. st. 1. člana 52. navedenog zakona, kojom je propisano da se zabranjuje raspačavanje štampanih stvari putem kojih se »iznose ili pronose lažne, izopačene ili alarmantne vijesti ili tvrdnje koje izazivaju uznemirenost građana ili ugrožavaju javni red i mir«.

Nakon što je razmotrio inkriminirani članak i sve spise predmeta Vrhovni sud Hrvatske je našao da ne može prihvatiti kao osnovan stav prvostepenog suda da nema činjeničnog osnova ni pravnog razloga za primjenu člana 52. st. 1. toč. 2. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, jer da u tom članku, kao što smatra prvostepeni sud, nije ništa izopačeno izneseno niti je u njemu iznesena neka alarmantna tvrdnja koja bi mogla izazvati uznemirenje građana.

Inkriminirani napis »Dramatični trenutak Hrvatske« počinje sa nekoliko citata iz izlaganja Jakova Blaževića, predsjednika Sabora SR Hrvatske i dr Vladimira Bakarića, člana Izvršnog biroa Predsjedništva Saveza komunista Jugoslavije, koja su izlaganja bila već ranije objavljena u štampi. Citati su istrgnuti iz konteksta u kome su bili izneseni i prezentirani tako da je zamagljen njihov pravi politički smisao vidljiv iz integralnog teksta njihovih izlaganja i političkog trenutka u kome su izlaganja dana (ukazivanje na štetnost, osuda i političko ograđivanje od ekstremnih nacionalističkih stanovišta i takvih pogleda na republičku državnost i državnost uopće koji se ne mogu dovesti u sklad sa sistemom društvenog samoupravljanja koji se izgrađuje u SR Hrvatskoj i SFR Jugoslaviji). Tekst koji slijedi iza navedenih citata ne predstavlja objektivno razmatranje niti pokušaj da se utvrdi pravi smisao ili dade kritička ocjena objavljenih izvoda, kako to smatra prvostepeni sud, već se naprotiv bez bližeg upuštanja u analizu navedenih citata i njihovog pravog smisla u daljnjem tekstu inkriminiranog napisa jednostavno polazi od toga da izlaganje Jakova Blaževića i dr Vladimira Bakarića dovode u pitanje jedinstvo radnih ljudi Hrvatske u borbi za deklariranu i usvojenu politiku naroda i rukovodstva Hrvatske, tj. za afirmiranje republičke državnosti i suverenosti kao značajnog elementa kojim se osigurava sloboda i ravnopravnost hrvatskog naroda i drugih naroda republike u našoj zajednici.

Na kraju inkriminiranog članka navodno negativan i uznemirujući efekt stavova Jakova Blaževića i dr. Vladimira Bakarića još se više dramatizira iz integralnog teksta istrgnutim, podešenim citatima zaključaka III. zasjedanja ZAVNOH-a dovodeći u pitanje tim zaključcima proklamirano pravo hrvatskog naroda na slobodan i ravnopravan život u našoj državnoj zajednici i oživotvorenje hrvatske državnosti. Bez svake je sumnje da bi objavljivanje članka s takvim sadržajem moglo izazvati uznemirenost građana u našoj republici. Razmatrajući ovaj zahtjev za zabranu raspačavanja »Hrvatskog tjednika« ovaj sud je imao u vidu činjenicu da su alarmantan dojam i djelovanje čitavog napisa pojačali upotrebljenim izrazima »mi smo zaprepašteni«, »mi ne možemo shvatiti« i sl. a pogotovo njegovim naslovom »Dramatični trenutak Hrvatske« koji je uz to štampan velikim masnim slovima preko cijele prve strane uokvirene debljim crnim okvirom. Kad bi se zaista radilo samo o kritičkom osvrtu na izlaganje Jakova Blaževića i dr. Vladimira Bakarića, očigledno je da napis ne bi nosio takav naslov niti bi bio objavljen na takav način.

Posebno je značajna činjenica da članak nije potpisan pa kao takav ne izražava subjektivan stav pojedinca, već stav redakcije s očitom pretenzijom da ga predstavi kao izraz javnog mnijenja.

Uostalom i sam prvostepeni sud u obrazloženju pobijanog rješenja navodi da inkriminirani članak izražava zabrinutost pa i zaprepaštenje redakcije zbog navedenih izlaganja Jakova Blaževića i dr. Vladimira Bakarića jer da bi se iz njih, po stanovištu redakcije, trebao izvući zaključak o odstupanju od politike utvrđene na X. sjednici Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske. Stvaranje u javnosti utiska da predstoji tako radikalan zaokret u politici zemlje, u pitanjima koja predstavljaju najvažnija dostignuća i ciljeve opće usvojene politike afirmirane u tek donesenim amandmanima Ustava SFRJ, sigurno bi uznemirilo javnost u našoj zemlji. Ovo tim više kad se takva misao izvodi iz izlaganja Jakova Blaževića i dr. Vladimira Bakarića koji spadaju među najistaknutije državne i političke funkcionere zemlje.

Ovaj Vrhovni sud smatra opravdanim i stanovište izraženo u žalbi javnog tužioca, da činjenica što su »Politika« i »Borba« objavile izvadke iz inkriminiranog članka »Hrvatskog tjednika« niukoliko ne predstavlja zapreku za izricanje zabrane raspačavanja »Hrvatskog tjednika«. To tim više jer su te novine objavile samo skraćene izvadke iz tog članka i na način da je očigledno da se ne suglašavaju sa stavovima članka, a »Borba« sa svojim komentarom i izričito ogradila od sadržaja članka.

Na osnovu gore iznesenog ovaj Vrhovni sud nalazi da sadržaj napisa i način na koji je on iznesen, daje osnov za pouzdan zaključak da se u navedenom napisu iznose izopačene i alarmantne tvrdnje koje izazivaju uznemirenost građana, pa da je stoga ostvaren zakonski razlog iz člana 52. st. 1. toč. 2. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija za izricanje zabrane raspačavanja tjednika s tim napisom.

Stoga je Vrhovni sud Hrvatske uvaživši žalbu javnog tužioca, preinačio prvostepeno rješenje i izrekao zabranu raspačavanja prve stranice novina »Hrvatski tjednik« br. 16 od 30. srpnja 1971, kako je to predloženo u prijedlogu Okružnog javnog tužioca u Zagrebu.

Odluka o oduzimanju navedenog dijela novina osniva se na propisu člana 61. st. 2. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, a odluka o objavljivanju ovog rješenja u »Službenom listu SFRJ« na propisu člana 65. istog zakona.

U Zagrebu, 12. kolovoza 1971.

ZAPISNIČAR:
Dragutin Peheim v.r.

PREDSJEDNIK VIJEĆA:
Dr Dražen Sesardić v.r.

Suglasnost ovog prijepisa s izvornikom ovjerava:
Voditelj kancelarije:
Ljubica Nadalić

OKRUŽNI SUD ZAGREB

Poslovni broj Kr-36/71.

NAREDBA

Okružni sud u Zagrebu po sucu Okružnog suda Tadić Vjekoslavu kao predsjedniku vijeća u predmetu zabrane raspačavanja novina »Hrvatski tjednik« u Zagrebu, dana 18. kolovoza 1971. godine,

n a r e d i o j e

I) Oduzmite od izdavača prvu stranicu novina »Hrvatski tjednik« broj 16 od 30. srpnja 1970. godine, što ih izdaje Matica hrvatska u Zagrebu u svim primjercima.
II) Ostale dijelove u toč. 1. ove naredbe navedenih novina vratite izdavaču »Hrvatskog tjednika«.
III) Izvršenje ove naredbe povjerava se Sekretarijatu javne sigurnosti Gradske uprave Zagreb.

OBRAZLOŽENJE:

Rješenjem Vrhovnog suda Hrvatske u Zagrebu od 12. 8. 1971. godine broj Kž-1274/71.-3 preinačeno je I-stepeno rješenje ovoga suda od 3. 8. 1971. godine broj Kr-36/71.-6 te je izrečena zabrana raspačavanja prve stranice novina »Hrvatski tjednik« broj 16 od 30. srpnja 1971. godine, što ih izdaje »Matica hrvatska« u Zagrebu i to zbog redakcijskog nepotpisanog članka pod naslovom »Dramatični trenutak Hrvatske«.

U navedenom rješenju riješeno je, da se od izdavača ima oduzeti prva stranica tih novina u svim primjercima.

S obzirom na navedeno rješenje Vrhovnog suda Hrvatske u Zagrebu, valjalo je donijeti naredbu kao u dispozitivu.

OKRUŽNI SUD ZAGREB
18. kolovoza 1971.

Predsjednik vijeća:
Mr Tadić Vjekoslav

O tom obavijest:
1) OJT-Zagreb na KTR-767/71.
2) SJS Gradske uprave Zagreb — operativno preventivni sektor
3) »Matica hrvatska«, Zagreb, Matice hrvatske 2
4) Novinsko, izdavačko i štamparsko poduzeće »Vjesnik«, Zagreb, Ljubice Gerovac 1

NAŠE STAJALIŠTE...

Ako za nekoga tvrdimo da je karakteran, slobodno možemo prešutjeti podatak o njegovoj ćelavosti

Rješenje Vrhovnog suda Hrvatske izvršeno je: 16. broj Hrvatskog tjednika objavljen je bez inkriminiranog uvodnika. Ali, mi smatramo da je u dokazima Rješenja iznevjeren pravi smisao stajališta.

Vrhovni sud Hrvatske tvrdi da smo se služili »citatima istrgnutim iz konteksta u kome su bili izneseni...«.

Mi smo citirali zaključne, generalne sudove iz govora Jakova Blaževića i dr. Vladimira Bakarića. Takvi sudovi u sebi sadrže i svoj kontekst, pa im se on citiranjem ne može ni oduzeti, ni promijeniti.

Ako, na primjer, tvrdimo da su jedino na rijeci Savi svi mostovi drveni i da se i danas nastavlja s takvom gradnjom, onda nema konteksta po kojem bi ti mostovi postali željezni, ili možda čak pomalo kameni. Također, ako tvrdimo za jednog čovjeka da je ordinarni kriminalac, onda nema konteksta po kojem bi on postao uzorita poštenjačina, a da ne bi smio biti kondukter. Svaki od tih sudova dolazi na kraju niza iskustava, dokaza, činjenica, predstavlja zaključak iz njih, obuhvaća njihov opći sadržaj, smisao i značenje. Navodeći ih bez materijala preko kojeg se do njih došlo, mi ih ne falsificiramo, jer se taj materijal u njima podrazumijeva i konačno ocjenjuje. Tako, kad dr. Vladimir Bakarić kaže »jedino su frankovci bili vrlo tvrdi na pitanju hrvatske države i to su i danas« nema tog konteksta po kojem bi onaj tko je »vrlo tvrd na pitanju hrvatske države« mogao postati revolucionar ili liberalni mekušac. Također, kad Jakov Blažević tvrdi da netko u nas »ne teče maticom revolucije nego ide u nabujale vode kontrarevolucije«, onda nema tog konteksta po kojem bi te vode postale nešto drugo, ili bar nestale.

Prema tome mi citiranjem nismo mogli »zamagliti« ili »izopačiti« smisao sudova Jakova Blaževića i dr. Vladimira Bakarića. Zato i smatramo da ti citati ne mogu biti dokaz protiv našeg uvodnika.

Vrhovni sud Hrvatske prigovara nam da smo »bez bližeg upuštanja u analizu navedenih citata... jednostavno pošli od toga da izlaganja Jakova Blaževića i dr. Vladimira Bakarića dovode u pitanje jedinstvo radnih ljudi u Hrvatskoj...«.

Sudovi Jakova Blaževića i dr. Vladimira Bakarića predstavljaju jednostavne, jasne i određene političke ocjene. Nikakvom »bližom« analizom u njima se ne mogu otkriti elementi, koji bi njihov smisao izmijenili, proširili ili dopunili. U sudu da je jabuka procvjetala ni najbližom analizom ne možemo otkriti ocjenu cvjetova jorgovana! Ili, možda, Vrhovni sud Hrvatske pod »bližom« analizom pomišlja ispitivanje opravdanosti tih sudova? Jer, ako pretpostavlja da mogu biti netočni, zašto nas onda zabranjuje!? Ako pak smatra da su točni, on nas upućuje na analizu koja može jedino ponoviti analizirano, dakle na tautologiju, što znači na bespredmetan posao, koji ne bi doveo ni do kakvih promjena.

A spominjući »jedinstvo radnih ljudi u Hrvatskoj« Vrhovni sud Hrvatske uvodi u raspravu temu o kojoj ni u citatima, ni u našem uvodniku uopće nije bilo govora: ni jedne jedine riječi!

Vrhovni sud Hrvatske tvrdi da smo se služili »iz integralnog teksta istrgnutim, podešenim citatima zaključaka III. zasjedanja ZAVNOH-a...«.

»Istrgnutim« i »podešenim« nazivamo one citate kojima se pri upotrebi mijenja izvorni smisao. Mi smo iz zaključaka III. zasjedanja ZAVNOH-a citirali samo one dijelove, koji se odnose na temu našeg uvodnika. To je uobičajeni postupak pri dokazivanju pomoću citata. Smisao rečenice »Hrvatski je narod vjekovima težio za stvaranjem svoje slobodne države...« ne može se nikakvim nastavkom izmijeniti, ukoliko ta promjena ne pogađa sam narod; na primjer, nastavkom: jer je to narod frankovaca. Izostavljajući neka mjesta iz zaključaka, mi smo reducirali njihov sadržaj, ali nismo izmijenili njihov smisao. Zato ne možemo prihvatiti ocjenu Vrhovnog suda Hrvatske: ona ta dva postupka izjednačuje, — postupak izostavljanja dijela sadržaja i postupak mijenjanja smisla onoga što citiramo — a to je neodrživo. Ako za nekog čovjeka tvrdimo da je karakteran, slobodno možemo prešutjeti podatak o njegovoj ćelavosti!

I u ovom komentaru mi se služimo redukcijom sadržaja: ne ispitujemo cijelo Rješenje Vrhovnog suda Hrvatske, jer time ne bi utvrdili ništa novo o metodi kojom su izvedeni njegovi dokazi. Ona je pokazana na najvažnijim slučajevima, slučajevima koji su za Rješenje presudni. A za nas je upravo to bilo bitno.

Mi ovim komentarom ne možemo promijeniti sudbinu inkriminiranog uvodnika. Ali želimo unaprijediti postupak utvrđivanja ili osporavanja krivnje u svakom budućem prijepornom slučaju: želimo pomoći porastu pravde i njenog dostojanstva u našem društvu.

Na kraju napominjemo da u Rješenju Vrhovnog suda Hrvatske postoje i stajališta s kojima se slažemo: stajališta o ciljevima naše politike, o značenju X. sjednice, o mogućnostima što ih našoj zemlji pružaju nedavno usvojeni amandmani, o razočaranju što bi ga izazvalo napuštanje te politike, mijenjanje njenih osnova i njenih planova. Nesumnjivo je da uspjesi programa koje smo prihvatili jamče i za pravdu. Ona, uostalom, već nastupa na pravi način: u odluci Okružnog suda Zagreb, odluci koja je ukinuta, ne izgubivši time svoj smisao.

UREDNIŠTVO

HRVATSKI SUEZ

Izgradnjom kanala kojim bi se neposredno spojilo Jadransko more s Dunavom bila bi stvorena prometnica koje bi međunarodno značenje bilo toliko da bi zavrijedila naziv – Hrvatski Suez!

Ako je vjerovati Herodotu, još je za vrijeme faraona Neka izgrađen sustav kanala koji je omogućavao oplovljavanje Afrike. Sudbina Sueskog kanala nama, Starom svijetu, slična je sudbini egipatskih hijeroglifa koji su, jednom zaboravljeni, ponovno pročitani tek u prošlom stoljeću, kada je izgrađen i novi Sueski kanal (g. 1869.). Ne doživjevši 100. obljetnicu, Kanal je zatvoren nakon petodnevnog rata između Izraela i Egipta 1967. g. (Tko zna kakav je rat ili nepogoda u nekom mileniju prije nas uništila Nekove kanale?) Posljednjih se godina činilo da je sudbina Sueskog kanala zapečaćena i da je on odigrao svoju ulogu. Započela je izgradnja ogromnih brodova, posebice tankera, koji odjednom prevezu oko Afrike nekoliko puta više nafte nego bi se to moglo kroz Sueski kanal. No potrebe za prijevozom u svijetu takve su i rastu takvom brzinom, a toliko su i raznovrsne, te je očito da će, unatoč svemu, Sueski kanal, kada bude ponovno otvoren, biti važniji prometni put nego je bio ikada prije posljednjeg zatvaranja i djelomičnog zatrpavanja.

Prema nekim izvorima čini se da je već prije dva ili više milenija postojala kanalska veza negdje u sklopu ušća Drave u Dunav, i to između tih dviju rijeka i Save. To područje je, čini se, vezano i za legendu o zlatnom runu. I, slično sudbini Sueza, stoljeća i mileniji prolaze, ali potreba za izgradnjom veze između evropskih rječnih i kanalskih putova i Save (a preko nje s Jadranom) ne prestaje. Borba za tu vezu traje, njezino se značenje ne osporava, ali se na nju i zaboravlja, kao i na egipatske hijeroglife, da bi se kod svakog obnavljanja bitke za nju tražilo novo proučavanje, upravo kao da je riječ o potrebi odgonetavanja zaboravljenih egipatskih hijeroglifa.

More se je najdublje usjeklo u evropsko kopno i najviše približilo zemljama Srednje i Istočne Evrope najvećim zaljevom Sredozemnoga mora — Jadranskim morem. Grad Rijeka jest mjesto iz kojega vodi najbolja i najkraća veza od Jadranskoga mora u Panonsku nizinu i njenim najvećim aglomeracijama i prometnim raskrižjima: Zagrebu, Budimpešti i Beču. Ova se veza s iznimnim intenzitetom već u XVIII. i XIX. stoljeću iskorištavala kao žitni put, i to ne samo u smjeru Panonska nizina — Jadransko more, nego i obratno: Južna Amerika i Rusija — Jadransko more — Srednja Evropa. Već tada, u vrijeme nedovoljno razvijenih prometnih sredstava, ostvaren je za ono doba iznimno velik promet povezivanjem rječnih (Drava — Dunav — Sava — Kupa), cestovnih (kola) i pomorskih prometnih veza.

Prednosti prometa vodenim putevima

U neposrednom spoju Jadransko more — Dunav (i preko njega spoj s ostalim evropskim plovnim putovima) nedostaju dvije veze: Dunav (i Drava) — Sava, te Sava (i Kupa) — Jadransko more. Izgradnjom kanala kojima bi se spojili Jadran i Kupa, koja je kod Risnjaka udaljena od Rijeke svega 14 km, te kanala Dunav — Sava (čini se da je najpovoljnija lokacija Vukovar — Šamac) došlo bi se do prometnice kojoj bi međunarodno značenje bilo toliko da je u ovom času prikladno nazvati je HRVATSKIM SUEZOM. Promet vodenim putovima višestruko je jeftiniji od prijevoza na bilo koji drugi način; vozarina za prijevoz željezne rude morem od brazilske luke Vitoria do Bakra (koji je u sklopu luke Rijeka), dakle za udaljenost od 11.000 km, jednaka je, prema postojećim tarifama naših željeznica, željezničkoj vozarini za udaljenost od 280 km. Zato se vodeni putovi iskorištavaju kad god je to moguće i u kombiniranim prijevozima. Tako su na primjer, da bi se paralizirale prometne posljedice zbog zatvaranja Sueza, već uspostavljeni stalni cestovni koridori Crveno more — Sredozemno more i obratno, a oni omogućuju vezu preko Afrike morskim putem bez njezinog oplovljavanja. (Promet se osobito ubrzava korištenjem kontejnera-prikolica. Oni se iskrcavaju iz broda na Sredozemlju, odmah se prikapčaju na cestovne tegljače koji ih odvlače do broda što ih čeka u Crvenom moru, a brod tom istom tegljaču predaje svoje prikolice i u najkraće vrijeme ukrcava dovezene.)

I tako Suez, ne samo kao plovni put već i kao pojam za stvaranje najkraćih prometnih veza, opet daje primjer kako se ostvaruju veze na razne načine i kako se treba sjetiti i onih već zaboravljenih načina: u našem slučaju, slučaju HRVATSKOG SUEZA, onih desetina tisuća seljačkih kola koja su svladavala našu jadransko-savsku prevlaku u prošlim stoljećima spajajući u prijevozu morske brodove što su čekali na Rijeci s našim rječnim brodovima na kraju plovnih putova Kupe i Save.

Kad je riječ o izgradnji kanalâ kojima bi se spojilo Jadransko more s evropskim plovnim putovima, pored pomanjkanja financijskih sredstava (što je manji problem), bili su prisutni različiti interesi koji su spriječili da se ta veza ostvari makar i u ograničenom opsegu i u etapama.

Kakvo je stvarno gospodarsko i prometno značenje i vrijednost HRVATSKOG SUEZA, dobar dokaz može biti činjenica da se Austriji isplati platiti željeznički prijevoz od Bakra do Osijeka za aktualni prijevoz kupljene rude u Brazilu, samo zato da bi 50% te rude prevezla svojim brodovima od Osijeka Dravom i Dunavom do Linza. Ovo je, inače jedna od onih prometno-gospodarsko-financijskih međunarodnih konstrukcija koja pokazuje kako treba ulaziti u međunarodnu podjelu rada (ali podjela rada pretpostavlja i reciprocitet, dakle takvu podjelu posla da obje ili sve strane nađu u toj podjeli svoj interes, a pokazuje i to i kako se integriraju realno, a ne formalno i konkurentne prometne grane.

Žestoki otpori internacionalizaciji naših plovnih puteva

No i ovako izvanredno koristan posao i aranžman za našu zemlju naišao je na žestok napad. Jugoslavensko rječno brodarstvo, rječno prometno poduzeće iz Beograda, energično protestira »jer nas takvi poslovi guraju u direktnu propast« (Milorad Arbutina, direktor razvoja JRB). »Argumenti« Jugoslavenskog rječnog brodarstva, koje »NIN« u svom broju od 8. VIII. 1971. stavlja u usta »predstvnicima riječnog brodarstva« izgledaju ovako: »Predstavnici rečnog saobraćaja smatraju da se uplovljavanje jednog austrijskog rečnog konvoja u nacionalne vode ne može da opravda širim ekonomskim razlozima, jer su oni u ovom slučaju trenutni i veoma ograničeni, a štete koje takav potez nanosi, i rečnom saobraćaju i jugoslovenskoj privredi — nesagledive. Još manje se može pravdati zahtev za internacionalizacijom nacionalnih plovnih puteva. Sasvim je nejasno, kažu predstavnici ove grane, na koji bi način i naš rečni saobraćaj i cela privreda od toga imala koristi, čak i ako zanemarimo razloge bezbednosti.«

Dakle, »nesagledive štete« dugoročno će se nanijeti ne samo rječnom prometu već i »jugoslavenskoj privredi« time što će se luka Bakar, Jugoslavenske željeznice, luka Osijek i poduzeće »Tranzit« u Osijeku uposliti na prijevozu i pretovaru sve rude za Austriju, a usto i poduzeće rječnog prometa »Dunavski Lloyd« iz Siska u prijevozu 50% te rude od Osijeka do Linza Dravom i Dunavom, i to samo zato što će se u sklopu tog čitavog aranžmana dati i austrijskoj zastavi da preveze 50% rude od Osijeka do Linza. (Recimo, od 3 milijuna tona — koliko je predviđeno za prijevoz — 1,5 mil. tona. Koliko će se stvarno prevesti ovisi o tome kako ćemo taj posao obaviti.) A nisu li, ipak, i luka Bakar i željeznice u Hrvatskoj i luka Osijek i poduzeće »Tranzit« i »Dunavski Lloyd« iz Siska dijelovi jugoslavenske privrede? Nisu li njihovi prihodi što će ih ostvariti ovim i budućim poslovima — ujedno i prihodi »cijele« jugoslavenske privrede? Odakle šteta, kada tih prihoda ne bi ni bilo da se malo od čitavog tog kolača ne da i austrijskom partneru?

Interesi JRB — status quo

Možda ovaj posao smeta JRB jer on pokazuje kako treba raditi i što prometno, financijski i uopće gospodarski znači HRVATSKI SUEZ, i dokazuje da je zbog dosadašnjeg neposlovnog odnosa JRB prema stranim partnerima u rječnom prometu, koje je nastojao potpuno izolirati od svakog posla, Jugoslavija do sada pretrpjela goleme štete, uz opasnost da se isključi i iz novih prometnih kombinacija, koje ne znače samo posao za rječne brodove već i pomorske i rječne luke i njihove pretovarne kapacitete, željeznicu pa i cestovni promet (i to dobro pokazuje slučaj s kombiniranim prijevozom brazilske rude u Linz u Austriji preko Osijeka). Moguće kombinacije gotovo su neograničene, osobito ako se s odgovarajućim poslovnim smislom u prometne transakcije uključe i vanjskotrgovačke i financijske.

Već prvim petogodišnjim planom FNRJ trebalo je stvoriti prve uvjete za prometno povezivanje Jadrana i evropskih plovnih putova, osobito obnovom i proširenjem luke Rijeka, regulacijom Save i izgradnjom kanala Sisak—Zagreb (Podsused). Kanal Vukovar—Šamac ušao je u petogodišnji plan SR Hrvatske za razdoblje 1961—1965. Zašto ovi planovi nisu ostvareni, otvoreno je pitanje. Umjesto odgovora na ta pitanja »NIN« nam pozivom na neke osobe koje se bave problemima našeg prometa predlaže »svestrano izučavanje« problema internacionalizacije Save i Drave, a to znači i ponovno odlaganje optimalnog rješenja veze Jadran—Dunav ad calendas Graecas. Upućuje nas na ponovno odgonetavanje hijeroglifa. Kao da smo ih mi opet zaboravili.

Nema se više što čekati i »izučavati«

HRVATSKI SUEZ dosta je čekao na svoju realizaciju. Idejni projekti veze Dunav—Sava stari su već gotovo 250 godina. Ekonomska i tehnička opravdanost kanala Vukovar — Šamac već je bezbroj puta dokazana, pa zato i planom SR Hrvatske još 1961. godine i ozakonjena, kao što je ozakonjena i izgradnja kanala Sisak—Zagreb i zagrebačka rječna luka još 1947. godine prvim petogodišnjim planom FNRJ. Zato valja odmah pristupiti njihovoj izgradnji i dovršenju. A kada se usto (nadamo se što prije) izgradi još i željeznička pruga Rijeka — Zagreb s dolinom Kupe, kraća od postojeće za 70 km, prvi dio HRVATSKOG SUEZA bit će završen.

Drugi dio, neposredna veza vodenim putom Jadran—Kupa—Sava—Dunav, zasad je stvar budućnosti i zato je sada vrijeme za njeno izučavanje, utoliko više što postoje već i neka tehnička rješenja. S razvitkom evropskih plovnih putova doći će do izražaja i potreba njezine izgradnje. A kako se tehnika sada nevjerojatno brzo razvija, vremenska razlika će sigurno biti manja nego u slučaju Sueza, od Neka do Lessepsa.

Ali se zato glede realizacije prvog dijela HRVATSKOG SUEZA nema više što čekati i nema se više što izučavati. Hijeroglifi su otkriveni i ponovno pročitani. I to potpuno i do kraja.

Hrvoje Šošić

GOSPODARSKI I DRUŠTVENO-POLITIČKI TEMELJ USTAVNIH PROMJENA (5)

DVA KLJUČNA PITANJA

Odluke o tržištu i odluke o jedinstvenom vanjskotrgovačkom i deviznom sustavu nisu samo ključan problem za Hrvatsku, već i za radničku klasu Jugoslavije jer o njima najvećim dijelom zavisi daljnji razvitak socijalističkog, samoupravnog, dohodovnog društva

I pored toga što ustavni amandmani ne definiraju precizno sadržaj pitanja koja će se rješavati novom političkom metodologijom, već samo daju načela na kojima bi trebalo pristupiti rješavanju pitanja, mi ćemo ipak ovdje izložiti osnovne poglede na dva pitanja koja su ključna za hrvatsku gospodarsku strukturu kao nacionalnu ekonomiju, a to su:

1. odluke o tržištu;
2. odluke o jedinstvenom vanjskotrgovačko i deviznom sustavu.

Tržište predstavlja ključnu komponentu suvremenog sistema privređivanja i prvenstveno sistema dohodovanja. Preko tržišta manifestira se najveći dio instrumenata privrednog sustava i najznačajniji dio gospodarskog procesa. **Kroz tržišta se vrši primarna razdioba narodnog dohotka i određuje ekonomski položaj proizvođača i naroda Jugoslavije.** U gospodarskom životu ne postoji poklapanje između procesa stvaranja narodnog dohotka i procesa njegovog prisvajanja. To drugim riječima znači da **može postojati značajno variranje između stvorenog dohotka u procesu reprodukcije i prisvojenog dohotka u procesu razmjene na tržištu.** Tržište se, kao što je poznato ne može uspostaviti automatski, nego djelovanjem instrumenata ekonomske politike pomoću subjekata koji donose taj instrumentarij. To znači da treba sagledati tko i kako formira cijene proizvoda pojedinih grana i koja je to **logika** i **procedura**, koja može biti općenito prihvaćena, a na kojoj treba stvoriti prostor za formiranje cijena.

Kako svaka nacija ima različitu strukturu privrede i različitu težinu pojedinih grana u formiranju njenog narodnog dohotka i viška rada za proširenu reprodukciju, to će ambicije pojedinih republika u odnosu na pojedine grane biti sasvim različite. To traži da se odredi oblik djelovanja zakona o vrijednosti u našim uvjetima i da se naša privreda otvori utjecaju svjetskog tržišta. Što više, dakle, budemo priznavali ekonomske zakone, a prije svega zakone tržišta i utjecaj svjetske privrede na našu strukturu, to će mehanizam zajedničkog tržišta biti efikasniji i prihvatljiviji za sve narodne Jugoslavije. No, kako će ekonomski znakoni i otvoreno jugoslavensko tržište potpuno demistificirati postojeće trome i ekonomski nerentabilne strukture, koje predstavljaju značajne dijelove nacionalnih ekonomija, to će se u početku pojaviti silni otpor ovakvim promjenama i nastojat će se doći do povoljnijih odnosa na tržištu.

Problem središta financijske moći

Daljnje pitanje koje će biti značajno jest problem postojećih središta financijske moći u novoj tržišnoj situaciji. Raspolaganje financijskim kapitalom u suvremenoj je privredi jednako značajno kao i proizvodna sposobnost, jer je jugoslavenska, a naročito hrvatska privreda, totalno nelikvidna i ne može normalno podmirivati svoje tekuće i dugoročne financijske obveze. Prema tome, da bi hrvatsko gospodarstvo moglo biti ravnopravno u pregovorima o tržištu, a tako i u manevriranju na novom tržištu Jugoslavije, ono mora imati pozicije u kapitalu Jugoslavije koje će biti približne udjelu Hrvatske u formiranju društvenog proizvoda Jugoslavije. To drugim riječima znači da se za ravnopravnost hrvatskog gospodarstva, kao i drugih gospodrstava na globalnom jugoslavenskom tržištu, kao primarno pitanje pojavljuje ukidanje umjetno stvorenih bankarski hi reeksportnih središta financijske i trgovačke moći.

Međurepublički odnosi na tržištu

Ključna prednost jedinstvenog tržišnog sustava u Jugoslaviji jest u tome da svako poduzeće i nacija može prodavati svoje proizvode na jugoslavenskom tržištu od 20 milijuna stanovnika, umjesto na tržištu od npr. 400 tisuća u Crnoj Gori, 2 milijuna u Sloveniji ili oko 5 milijuna u užoj Srbiji. U zadnje vrijeme svaka republika nastoji zatvoriti svoje tržište pristupu drugih proizvođača iz Jugoslavije, a svojim kapitalom i drugim kanalima osvojiti tržište drugih republika za svoju privredu. Interes je svih proizvođača i nacija, ako ga promatramo na dugi rok, da jugoslavensko tržište bude otvoreno i da se izgradi rigorozna procedura provjeravanja otvorenosti pojedinih nacionalnih tržišta. U tom pravcu Hrvatska bi se trebala veoma rigorozno postaviti prema tendencijama zatvaranja tržišta drugih republika, s obzirom na to da je ona eksportno najrazvijenija ekonomija i s obzirom na to da je ona kao najrazvijeniji turistički i uslužni kompleks najatraktivnije tržište drugih republika. Prema tome, ona je duboko zainteresirana za ravnopravnu otvorenost prema drugima, ali isto tako mora biti spremna da poduzme sve ekonomske i druge sankcije ukoliko bilo tko diskriminira njenu privredu na svome tržištu. Da bi se se to moglo realizirati, potrebno je izgraditi potpuno nov koncept i instrumentarij provjeravanja diskriminacije na jugoslavenskom tržištu od strane pojedinih lokalnih zajednica i republika.

Vanjskotrgovački i devizni odnosi

Drugo pitanje koje je za Hrvatsku ključno jest problem izgradnje sustava vanjskotrgovačkih i deviznih odnosa. Kao što je poznato, Hrvatska formira preko 40% jugoslavenskog deviznog globala, i to prije svega s konvertabilnog područja. Hrvatska ima platni suficit od preko 350 milijuna dolara, a neki ekonomisti smatraju, ako se uzme u obzir i privatni kliring, da taj suficit iznosi i preko 600 milijuna dolara. S druge strane, iz čitavog niza razloga od društveno-ekonomske reforme naovamo otvoren je realan proces devavlacije dinara u odnosu na vodeće svjetske valute. Na osnovi tog procesa stalno su se otvarale škare između nominalnog kursa dolara proklamiranog reformom i realnog kursa, koji biva određen realnim paritetom kupovnih snaga na svjetskom tržištu.

I pored svih stimulacija izvoza hrvatsko je gospodarstvo počelo gubiti važan dio svoga dohotka uz prelijevanje u one republike koje su manje izvozno orijentirane na zapad, a čija privreda radi na uvezenim repro-materijalima iz deviza u kojima hrvatsko gospodarstvo ima ključni udio. Na taj je način destimuliran proces ekspanzije izvozne privrede Jugoslavije, a posebno Hrvatske, jer se uz ovakav devizni sistem ne isplati forsirati takva privreda u kojoj se gubi znatan dio dohotka poduzeća. Na taj način umanjuje se stopa rasta hrvatskog gospodarstva, a pogoršava se i platna bilanca Jugoslavije, jer se kažnjavaju stvaraoci deviza, a nagrađuju njihovi potrošači. S druge strane, premoć saveznih banaka u kapitalu omogućuje im da ucjenjuju izvoznu privredu i da retencionu kvotu otkupljuju po službenom kursu a da je prodaju po daleko višim cijenama privrednim organizacijama koje moraju doći do deviza kako bi mogle normalno privređivati. Osim toga, devize naših radnika u inozemstvu služe za podmirivanje saveznih računa, a ne i za povratak samih radnika u domovinu, što dovodi do veoma ozbiljnih gospodarsko-političkih problema to više što se većina tih radnika želi vratiti u domovinu i spremna je da svojim deviznim uštеđevinama sama financira svoj povratak. Međutim, čini se da savezna birokracija nema puno razumijevanja za radničku klasu Jugoslavije, a posebno ne za radničke klase onih naroda koje se u velikom broju nalaze na evropskom i svjetskom tržištu rada.

Zato ustavnim promjenama primjereno rješenje deviznog i vanjskotrgovačkog sustava nije samo ključan problem Hrvatske već i radničke klase Jugoslavije i daljnjeg razvitka socijalističkog, samoupravnog, dohodovnog sustava.

(Svršetak)

Marko Veselica

Problemi Like

Izlaz je u intenzivnom stočarstvu

Lički kosac

U Plitvicama je 23. srpnja o.g. održan sastanak Predsjedništva Međuopćinske konferencije Saveza komunista Like, na kojem je središnje pitanje rasprave bila **kronična nelikvidnost ličke privrede.**

Na ovom sastanku politički predstavnici Like bili su jednodušno ocijenili situaciju u kojoj se već duže nalazi privreda ličke regije kao veoma tešku. Nelikvidnost, taj višegodišnji balast privrednih organizacija Like, onemogućuje da se radnicima isplaćuju redoviti mjesečni osobni dohoci, makar bili i lički, tj. i najminimalniji. Mnoge ličke privredne organizacije, isticali su lički komunisti, ne mogu po dva, tri ili čak i više mjeseci zaredom isplatiti radnicima osobne dohotke! Što je ličku privredu dovelo do takve situacije? Odgovor je složen. No, pokušajmo izdvojiti i istaknuti samo neke njegove dijelove: U cijeloj Lici, jednom od najintegralnijih dijelova Hrvatske, već punu četvrt stoljeća krivuda se, traži, pokušava, luta u pronalaženju sigurnijih pravaca razvitka ličke privrede. U vrijeme administrativnog socijalizma u nas, ovaj ustanički hrvatski kraj vrlo je malo dobio (priča se da su tome krivi poslijeratni rukovodioci u pojedinim mjestima Like, koji su velikodušno vraćali ponuđene i dobivene pare, ne znajući, navodno, kamo će s njima i plašeći se, navodno, da ih krivo ne upotrijebe!). Ono, pak, što je Lika i dobila od republike i federacije, dobrim dijelom može se ukratko definirati kao ulaganje u ono što je nesvrsishodno i neisplatno. S tim u svezi možemo navesti jednu činjenicu: ni jedna proizvodna lička radna organizacija danas ne radi sa sigurnom rentabilnošću i kako bi trebalo, a prosječni dohodak po radniku u njima ni izdaleka ne dostiže republički, savezni prosjek. Odatle vuče korijene i stalna migracija iz Like onih koji su do jučer bili zaposleni u ličkim privrednim granama, no s ono malo nesigurnih sredstava nisu vidjeli perspektivu sigurnijeg opstanka u okvirima ličkog područja.

Istodobno dok je u ličkoj industriji ovakvo stanje, lička poljoprivreda, nekad prilično razvijena i unosna, osobito što se tiče stočarstva, sasvim je zapuštena, tako da i Lika, zajedno s drugim našim krajevima, sudjeluje u podjeli uvezenih stočarskih proizvoda: mlijeka, sira, jaja, mesa itd. Zar nije tragikomično, npr., da mi Ličani danas jedemo »kiselinu« (lički izraz za jogurt), koja je našim očevima bila svakodnevna, najobičnija, domaća hrana, i to dopremljenu iz najudaljenijih krajeva zemlje?! Zar nije otužno da mi Ličani, stanovnici Gospića, Gračaca, Otočca i drugih ličkih gradića, s mukom dolazimo do mesa i najčešće ga dobivamo švercom od privatnih poduzetnika!

Jedini koji u smislu rehabilitacije poljoprivrede danas u Lici nešto čini jest Poljoprivredno-prehrambeni kombinat, koji pokušava na razne načine da nekad rentabilnu ličku poljoprivredu, osobito pak stočarstvo, oživi, obnovi i dalje razvije i unaprijedi. Međutim, sam gospićki PIK preslab je da na tom planu nešto ozbiljnije i učini, dok god ciljeve njegove akcije ne shvate najozbiljnije i podupru svi društveni čimbenici Like. Svi Ličani, naime, trebaju sudjelovati u traženju izlaza iz kronično nesnošljive situacije njezine poljoprivrede. Posebno u pogledu intenzivnog razvitka stočarstva, za što cijela Lika ima iznimno dobre uvjete! Zavirimo li tek malo u ličku statistiku, otkrit ćemo da Lika ima pod livadama i pašnjacima 230 tisuća hektara (oko 14% cjelokupne hrvatske poljoprivredne površine pod pašnjacima i livadama); da Lika pod oranicama ima blizu 80 tisuća hektara plodnog tla, te da cijela lička poljoprivredna površina prelazi 300 tisuća hektara obradivog i plodnog tla! Na ovom području dosad ima ukupno blizu 400 tisuća komada svih vrsta stoke, koja živi usprkos činjenici da se od poljoprivredne površine u Lici danas praktički iskorištava tek nešto više od polovice.

Danas, na primjer, zbog smanjenog broja grla, kao i zbog nedostatka sposobne radne snage (koja se razišla po raznim krajevima globusa »trbuhom za kruhom«), ostaju nepokošene mnoge ličke livade i dragocjeno ličko sijeno i trava mogu se kupiti za neizrecivo sitni novac, ili čak dobiti i besplatno!

Ne bi bilo teško dokazati da bi se u Lici moglo uzgajati preko milijun grla razne stoke i da bi u toj stočnoj masi dominantno mjesto mogli imati ovce i goveda; stoka, dakle, koja bi se i te kako skupo i lako mogla iskoristiti za dobivanje raznih proizvoda za kojima upravo očajnički vapi Lici susjedno turističko tržište pokraj mora!

Osnovno je pri tom da bi trebalo ličku poljoprivredu i stočarstvo postaviti na zdrave gospodarske temelje koje diktira suvremen način proizvodnje i plasiranja stvorenih dobara. Nužno je da lička proizvodnja krumpira, mlijeka, »kiseline«, sira, jaja, mesa dobije neophodan **robni karakter!** S robnim karakterom svoje unaprijeđene i na racionalne temelje postavljene poljoprivrede Lika bi veoma jednostavno i veoma lako našla svoje mjesto u današnjoj hrvatskoj, jugoslavenskoj i međunarodnoj podjeli rada. Poljoprivredna — osobito stočarska proizvodnja u Lici mogla bi biti i trebala bi biti glavni izvor primorskog turističkog tržišta, deficitarnog poljoprivrednim proizvodima!

Međutim, u svezi sa svime spomenutim valja istaknuti i još nešto. Da bi Lika unaprijedila svoju poljoprivredu, osim gospodarskih potrebni su i još neki, poglavito politički i upravni »pothvati«! Trebalo bi, naime, promijeniti dosadašnji sustav oporezivanja ličkog poljoprivrednika, koji je — ukratko rečeno — bio takav da je do kraja destimulirao uzgoj stoke i obradu zemljišta. Zašto porezom drastično utamanjivati proizvodnju, koja bi u ovom lijepom podvelebitskom kraju bila osnova opstanku, i jedino opravdano i mudro gospodarsko rješenje?

No, usto bi bilo nužno da se ličkoj poljoprivredi omogući mehanizacija uz pomoć prihvatljivog kreditiranja od strane šire zajednice, kao i pomoću mogućih i neophodnih carinskih elastičnosti i povlastica!

Sve bi to pridonijelo ponovnom oživljavanju ličke poljoprivrede, njenom podizanju do stupnja moderne robne proizvodnje, koja bi rezultirala sigurnošću visokog standarda, a to bi mnogobrojne Ličane što su se razbježali svijetom vratilo njihovim domovima i njihovom rodnom podvelebitskom ognjištu!

Nikola Bićanić

DOGAĐAJ KOJI JE UZNEMIRIO RADNIKE PODUZEĆA »MOBILIA – IVO MARINKOVIĆ« U OSIJEKU

KRIVCI I OKRIVLJENI

Montirane optužbe stvaraju nezdravu atmosferu i umanjuju radne napore

Nitko nije bio posebno iznenađen kad je na X. sjednici CK SKH predsjednik hrvatske vlade Dragutin Haramija rekao: »Svaki pripadnik svake naše nacionalnosti ima pravo da ispoljava svoj nacionalni osjećaj, jer mu to nitko ne smije osporavati, to je njegovo pravo koje mu je zagarantirano Ustavom, a ponekad smo i to dovodili u pitanje, jer možda se čak radilo o tome da je netko mogao reći da je Makedonac, Srbin, Slovenac, pa nismo u tom gledali nikakvo zlo, ali ako je netko rekao da je Hrvat, onda je tu odmah nešto bilo sumnjivo da li se radi o ustaštvu ili se radi o nečemu drugom.«

Unatoč jasnim i neprijepornim ustavnim načelima i odredbama o slobodi nacionalnog izražavanja oblikovana su naziranja o kojima su pored Haramije govorili i drugi delegati na Desetoj sjednici. Ta naziranja, naravno, nisu mogla tek ostati i biti dio deformirane svijesti pojedinaca. ona su povremeno nalazila svoju potvrdu u djelovanju i odlukama nekih društvenih organa, pa i onih samoupravnih.

Sve je počelo šaptom

Slučaj koji se zbio u osječkom poduzeću »Mobilija-Ivo Marinković« uoči same Desete sjednice, nastavio je da traje još podosta dugo, pa se tako njegove posljedice još uvijek osjećaju te nas potiču i obavezuju na predočavanje činjenica, kako se slični slučajevi ne bi više ponovili. Događaj o kojem radnici »Mobilije« i sada s neskrivenom bojazni govore počeo je šaptom. Uoči proslave XII. slavonske brigade nad glavnim ulazom u »Mobiliju« pored jugoslavenske i partijske zastave nije bilo hrvatske zastave, na njezinu mjestu se vijorila srpska zastava, koju je, kako se naknadno ustanovilo zabunom izvjesio Aca Stakić. Kako je zastava zabunom ostala visjeti tijekom čitavog dana radnici su se skupljali na ulazu, šaputali i mrmljali, ali se nitko nije usudio prosvjedovati. To je naknadno, na prvom sastanku Radničkog savjeta, učinio Mato Smoljan. Njegov prosvjed mada je bio blago i upitno sročen konsternirao je izvjesne ljude u poduzeću. Fantazmagorična zbivanja koja su se poslije toga odigravala u »Mobiliji« možemo donekle slijediti pomoću spisa Općinskog suda u Osijeku. Na glavnoj raspravi koja je održana 25. VI. 1970. kod tog suda Pavao Vlahović je ukratko opisao početak vrzina kola: »Nakon sjednice Radničkog savjeta 29. X. 1969 pozvao me je sekretar poduzeća Drago Klenović i zatražio od mene da potpišem izjavu, koju mi je on diktirao, a u kojoj je trebalo stajati da je Mato Smoljan član neke terorističke organizacije koja ruši jedinstvo ovog poretka. Napose je tražio da priznam da je Smoljan tražio od mene da pristupim u tu organizaciju. Ja sam mu rekao da ja nisam taj, a on mi je na to rekao da postoje u SUP-u druga sredstva, kako bih ja rekao ono što se od mene traži. Ujedno mi je tada napominjao i pitao me da li imam stan od poduzeća, da li imam dijete, da li imam kredit, a sve je to dobro znao, jer je moj susjed. Obzirom da nisam potpisao izjavu, Drago Klenović mi je rekao da ću u istu vreću s Matom Smoljanom.« Način na koji se ta prijetnja nastojala ostvariti opisao je pred vijećem Općinskog suda Mato Smoljan: »Ja sam se na sjednici Radničkog savjeta čiji sam bio član 29. X. 1969. javio za riječ i pitao direktora zašto nije na glavnom ulazu pored nacionalne srpske vijorila i hrvatska zastava na dan proslave XII. slavonske udarne brigade. Sutradan, odmah poslije sjednice Radničkog savjeta, mene je zvao u svoju kancelariju sekretar Drago Klenović i tražio od mene da mu dam podatke o Pavlu Vlahoviću. Od mene se tada tražilo da dam pismeno očitovanje i izvješće što sve znam o Vlahoviću, na što sam ja rekao da Vlahovića poznajem od g. 1960 i to dobro i da o njemu neću davati nikakve pismene izjave. Klenović mi je na to rekao: »Ako nećeš sada reći ćeš to kod SUP-a, oni imaju druge metode.« Iza toga slijedila je neugodna situacija s isljednikom SUP-a Bogdanom Kriškovićem koji me je pozvao i saslušavao na te iste okolnosti, pa mi je čak na kraju našeg razgovora rekao: »Pa što ti hoćeš kad je historijski poznato da je u XII. slavonskoj brigadi bilo više Srba nego Hrvata.«

Optužbe su nađene

Neuspjeh što ga je doživio s Vlahovićem i Smoljanom nije obeshrabrio sekretara poduzeća Dragu Klenovića, on je u svoju sobu doveo spomenutog službenika SUP-a i od radnika »Mobilije« počeo prikupljati izjave protiv Mate Smoljana i Pavla Vlahovića. Dva mjeseca poslije toga, nakon što su bile zadovoljene sve zakonske formalnosti Mato Smoljan i Pavao Vlahović bili su isključeni iz radne organizacije. U obrazloženju rješenja na koje nije imao pravo žalbe Smoljanu su nabrojene glavne optužbe:

— U razgovoru s Pavlom Vlahovićem raspravljao kako se u poduzeće primaju svoji ljudi, tj. srpske nacionalnosti;

— Kako u pogledu prijema nove stručne radne snage (inžinjera, tehničara i ekonomista) odlučuju dva čovjeka i kako uzimaju samo svoje ljude;

— Prepričavao je, s određenim interesom. da u poduzeću stvori nezadovoljstvo, kako poduzeće objavljuje svoje konkurse samo u listu »Politika«, jer te novine izlaze u SR Srbiji, te da se zbog toga i javlja više Srba po nacionalnosti u poduzeće;

— Po dolasku novih radnika raspitivao se kako im se završava prezime, da li s -ić ili -vić, te po tome zaključivao što su po nacionalnosti i time vodio neku svoju statistiku.

Optužbe protiv Pavla Vlahovića bile su slične. U obrazloženju rješenja o njegovom isključenju iz radne organizacije stoji: »Drug Vlahović je u Pripremi proizvodnje nanio svojim radom i držanjem veoma teške materijalne i političke posljedice, jer je vječito vodio veoma nezdrave i opasne diskusije, kao na primjer:

— javno je ispoljavao mržnju i šovinizam prema novim kolegama, te ih je javno upozoravao da trebaju govoriti hrvatsko-srpski, a ne srpsko-hrvatski,

— prilikom dolaska novih službenika u poduzeće (inžinjera, tehničara i ekonomista) raspitivao se zajedno s drugom Smoljanom kako kome završava prezime, da li na -vić ili -ić, misleći pri tom da li je Srbin ili Hrvat,

— ponašao se vrlo nekolegijalno, gotovo vulgarno prema kolegici s kojom radi, te je odbijao da s njom surađuje jer je ona završila školu u Novom Sadu i govorila ekavskim narječjem. te kad je ona od njega zatražila neke stvari kao npr. trougao, glavaš, makaze, rekao je da on to nema, ali samo da ima trokut, rajšinu i škare.«

Rješenja o njihovom isključenju iz radne organizacije potpisao je predsjednik Radničkog savjeta Nikola Lukačević i glavni direktor Stevo Bosanac, koji je Smoljana nazvao banditom već na sastanku Radničkog savjeta kad je ovaj postavio pitanje o zastavi. Zanimljivo je upozoriti da je kasnije na Općinskom sudu Nikola Lukačević tvrdio za Matu Smoljana: »Napominjem da je uvijek bio kategoričan u obrani bratstva i jedinstva.« Ipak ni on nije zaboravio istaći: »Postupak oko isključenja iz radne organizacije na sjednici Radničkog savjeta proveden je normalno.« Normalnost postupka oko isključenja Pavao Vlahović je donekle osvijetlio na sudu: »U cijelosti se može vidjeti da je prema meni vođen jedan nedozvoljen postupak da bi me se oštetilo verbovani su ljudi da bi me se teretilo za svaki naivni razgovor koji je vođen u našoj sobi za vrijeme pauze. Što više tuženik (tj. rukovodioci »Mobilije«) je organizirao i unaprijed određivao kako mora biti glasanje. Tako je npr. sekretar Klenović rekao članu disciplinske komisije Mirku Kovačeviću, koji je glasao protiv prijedloga disciplinske komisije, da odluka mora biti jednoglasna, jer tako zahtijeva direktor Stevo Bosanac, pa je odluka falsificirana na jednoglasnu... Nadalje tuženi je prije nego li će se održati sastanak Radničkog savjeta, provodio agitaciju, organizirao sastanke u svim radnim jedinicama i tu iznašao protiv mene i Smoljana svakakve neistine, nazivani smo ustašama...«

Izjave prikupljene na poseban način

Kako je već rečeno prikupljanje izjava protiv Mate Smoljana i Pavla Vlahovića vršeno je po posebnom postupku u sobi Drage Klenovića. Zanimljivo je da su kasnije na sudu svi svjedoci kategorički tvrdili da na njih nije vršen pritisak prilikom davanja izjava. O demokratskom postupku i slobodarskoj atmosferi koja je vladala u sobi sekretara poduzeća govori Blaženka Kućinac: »Meni je samo objašnjeno o čemu se radi i zatražena je izjava, a pritisak na mene nije vršen. Napominjem da je prilikom toga razgovora bio prisutan i jedan čovjek koji nije iz našeg poduzeća, koji me je počeo provocirati. a čak i tvrditi da sam i ja nastrojena šovinizmom.« Taj nepoznati čovjek bio je službenik SUP-a Bogdan Krišković. U njegovu prisustvu i kao što kaže Blaženka Kućinac, bez ikakva pritiska, ljudi su drage volje htjeli dati neke izjave kako bi se raskrinkala podrivačka djelatnost Mate Smoljana i Pavla Vlahovića, ali im to uz najbolju volju nije uspijevalo. Gita Nađ je ipak bila bolje sreće. pa je kasnije mogla reći: »Ja sam napisala nešto u vezi škara i makaza i ništa više.« Tako je krunski svjedok optužbe ispala Koviljka Vukomanović. Na zahtjev sekretara poduzeća ona je 1. XI. 1969. napisala: »Izjavljujem da od kako sam došla u Pripremu proizvodnje, a to je od 1. X. 1969. sjedim u neposrednoj blizini drugova Smoljan Mate i Vlahović Pave i primijetila sam odmah od prvoga dana da razgovaraju o vrlo osjetljivim, zapravo, za moj pojam vrlo nezdravim stvarima a to je šovinizam.« Na njezino zaprepaštenje »svi članovi SK u njihovoj blizini su na te riječi ostali gluhi«. Tu začuđujuću gluhoću članovi SK objasnila je sama Koviljka Vukomanović kad je počela nabrajati šovinističke ispade svojih kolega: »Kao prvo često su postavljali pitanje zašto se primaju tehničari iz Virovitice, zašto se natječaji objavljuju samo u »Politici«, zašto sva prezimena završavaju na »vić« od onih koji se primaju u radni odnos.« Ova izjava ozbiljno je uznemirila istančana ćutila Drage Klenovića o čemu je s neskrivenim ponosom govorio na sudu: »Radeći na općim poslovima informirajući se doznao sam određene stvari od kojih me je naročito frapiralo kazivanje Koviljke Vukomanović u odnosu na ponašanje tužitelja (tj. Mate Smoljana i Pavla Vlahovića — napomena B. B.). Poznavajući Vlahovića još od ranije dok smo zajedno radili u Stambenoj zadruzi, pa tako sada i ovdje mogu reći da ja imam jedno iznijansirano zapažanje, a to je naročito izraženo pravcem da je Vlahović u kontaktu sa sebi ravnima, sebi podčinjenima, ili sebi nadređenima imao običaj ispravljati pojedine riječi napisane ili izgovorene ekavskim narječjem umjesto ijekavskim.«

Radnici srpske nacionalnosti brane hrvatske »šoviniste«

Na Općinskom sudu u Osijeku Koviljka Vukomanović je uglavnom potvrdila navode iz svoje izjave, ali je ujedno i posvjedočila i ovo: »Ja nisam primijetila za vrijeme dok sam radila s Matom Smoljanom, da bi on ispoljavao neke šovinističke naklone, kao i vršio nacionalističke ispade.« Govoreći o Pavlu Vlahoviću ona je rekla: »Koliko je bilo potrebno, a i moguće mi smo dobro surađivali, međusobno se šalili, a nikada nisam primijetila niti se osjećala od Pavleta nacionalno povrijeđena.« Brojni svjedoci srpske nacionalnosti davali su slične ili još pohvalnije izjave o dvojici svojih kolega, koji su isključeni iz radnog kolektiva poradi stvaranja tobožnje nacionalne netrpeljivosti. Što više na sjednici radničkog savjeta kad se u mučnoj atmosferi pod sjenom službenika SUP-a raspravljalo o krivnji i isključenju iz poduzeća Mate Smoljana i Pavla Vlahovića radnici hrvatske nacionalnosti ukoliko nisu nerado i s teškom mukom odobravali onda su šutjeli, naprotiv, radnici srpske nacionalnosti ustali su u obranu svojih optuženih kolega. Očito, oni se nisu bojali da poradi toga budu optuženi poradi šovinizma.

Govoreći o Mati Smoljanu Milan Petričević je rekao: »Ja sam s njim radio dvije godine u istom odjelu i to sto do stola i nisam primijetio da bi tužitelj davao neke izjave u smislu narušavanja bratstva i jedinstva, i da bi pravio neke šovinističke i nacionalističke ispade.« Sreten Mitrović je za istoga rekao: »Nisam primijetio da bi on ikada dao izjave, kojima bi vrijeđao drugi narod, a napose srpski narod. Protestirao je kad su mene nazivali cigom.« Sreten Mitrović je dao sličnu izjavu i o Pavlu Vlahoviću: »Pavle ne samo da mene nije vrijeđao kao pripadnika srpske nacionalnosti, nego mi je suprotno čak i pomagao jer ja sam ovako crne puti, pa su me neki koji me ne poznaju ili mušterije, a i koji poznaju zafrkavajući me govorili »Cigo! Cigo!«, a Pavle je stavljajući se k meni u zaštitu objašnjavao tim ljudima i govorio im da imadu krivo, jer da sam ja njihov, kako je Pavle govorio »naš čovjek«.

Nakon što je utvrdio materijalnu istinu i razotkrio montirane optužbe Općinski sud u Osijeku poništo je rješenje Radničkog savjeta »Mobilia--Ivo Marinković« kojim su Mato Smoljan i Pavao Vlahović isključeni iz radne organizacije, te je odredio da ih se ponovno vrati na njihova prijašnja radna mjesta. Rukovodioci »Mobilije« pokorili su se toj sudskoj odluci, ali nisu propustili prosvjedovati kod političkih foruma protiv odluke Općinskog suda. Naravno, njihov je prosvjed odbijen, ali ni protiv tvoraca ove montirane intrige ništa nije poduzeto, ni sudski, ni politički. Radnici »Mobilije« stoga s pravom strahuju, da se u izmijenjenim prilikama i pod drugim izgovorom slični slučajevi ne bi ponovili. oni sada ne šapuću. oni šute.

Bruno Bušić

DOTJERIVANJE MORA BITI OPRAVDANO

U POVODU PRIJEDLOGA DA SE IZVRŠI JEDNA IZMJENA U HRVATSKOJ HIMNI

Prijedlog da se Mihanovićeve riječi **Kud li šumiš u** trećoj kitici hrvatske himne zamijene riječima **Sinje more**, Mate je Šimundić u 17. broju Hrvatskog tjednika obrazložio nizom prihvatljivih argumenata. Dotjerivanje umotvorina koje su ponikle u narodu ili koje je narod prihvatio kao svoje, zaista nije nepoznata pojava u književnosti. Ali, kako kaže i Šimundić, dotjerivanje »mora biti opravdano i treba ga izvoditi vješta ruka«. To vrijedi osobito kad je riječ o jednoj himni.

Kad sam prije nekoliko godina proučavao tekst hrvatske himne, zaključio sam da bi u trećoj kitici valjalo izvršiti nekoliko manjih preinaka da se tako u njoj, s jedne strane, »što obuhvatnije odrazi domovina Hrvatska« — kako bi rekao Šimundić — a s druge strane, da se odrazi i suvremeni hrvatski književni jezik, koji se u ponečemu razlikuje od jezika kojim je pisao Antun Mihanović. Kako se moje mišljenje o potrebi izmjena u toj kitici donekle razlikuje od dosadašnjih mišljenja, osjećam da sam upravo sada — prije donošenja novoga Ustava SR Hrvatske, u kojem će, sigurno, biti govora i o hrvatskoj himni — dužan to mišljenje iznijeti na svjetlo dana.

Da bi se moje izlaganje moglo pratiti bez teškoća, evo ponajprije treće kitice hrvatske himne kako glasi u izvornoj pjesmi Antuna Mihanovića:

Teci, Sava hitra, teci
Nit' ti Dunaj silu gubi,
Kud li šumiš, svijetu reci:
Da svog doma Horvat ljubi...

Mnogi tu kiticu danas poznaju samo u ovom obliku:

Teci, Savo, Dravo, teci
Nit' ti Dunav silu gubi,
Sinje more, svijetu reci:
Da svoj narod Hrvat ljubi!

Mate Šimundić predlaže da se ta kitica prihvati baš u tome obliku. Iako mi se — kako sam već iznio — čini opravdanim prijedlog da se u njoj spomene i »sinje more«, ipak mislim da bi tu kiticu trebalo prihvatiti u nešto drukčijem obliku:

1. Ako se uzme da je Mihanović spomenuo Savu, najznačajniju središnju hrvatsku rijeku, kao **pars pro toto** (po toj je rijeci u našoj historiografiji prozvan dio Hrvatske sjeverno od Gvozda Posavskom Hrvatskom), čini mi se da je naknadno spominjanje rijeke Drave, koja se nalazi na periferiji hrvatskoga etničkoga prostora, posve suvišno. To je spominjanje rijeke Drave suvišno pogotovu stoga što bi izazvalo potrebu spominjanja i drugih rijeka koje se nalaze na periferiji hrvatskoga etničkoga prostora, a imena svih tih rijeka jedva bi stala i u dva stiha. Uz to treba upozoriti da bi spominjanjem većeg broja rijeka oslabila i umjetnička vrijednost stiha, da ne govorim o tome kako bi u tom slučaju bio oslabljen i dojam što bi ga činio treći stih kad bi u njemu bilo spomenuto more. Po mome mišljenju, u prvom stihu izvorne Mihanovićeve pjesme trebala bi — osim zamjene oblika **Sava** oblikom **Savo** — biti provedena još samo zamjena pridjeva **hitra** prilogom **hitro** i izvršen pomak jednog zareza za dva sloga ulijevo (**Teci, Savo, hitro teci**).

2. Nitko do danas nije gotovo ništa mijenjao u drugom stihu. Jedino je oblik **Dunaj** zamjenjivan oblikom **Dunav**. Međutim, malo je onih koji kako valja razumiju taj stih. Naime, u njemu ime **Dunaj (Dunav)** ne dolazi u nominativnom, nego u vokativnom značenju, tj. u pjesmi Antuna Mihanovića oblik je **Dunaj** zapravo nominativni oblik u vokativnom značenju, jednako kao u prvom stihu oblik **Sava**. Ako je, dakle, u prvom stihu oblik **Sava** zamijenjen oblikom **Savo**, oblik **Dunaj**, u drugom stihu trebao bi biti zamijenjen ne oblikom **Dunav**, nego oblikom **Dunave**. Smisao je toga stiha: »Ni ti, Dunave, ne gubi snagu (moć)«. Da je pravi smisao toga stiha ostao skriven i ponekom stručnjaku, najbolje pokazuje činjenica da ni u nekim izdanjima hrvatske himne oblik **Dunav (Dunaj)** ne stoji među zarezima, što uglavnom znači da nije bio razumijevan kao oblik s vokativnim, nego, pogrešno, kao oblik s nominativnim značenjem. Zbog potrebe da se oblik **Dunaj** zamijeni oblikom **Dunave** morale bi se u drugom stihu — da bi u njemu ostao isti broj slogova — izvršiti i neke sitnije izmjene. Međutim, te izmjene ne bi smjele promijeniti sadržaj toga stiha, nego bi taj sadržaj morale učiniti samo razumljivijim. Drugi bi stih mogao, dakle, glasiti ovako: **Oj Dunave, moć ne gubi.** Usput rečeno, uzvik **oj** Mihanović i sam upotrebljava u drugom stihu prve kitice (Oj junačka zemljo mila).

3. Kako je Hrvatska od svoga izlaska na povijesnu pozornicu bila u velikoj mjeri upućena prema moru i kako Hrvatsku to more i danas najbolje povezuje s cijelim svijetom, u trećem bi stihu svakako trebalo istaknuti i tu činjenicu. Stih **Sinje more, svijetu reci** sam po sebi djeluje veoma snažno. Taj stih u toj popravljenoj verziji djeluje zajedno s četvrtim stihom znatno jače nego što djeluju originalni Mihanovićevi stihovi.

4. Kad u četvrtom stihu Mihanović kaže »da svog doma Horvat ljubi«, onda on riječ **dom** u tome stihu upotrebljava u značenju **domovina**. Možda bi Mihanović u tom stihu upotrijebio i riječ **domovina** (kao u prvom stihu prve kitice) da ga ritmički zahtjevi nisu primorali da za isti pojam upotrijebi kraću riječ. Kako se u današnjem hrvatskom književnom jeziku riječ **dom** upotrebljava uglavnom u značenju **kuća** i kako je ta riječ u Mihanovićevu stihu upotrijebljena još i s padežnim nastavkom koji nije u skladu s današnjom jezičnom normom, prirodno je što je već odavno došlo do težnje da se četvrti stih uskladi sa zahtjevima suvremenoga hrvatskoga književnog jezika. Očito je, međutim, da nije nađeno najsretnije rješenje i da bi pjesnikovoj zamisli, a i duhu čitave hrvatske himne (koju Mihanović nije bez razloga nazvao Horvatskom domovinom), više odgovaralo kad bi taj stih glasio ovako: **Da Hrvatsku Hrvat ljubi.** Uostalom, sadržaj četvrte kitice uskladen je upravo s takvim sadržajem posljednjega stiha treće kitice. Naime, ne treba zaboravljati da je »u zadnjem, završnom akordu« Mihanovićeve Horvatske domovine »izražena vječna ljubav Hrvata prema njegovoj zemlji« (Barac), odnosno prema njegovoj domovini, prema Hrvatskoj.

Dakle, kako se vidi, meni se čini da bi treću kiticu hrvatske himne valjalo prihvatiti u ovom obliku:

Teci, Savo, hitro teci,
Oj Dunave, moć ne gubi,
Sinje more, svijetu reci
Da Hrvatsku Hrvat ljubi...

Znam da mnogi koji su već navikli na drukčiju verziju te kitice, neće lako prihvatiti tu novu verziju. Upravo sam zbog toga težio za tim da što potanje opravdam svaku promjenu u toj kitici.

Danijel Alerić

ŠPORT

Nogomet bez ijedne psovke

U povodu jednog »Politikinog« feljtona

U svom broju od **20. kolovoza 1971. »Politika«** je **na** unutrašnjoj **političkoj stranici, a pod naslovom »Fudbal i poneka psovka« i podužim četverostupačnim pod**naslovom podvrgla **kritici** moj pozdravni govor što sam prilikom proslave **70-te obljetnice subotičke »Bačke« — »iskoristio auditorijum« i »iz dalekog Zagreba« pozdravio »Bačku« kao sportsko društvo bunjevačkih Hrvata, što** sam izrazio **žaljenje, da su izostali pozdravi i čestitke** zagrebačkih nogometnih **društava, kao i žaljenje, što** su u novijem razdoblju slabe (gotovo nikakve) **veze između društava iz republike Hrvatske sa hrvatskim** jedinicama i **društvima, koji žive izvan Republike.**

Istodobno je kritiziran i moj članak, koji sam u istom smislu napisao u Hrvatskom tjedniku od 13. kolovoza 1971. godine.

Točno je da sam na proslavnoj skupštini subotičke »Bačke« pozdravio njenu dijamantnu obljetnicu kao športskog društva bunjevačkih Hrvata, jer to odgovara povijesnoj istini. **Dobro mi je naime poznato porijeklo,** osnutak, razvoj i **djelovanje subotičke »Bačke«,** sastav njenog članstva, **kao i opredjeljenost najveće broja** njenih navijača — sve do prošlog rata. U istom tako**vom smislu proslavnu skupštinu »Bačke« pozdravio je** u svom brzojavu **i drug Geza Tikvicki, jedan od najistaknutijih političkih predstavnika AP Vojvodine. U** spomenutom brzojavu, koji je prvi pročitan na navedenoj skupštini, rođeni Subotičanin, drug Geza Tikvicki, donedavni ambasador FNRJ u Budimpešti, a od nedavno član Saveznog izvršnog vijeća kao tajnik za poljoprivredu izrazio je svoju radost što može čestitati proslavu 70. godišnjice »Bačke«, kluba bunjevačkih Hrvata.

Točno je i to da sam izrazio žaljenje što zagrebački klubovi nisu pozdravili obljetnicu »Bačke«, a isto tako da mi je žao što u novijem razdoblju postoje slabe, gotovo nikakove veze između društava iz republike Hrvatske s hrvatskim jedinicama, koje žive izvan Republike. Prvo je — najblaže rečeno — propust zagrebačkih nogometnih društava, ako zbog ničeg drugog, a ono što se radilo o vrlo značajnoj proslavi najstarijeg nogometnog društva u zemlji.

Upravo je međutim čudna »optužba« o mom žaljenju o nedostatku boljih veza između hrvatskih društava u Republici i izvan nje. **Nijednim ustavnim, a ni kojim** drugim pozitivnim propisom, nije zabranjeno održavanje veza sa društvima izvan Republike. **Održavaju se** na pr. kulturne i **sportske veze sa Gradišćanskim Hrvatima** (koji žive u drugoj državi!), isto tako održavaju se i **čvršće veze sa našim prekomorskim iseljenicima putem Hrvatske bratske zajednice s jedne strane i Matice hrvatskih iseljenika s druge strane, pa je** tim prirodnije održavanje veza sa sunarodnjacima, koji žive u okviru zajedničke države, što je upravo u skladu i sa proklamiranim načelom bratstva i jedinstva.

U spomenutom feljtonu navodi se da »Bačka« nije nikakav bastion hrvatstva u Subotici, već športsko društvo čije boje zastupaju pripadnici svih naroda i narodnosti, pa da su stoga prozirni moji navodi u Hrvatskom tjedniku da je »Bačka« klub bunjevačkih Hrvata u Subotici. Ako je to uistinu tako, kako to — i zašto to — da »Bačka« iako je odmah u prvim danima okupacije raspuštena njena uprava i uvedena uprava putem povjerenika, kako to da — iako se njeno članstvo listom priključilo Narodnooslobodilačkoj borbi, davši oslobođenju i svoj prilog u krvi — nije mogla produžiti svoje djelovanje pod dotadašnjim svojim »**krsnim**« imenom, kako to da se kroz skoro 25 godina prešućivalo da je »Bačka« najstariji nogometni klub u zemlji, kako to da je ovom klubu sjajne prošlosti, tek prije dvije godine — 1969 — povraćen njegov stari naziv?

Kako to, napokon, da je tek na proslavnoj skupštini navješteno, da će sa službene strane uslijediti prijedlog Predsjedniku Republike o odlikovanju »Bačke«...

Zar se takav prijedlog nije mogao pravodobno postaviti, jer se već skoro prije godinu dana znalo, da će se održati proslava 70-te obljetnice, pa da se upravo na proslavnoj skupštini slavljeniku uruči najveće i zasluženo odlikovanje.

U spomenutom feljtonu se navodi da je moje »istupanje i pisanje naišlo na oštru osudu među pripadnicima svih naroda i narodnosti u Subotici«. **Za vrijeme mog trodnevnog boravka u Subotici nitko mi nije** rekao **ni riječi** o mom navodnom »**istupanju**«, nego je činjenica da je moja pozdravna riječ izazvala pljesak najvećeg dijela »auditorija«, i to pljesak koji po svojoj jačini nipošto nije bio kurtoazan, nego potvrda odobravanja rečenog.

Na koncu je cijelog feljtona kao da **probija dojam,** da nekome smeta ne samo što se »**Bačku**« smatra klubom bunjevačkih Hrvata, nego da se uopće Bunjevce naziva — Hrvatima.

Bilo je, ne samo u prošlosti i drugačijih »**teorija**«. Nedavno je čak i tiskano jedno »**naučno**« djelo beogradskog odvjetnika dr. **Kuntića, u kojem se postavlja tvrdnja da Bunjevci nisu Hrvati, nego Srbi!**

Što više, prilikom nedavnog popisa pučanstva sa famoznim »Uputama« pokušavalo se bunjevačke Hrvate popisati kao jednu — u najmanju ruku — etnički neodređenu narodnost...

Jedno su, međutim, želje, nastojanja i pokušaji, a drugo su stvarne činjenice, što sam se mogao dobro uvjeriti i prilikom nedavnog boravka u Subotici.

dr. Jerko Šimić

Pripomena: Ovakav članak, u skraćenoj verziji poslao sam Redakciji beogradske »Politike«.

HRVATSKA
U SV

RAZGOVOR SA SLAVKOM MIH
REVIJE »MOST«, KOJA O
HRVATSKOG KNJIŽEV

PRIREDIO: ZLA

the bridge 25

b

the lute and the lattice

croatian poetry of the 15 and 16 centuries

the bridge 22

b

DER EXPRESSIONISMUS UND DIE KROATISCHE LITERATUR

3 ZAGREBER LITERATURGESPRÄCHE

Među književnim revijama i listovima koje izlaze u SR Hrvatskoj, uz novčanu pomoć Republičkog i općinskih fondova za kulturu, revija »Most« koju izdaje Društvo književnika Hrvatske zauzima posebno mjesto . . .

Da, »Most« je ne samo jedina nego i prva hrvatska književna revija koja izlazi na stranim jezicima. Za sada, njezin je osnovni zadatak sustavno prevođenje hrvatske književnosti i samim time informiranje svijeta o našoj kulturi (slična revija već duže vrijeme izlazi u Sloveniji, a odnedavna i u Srbiji). »Most« izlazi šest puta godišnje; do sada je izašlo 27 brojeva u kojima su objavljivani prijevodi na engleski, francuski i njemački jezik.

Znači li to da ste prve teškoće »prebrodili«?

Prebrodili smo samo »dječje bolesti«. A teškoće smjenjuju jedna drugu. Ipak, najvažnije je od svega da »Most« izlazi i da se neprekidno šire krugovi njegovih prijatelja i naših ambicija. U početku su mnogi sumnjali ne samo u uspjeh »Mosta« nego i smisao našeg rada. Na žalost, među njima je bilo i pisaca koji su »prošli svjetske kulturne metropole«. Strašili su nas da u Zagrebu ne samo nećemo naći književne prevodioce za strane jezike, nego ni strojopisačice koje bi mogle korektno prepisati tekstove na engleskom, francuskom, njemačkom . . .

A vi ste ih ipak pronašli.

Naravno, tu, u Zagrebu, pronašli smo nekoliko vrlo dobrih prevodioca. Tu su Francuzi, Hindi, Nijemci, Rusi koji stalno ili povremeno borave u našoj sredini i dobro poznaju hrvatski jezik, s kojeg prevode na svoje materinske jezike. Ali nismo se zaustavili na vlastitom pragu. Nakon nekoliko godina izlaženja »Mosta« počeli su nam se javljati i prevodioci iz drugih zemalja, pa čak i s drugih kontinenata. Neke smo od njih preporučili društvima književnika iz drugih republika, da bi bili dovoljno zaposleni . . .

Jeste li konačno uvjerili naše »nevjerne Tome« u potrebitost izlaženja »Mosta«?

Problem je mnogo ozbiljniji nego što to u prvi mah izgleda. Ima u nas još uvijek dosta ljudi u kulturi koji potcjenjuju svaki pothvat praktične naravi. Šeću po Zagrebu i tvrde kako smo mi neizlječiva europska provincija, nesposobni da shvate kako su to provincijsko među nama upravo oni. Eto, takvi su nas uvjeravali da je besmisleno prevoditi hrvatsku književnost na tzv. svjetske jezike, jer da su sve to »bolje napisali drugi«. Međutim, pisma koja »Most« prima iz Engleske, Francuske, Njemačke itd. govore upravo suprotno. Neka su pisma upravo porazna za našu nehajnost. Morate znati da je »Most« mnogima prva kakva-takva informacija i o samom postojanju hrvatske književnosti. Naravno, za pet godina nismo mogli učiniti čudo. Trebat će i dvadeset godina da uberemo prve značajnije plodove. Ali, eto, nismo više na mrtvoj točki.

Znači li to da smo mogli, pa da i sada možemo učiniti još mnogo više za poznavanje hrvatske književnosti u svijetu?

Nesumnjivo. naše su stvaralačke sposobnosti mnogo značajnije nego što to slutimo. Ali moramo sami među sobom najotvorenije progovoriti o nekim nedostacima koji umrtvljuju polovicu snage svakog našeg nastojanja. Ne zaboravite da naša takozvana »stidljivost« pred svijetom ide ruku pod ruku s potcjenjivanjem tog istog svijeta. Jer suvremeni svijet zaista više nisu samo dva-tri velika naroda, nego i svi oni ostali, ponekad i manji od nas. Prošle godine je u Zagrebu, u organizaciji Društva književnika Hrvatske, održan međunarodni književni skup koji je raspravljao o kulturnoj integraciji i književnostima malih naroda. Neki među nama su ispalili mnogo gromova nad glavama Engleza, Francuza, Nijemaca i Rusa jer nas navodno potcjenjuju i premalo prevode djela naših književnika na svoje jezike. Cijelo vrijeme htio sam tim našim gnjevnim prijateljima postaviti pitanje: hrvatski izdavači svake prijestupne godine objave poneki prijevod iz rumunjske, poljske, mađarske, finske, švedske, norveške, danske, islandske, nizozemske, belgijske, irske i portugalske književnosti; znači li to da sve te kulture potcjenjuju? Ja se bojim da odgovor može biti jedino potvrdan. Da, mi smo vrlo skloni potcjenjivanju drugih i možda je upravo tu uzrok naše vlastite potcijenjenosti . . .

Nešto kao zla savjest, zar ne?

Pa i to. Na žalost, takav naš odnos prema svijetu, koji moramo konačno početi promatrati kao cjelinu, ima nedogledne reperkusije na ugled naše književnosti u svijetu. Znam da će mi mnogi (opet!) prigovarati da sam previše praktičan, da imam previše »trgovačkog duha« u sebi, ali ja im savjetujem da malo bolje pogledaju svijet u kojem žive. Jest, danas se u svijetu mnogo pouzdaje u »recipročnu razmjenu«. Samo ja u tome ne gledam »prljavu trgovinu«, nego težnju za punom nacionalnom afirmacijom. Evo što nam se nedavno dogodilo u Budimpešti: nekoliko nas posjetilo je uredništvo izdavačke kuće »Europa« koja se specijalizirala za prevođenje iz drugih književnosti. Trebam li ovome nadodati da smo tu saznali kako su za proteklih deset-dvadeset godina Mađari možda i pet puta više prevodili hrvatsku književnost nego mi mađarsku. Ipak nismo mogli a da ne prigovorimo mađarskim drugovima kako nas manje prevode nego neke druge narode. Odgovorili su nam vrlo jednostavno: da, ali ti narodi prevode pet i deset puta više iz mađarske književnosti nego vi Hrvati. Po nekima su to, dakle, »mešetarska natezanja«. A, vidite, ja sam došao do sasvim drukčijeg zaključka: time što uglavnom ne prevodimo književnost drugih »malih naroda«, gubimo dvostruko. Ponajprije, sebe osakaćujemo za neka bitna saznanja o svijetu, a zatim, postajemo nezanimljiv partner u međunarodnoj kulturnoj razmjeni.

Ali naši izdavači tvrde da bi oni rado objavljivali prijevode iz mađarske, rumunjske, finske, nizozemske književnosti (da spomenemo samo neke), ali se takve knjige slabo prodaju.

Prije svega, ja ne mislim da je to problem o kojemu bi trebali odlučivati jedino izdavači. Radi se o vitalnim interesima hrvatske kulture, i ne samo kulture. To su problemi o kojima moraju jednako meritorno raspravljati svi hrvatski kulturni i društveni radnici, političari . . . No kad bi bilo točno to što tvrde hrvatski izdavači, onda bi bilo još više razloga da se duboko zamislimo nad sobom. Nedavno je u Rumunjskoj objavljena antologija hrvatske novele i knjiga je rasprodana za nekoliko dana. Ponešto poznam rumunjsku knjiženost i tvrdim da jedna antologija rumunjske novele ne bi bila ništa slabija od ove naše. Zar je doista istina da bi takva antologija ostala u nas neprodana? . . . Zar su naši ljudi doista manje znatiželjni? . . . Dopustite da radije posumnjam u naš sustav izobrazbe, u ulogu što je u našem društvu imaju knjižnice, pa i u same izdavače . . . Ali to su već problemi za jedan kongres o hrvatskoj kulturi, na kojemu bismo se morali složiti barem u nekim bitnim pitanjima. Jer mi i previše vučemo svaki na svoju stranu, svaki za svoja zatvorena vrata . . . A sat povijesti neumoljivo kuca . . . Dopustite mi samo da zapitam one naše književnike koji su rumunjskim drugovima obećali da će u Hrvatskoj objaviti antologiju rumunjske novele, pod uvjetom da u Rumunjskoj objave antologiju hrvatske novele: naša je antologija u Rumunjskoj objavljena, pa i rasprodana — kad ćete vi ispuniti svoju obvezu?

Ne čini li Vam se da smo se ponešto udaljili od našeg razgovora o »Mostu«?

To Vam se doista samo čini. Nastojeći da »Most« bude što djelotvorniji u međunarodnom afirmiranju hrvatske književnosti, naišli smo na zapreke o kojima je trebalo reći nekoliko riječi. No već u idućoj godini pokušat ćemo i mi nešto učiniti. Predložit ćemo Komisiji za kulturne veze s inozemstvom i Republičkom fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti SR Hrvatske, a i drugima, da »Most« ubuduće ne izlazi svaka dva mjeseca, nego svaki mjesec. Od ukupno 12 brojeva njih 6 sadržavalo bi prijevode iz hrvatske knjiženosti na strane jezike, a ostalih 6 prijevode iz drugih književnosti na hrvatski jezik. Prigovorit će nam da mi već imamo književnu reviju (»Književna smotra«) koja objavljuje prijevode iz drugih književnosti. Međutim, mi želimo učiniti nešto drugo: svaki broj »Mosta« na hrvatskom jeziku predstavljao bi zatvorenu cjelinu i ispunjavao jednu osjetljivu prazninu u našem poznanstvu sa svijetom. Evo kako to zamišljamo: za prvi broj takvog »Mosta« naručili smo od mladog mađarskog kritičara Istvána Szaboa informativno-kritičko-esejistički »Pregled mađarske književnosti XX. stoljeća«. Jedan rumunjski pjesnik i jedna rumunjska pjesnikinja pripremaju nam Antologiju suvremene rumunjske poezije. Krenut ćemo na isti način u pohode turskoj, poljskoj, danskoj i svim drugim književnostima. Dakle, nećemo mi njima »krojiti književnu pravdu«, nego ćemo svakome narodu pružiti mogućnost da nam se predstavi po svojim kriterijima. Obećavam, nećemo ostati samo u Europi . . . I ne zamjerite što ćemo pri tome »trgovati«: zahtijevat ćemo mogućnost da na isti način i mi predstavljamo svoju književnost u tim zemljama. Ne sumnjam da ćemo s ovakvim prijedlozima svagdje biti dobro dočekani.

KNJIŽEVNOST VIJETU

ALIĆEM, GLAVNIM UREDNIKOM BJAVLJUJE PRIJEVODE IZ VNOG STVARALAŠTVA

TKO MARKUS

Zapravo će to biti knjige...

Da, ali vrlo jeftine knjige. Antologija suvremene rumunjske poezije stajala bi kao knjiga kakvih 140.000 dinara. Kao broj revije »Most« neće stajati više od 50.000 dinara.

Smislili ste izdavačko »Kolumbovo jaje«...

Takvih »Kolumbovih jaja« u nas na vagone! Sjetite se samo: u SR Hrvatskoj izlazi dvadesetak književnih revija. Kad bi svaka od njih godišnje samo jedan broj posvetila našim međunarodnim književnim vezama, drukčije bi se u svijetu odnosili prema nama. Ali, da bi se postigao pun uspjeh, bilo bi potrebno da glavni urednici svih književnih revija sjednu za stol...

I eto nas opet na kongresu hrvatske kulture...

Ne, ja mislim da je za takvo nešto potrebno mnogo manje. Dovoljan je jedan dobro pripremljeni sastanak bilo u Komisiji za kulturne veze s inozemstvom, bilo u Fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti, bilo u Društvu književnika Hrvatske. Međutim, nephodno je da sastanku prisustvuju predstavnici i jednih i drugih i trećih, te da svi shvate važnost ovog posla...

Imate li još kakav sličan prijedlog?

Prijedlog nije moj, ali ja ga svesrdno podupirem. Da bi se moglo dalje, potrebno je da se u nas konačno organizira Društvo hrvatskih izdavača, koje bi suradnjom moglo riješiti mnoge probleme hrvatske kulture.

I još nešto?

Pa, nedostaje nam također i vlastita autorska agencija...

Ovo su svakako zanimljivi prijedlozi za jedan potencijalni kongres hrvatske kulture. Ali vratimo se »Mostu«. S obzirom da mu je svrha propaganda hrvatske književnosti u svijetu, »Most« ne može računati na prodaju. Kako onda izlazite?

Rekao sam već, u početku je mnogima trebalo dokazivati potrebu izlaženja jedne takve revije. Danas, kad se vidi da takva revija u nas može izlaziti, da smo postigli i stanovite rezultate, mnogo je lakše. Za nas je osobito mnogo značilo formiranje Republičke komisije za kulturne veze s inozemstvom, koja je veliko obećanje afirmacije hrvatske kulture u svijetu. Kažem obećanje, jer mi se čini da Komisija raspolaže i odviše skromnim novčanim sredstvima. Koliko sam mogao izračunati, francuska vlada troši mnogo više za održavanje svoje zagrebačke čitaonice, knjižnice, diskoteke i dvorane za predavanje! — Osim Komisije, novčano nam pomažu još i Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti SR Hrvatske, te Gradski fond za kulturne djelatnosti Zagreba. Svima im hvala... Ali mi ne potcjenjujemo ni mogućnost prodaje revije »Most« u svijetu i u nas. Zar ne bi bilo logično da se svi hoteli u SR Hrvatskoj koji ugošćuju strance pretplate na barem jedan primjerak »Mosta« (The Bridge — Le Pont — Die Brücke — Il Ponte)? Valjda se među stotinama njihovih gostiju nađe poneki koga zanima što je s kulturom naroda s kojim se netom upoznao? Na »Most« bi se također trebale pretplatiti i sve osmogodišnje i srednje škole (ne zaboravite, naša revija donosi prijevode najboljih djela naših pisaca na engleski, francuski i njemački jezik). Zar ne bi bilo i pedagoški i patriotski na satu engleskog jezika pročitati na engleski jezik prevedene odlomke iz proza M. Krleže, V. Desnice, R. Marinkovića, M. Božića ili također na engleski jezik prevedene stihove J. Kaštelana, V. Parun, I. Slamniga? Čovjeku dođe da uprti torbu na leđa i krene od hotela do hotela, od škole do škole, od knjižnice do knjižnice (koje je pred koju godinu netko — zašto? — prekrstio u biblioteke; — možda mu to otmjenije zvuči?).

I tako, evo nas opet na kongresu hrvatske kulture...

Da, da, netko bi sve to morao početi raditi.

Raspolažete li podacima kako je »Most« ocijenjen u svijetu?

U reviji »Most« do sada su četrnaestorici hrvatskih pjesnika, od S. S. Kranjčevića do I. Zidića, objavljene male antologije njihove poezije u prijevodu na francuski jezik. Kasnije su ove antologije tiskane i kao zasebni separati. Čak osam od tih antologija dobilo je u Belgiji razne nagrade za poeziju drugih naroda prevedenu na francuski jezik (T. Ujević, A. B. Šimić, D. Cesarić, D. Tadijanović, V. Parun, S. Mihalić, A. Šoljan, D. Horvatić, I. Zidić). Ako ništa drugo, ovo govori o vrijednosti francuskih prijevoda (Janine Matillon) u »Mostu«. Ili ovaj primjer: nedavno smo primili pismo glavnog urednika engleske revije »Oasis« (koja objavljuje prijevode iz drugih književnosti) u kojemu nas moli da mu dozvolimo pretiskavanje poezije i proze iz »Mosta«. Ovo opet govori o vrijednosti naših prijevoda na engleski. Pišu nam, podržavaju nas i pozivaju na suradnju iz Francuske i Njemačke, Danske i Belgije, sa Filipina i Čilea, USA, Ceylona itd. Moj prvi razgovor o reviji »Most« bio je objavljen u Poljskoj, u listu »Književni život« (Krakow). Djelatnost »Mosta« dovela je do toga da će u Francuskoj u svega jednu godinu biti objavljene dvije antologije hrvatske poezije (prva je izašla i već je rasprodana). Ili da govorim jezikom statistike, svaki broj »Mosta« odlazi na oko 700 adresa u oko 40 zemalja, doslovno na svim kontinentima. Imamo u svijetu čak i pretplatnika, što je prava rijetkost za reviju ove vrste. Na primjer, na »Most« su pretplaćena i mnoga sveučilišta u USA.

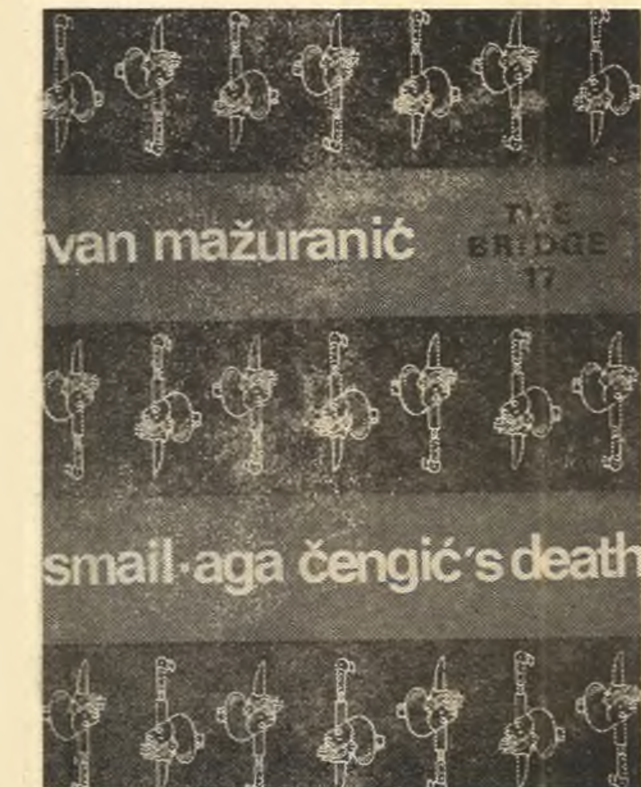

Za one koji sada prvi put čuju o »Mostu«, navedite što je sve iz hrvatske književnosti prevedeno na njegovim stranicama.

Teško bi bilo navesti sve... Na engleskom jeziku objavili smo najprije »Smrt Smail-age Čengića« I. Mažuranića, zatim Antologiju hrvatske renesansne poezije, te Antologiju suvremene hrvatske poezije. Pune dvije godine radili smo na izdavanju Antologije hrvatske proze na engleskom jeziku. Prva knjiga Antologije već je izašla, a drugu dajemo u tisak ovih dana. U njoj je novelama i odlomcima iz romana zastupljeno oko četrdeset hrvatskih prozaika. Cijeli jedan broj »Mosta« na francuskom jeziku posvetili smo Miroslavu Krleži. Tu su njegove »Balade Petrice Kerempuha«, neki njegovi sad već povijesni polemički tekstovi, itd. Uz već spomenutih četrnaest antologija hrvatskih pjesnika, na francuskom jeziku objavili smo i pregled povijesti hrvatske glazbe. Na njemačkom jeziku objavili smo Antologiju suvremene hrvatske poezije, zatim zbirku eseja pod naslovom »Ekspresionizam i hrvatska književnost«, a ovih dana izlazi iz tiska, također na njemačkom jeziku, zbirka rasprava na temu »Kulturna integracija i književnosti malih naroda«...

A planovi?

Ubuduće ćemo mnogo više pažnje posvetiti hrvatskoj glazbi, likovnim umjetnostima, filmu, kazalištu, itd. Tako će još ove godine cijeli jedan broj »Mosta« biti posvećen nadrealizmu u hrvatskom slikarstvu. Pripremili smo za tisak i Držićeva »Dunda Maroja« na njemačkom jeziku. A iduće godine pojavit će se i prvi brojevi »Mosta« na ruskom i talijanskom jeziku. O nekim drugim planovima govorio sam ranije...

Reviju »Most« izdaje Društvo književnika Hrvatske. Kako ste Vi i tajnik Društva književnika Hrvatske, možete li nam reći što Društvo poduzima za poboljšanje međusobnih književnih veza u našoj zemlji?

Zvuči nevjerojatno, ali istina: mi Hrvati nemamo rječnika mađarskog, rumunjskog, danskog, finskog, turskog, bugarskog, češkog, slovačkog, ukrajinskog i toliko drugih jezika (iako bi mnogi od njih bili i te kako »komercijalni«!)... Ali isto tako mi nemamo ni hrvatsko-slovenski, hrvatsko-makedonski i hrvatsko-albanski rječnik. Sada pokušavamo da se ispune barem neke praznine. Uz novčanu pomoć Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti objavit ćemo Antologiju slovenske poezije, antologiju makedonske poezije i novele, te hrvatsko-makedonski rječnik. U stvari radi se o našim dogovorima s društvima književnika Makedonije i Slovenije. Za uzvrat, u Sloveniji će izići Antologija hrvatske poezije, u Makedoniji antologije hrvatske poezije i novele, te makedonsko-hrvatski rječnik.

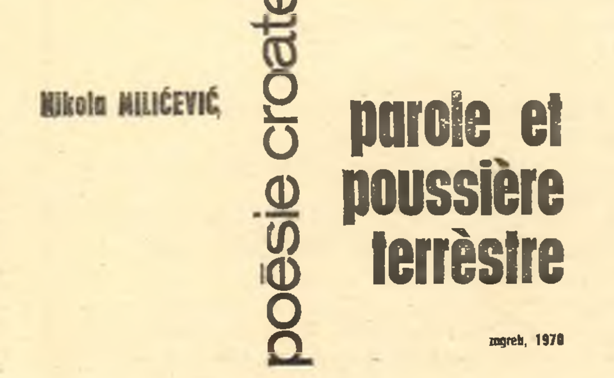

A ovogodišnji Zagrebački književni razgovori?

Bit će održani tek u studenom, pa je možda prerano govoriti podrobnije. Za sada Vam mogu reći to da će to biti velik sastanak pjesnika. Pozivi su upućeni još prije mjesec dana i sada već stižu prvi odgovori.

Imate li kakvu primjedbu na naš list?

Zaista, i vi biste mogli nešto učiniti za naše međunarodne književne veze. Na primjer, otvoriti jednu stalnu stranicu prijevodnoj književnosti. Ali nemojte početi s odlomkom iz do sada neobjavljenog romana E. Hemingwaya. Upozoravam vas na odlične rumunjske i poljske pjesnike, danske i nizozemske noveliste... Samo nastojte da se ta stranica ne oblikuje slučajno... Mene bi, na primjer, zanimali finski i ukrajinski pjesnici... Uvjeravam vas: nije to teško nabaviti... Uh, gotovo sam zaboravio... Luko Paljetak je odlično preveo neke slovenske pjesnike. Objavite neke od njih...

HRVATSKI JEZIK

Još o početku hrvatskog književnog jezika

Razumljivo je što je članak o početku hrvatskoga književnog jezika pobudio prilično zanimanja. Ne samo da je bilo usmenih napomena, nego smo dobili i dva članka, ali, na žalost, ni jedan članak nije pravi prilog potkrepljenju pitanja o kojemu raspravljamo. Zanimljivo je da su se odmah javila dva nestručnjaka, jer oni na probleme jednostavno gledaju pa imaju odmah i jednostavna rješenja.

Članak Ž. S. potpuno je promašen. On postanak hrvatskog jezika povezuje s Baščanskom pločom. Prvo, hrvatski je jezik mnogo stariji od Baščanske ploče. Ž. S. ne čita pažljivo pa se zalijeće. Raspravlja se o hrvatskom *književnom* jeziku, a to nije baš isto. I ja sam mislio na Baščansku ploču kad sam tvrdio da hrvatski književni jezik ima kontinuitet od 11. stoljeća do danas. Mislim da nema nikoga tko će to pobijati, jer pobiti se ne može. Riječ je o *današnjem* obliku hrvatskoga književnog jezika, a to je već nešto drugo. Doduše, Ž. S. i na Baščanskoj ploči vidi naš današnji književni jezik i navodi ga kao dokaz, ali — u prijevodu. Uz to je članak pun i drugih netočnosti i svadljivih riječi. Tako se ozbiljno raspravljati ne može!

Jozo Vrkić, književnik, prigovara što se osvrćemo samo na pjesnički jezik i kao dokaz hrvatskoga jezičnoga standarda u 14. stoljeću navodi Poljički statut i njegov jezik. Prvo, Poljički je statut iz 1444., a to je 15. stoljeće, da i ne ističemo kako je sačuvan tek u mlađim prijepisima, od kojih je najstariji s kraja 15. ili s početka 16. stoljeća. A što je još važnije, u osnovi je Poljičkoga statuta ipak čakavsko narječje, a naš je današnji književni jezik štokavski. J. Vrkić navodi kao važan razlog razumljivost. Valja odmah reći da u Poljičkom statutu ima odlomaka koji nisu tako razumljivi, ali još je važnije da razumljivost nije dovoljan kriterij. Treba biti mnogo precizniji. Treba dosegnuti Brozovićevu razinu pa raspravljati precizno, s čvrstim kriterijima, jer vremena u kojima se o problemima hrvatskog književnog jezika raspravlja po općem dojmu, s uzbuđenjem, brzopleto (kao što čini Ž. S.) treba da su iza nas.

Treći je osvrt bio usmen, ali veoma vrijedan. V. Dabac, autor Tehničkoga rječnika, pažljivo čita rječnik Fausta Vrančića i zadivio se jeziku molitvenih tekstova. Pa to je naš današnji jezik! Ja sam tekst Očenaša iz Vrančićeva rječnika čitao na nekoliko javnih predavanja (u Đakovu, Puli), a u Hrvatskom tjedniku nisam ga naveo zbog ograničena prostora. Kako je to neobično važan dokaz, govori tako očito da mu tumačenje nije potrebno, a potvrđuje i Brozovićevo načelo o uključivanju u međunarodnu civilizaciju, bit će dobro da se upoznamo i s tom potvrdom:

Očenaš iz 1595:

Oče naš koji jesi na nebesih. Sveti se ime tvoje. Pridi kraljestvo tvoje. Budi volja tvoja. Kako na nebu tako i na zemlji. Kruh naš svagdanji daj nam danas I otpusti nam duge naše, kako i mi otpušćamo dužnikom našim. I ne uvedi nas u napast, da oslobodi nas oda zla. Amen.

Faust Vrančić:

DICTINARIVM QVINQVE NOBILISSIMARVM EVROPAE LINGVARVM, Venecija, 1595, str. 127. (Prijepis današnjim pravopisom.)

Za preciznu usporedbu evo današnjega Očenaša.

Očenaš iz 1968:

Oče naš. koji jesi na nebesima!
Sveti se ime tvoje!
Dođi kraljevstvo tvoje!
Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji!
Kruh naš svagdanji daj nam danas!
I otpusti nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima svojim!
I ne uvedi nas u napast, nego izbavi nas od zla!

Biblija, Stvarnost, Zagreb, 1968, Novi zavjet, str. 6.

(Jezik rječnika Fausta Vrančića potanko proučava J. Vončina i možemo se nadati da će nam za koji mjesec moći iznijeti svoj sud.)

Stjepan Babić

ZDENKA JUŠIĆ-SEUNIK

ČETIRI PJESME

IZ MRTVIH PROSTORA

Mnoge su godine,
raskliktane i rasplakane,
izbrisane na traci događaja.
U sjene zaborava uselio se život,
proživljen ispod urušenih zidova.
Lica nekadašnjih ljudi rasuta su u prašini.
Dolaze novi stanovnici, grade zbilju,
vječnost bi u temelje uzidali.
Dolaze novi. Ne čuju davni plač
iz mrtvih, zazidanih prostora.

VRATIT ĆE NAS DALJINE

Nesagledivi krajevi u pomaku misli,
gradovi nedodirnuti prolaženjima,
zemlja izorana radom nepoznatih,
unesena u srce, žedno doživljaja.
Ako se ikada zađe u neviđeno,
osluhne skrivenu dozivu,
vratit će nas daljine kamenju našega tla,
našim neizbrisivim stopama.

ISELJENIK

Prolaziš poljima nepreglednim.
Prostiru se iza tvog napuštenog zavičaja.
Na ramenima nosiš bešćutno obzorje,
zvijezde i oblaci šutnjom te ispraćaju.
Srce je tvoje uzneseno
u daleki svijet kojemu se primičeš.
Brišu se slike odmaklih dana,
vjetri te biju u leđa,
korake ti požuruju
da uđeš što prije u zemlju nepoznatu.
Ubojiti vjetri vijaju se poljima.

VELIKI DAN

Raskriljuju se vidici u praskozorje svjetla,
u smioni hod života.
Iz šikara se izvijaju staze,
zelen je izrasla uz bijele zidine.
Čuje se govor, blizak i jasan.
Mirisi kaplju iz grla sna.
Iz korijenja tajnog šiknula je pjesma,
mlazom je probila kameno tlo,
snagu je ponijela jaki žar
u nerođen još veliki dan.

VITALAN I NEUNIŠTIV

Ljudevit Jonke: Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća; Matica hrvatska, Zagreb 1971.

Ljudevit Jonke, poznati i uvaženi hrvatski jezikoslovac, objavio je ovih dana jednu knjigu u kojoj znanstvenim argumentima dokazuje pravo hrvatskoga naroda da svoj jezik naziva i razvija u skladu s višestoljetnom tradicijom i pokazuje **kako je medij narodne kulture: jezik — vitalan i neuništiv.**

Premda je hrvatski jezik vrlo star, te ima svoju bogatu kulturnu i književnu baštinu, ipak je na svojem razvojnom putu imao na momente gotovo nesvladive teškoće u borbi za opstanak i slobodu u razvijanju. Upravo je nevjerojatno kako je jedan narod, u ovom primjeru — hrvatski narod, morao proživljavati tako dramatski uzbudljive trenutke u borbi za svoje osnovno i prirodno pravo da svoj, materinski, jezik naziva svojim imenom i razvija kako on to sâm želi i kako njemu odgovara. No, to nije bilo samo u 19. stoljeću, i prije, nego i u naše doba, tj. poslije oslobođenja. U to se mora uvjeriti svatko tko pažljivo pročita knjigu »Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća« prof. Ljudevita Jonkea, i tko je bio svjedok vremena o kojem je riječ. Do kakve spoznaje dolazimo? Unitaristička i šablonska težnja za izjednačavanjem u jeziku u socijalističkoj Jugoslaviji bila je više nego štetna. U prošlosti su tome uzrok bili tuđinci, a u novije doba razni čimbenici. bilo u Hrvatskoj, bilo izvan nje, tj. u široj jugoslavenskoj zajednici.

U 20. stoljeću hrvatski je književni jezik stekao »pouzdanu stabilnost na ostvarenoj normi i kodifikaciji književnog jezika, ali je već u drugom desetljeću bio podvrgnut nekim prisilnim nastojanjima«. Mogli bismo reći da u 20. stoljeću hrvatski narod gotovo doživljava kulminaciju u borbi za svoj hrvatski književni jezik. Najočitiji primjer za to jesu želja i nastojanje Jovana Skerlića da ekavski tip književnog jezika, odnosno srpski književni jezik, postane i književni jezik u Hrvatskoj, potom i unitarističke težnje u socijalističkoj Jugoslaviji u tzv. Rankovićevu razdoblju, što je osobito došlo do izražaja nakon potpisivanja i prihvaćanja Novosadskog dogovora o hrvatskom i srpskom književnom jeziku. No, zahvaljujući upornosti raznih ustanova i pojedinaca, među kojima Lj. Jonke zauzima značajno mjesto, u Hrvatskoj i prirodnom razvoju jezika takva nastojanja i prisile nisu urodile plodom, iako su ostavile velike posljedice.

Nakon oslobođenja i uspješno provedene socijalističke revolucije, u kojoj je vrlo aktivno sudjelovao i hrvatski narod s ostalim narodima u Jugoslaviji, hrvatski je narod, s pravom, vjerovao i zahtijevao uz političku, društvenu, državnu — i jezičnu slobodu. No, ta sloboda postojala je samo formalno. na papiru, pa čak u nekim razdobljima ni to, samo navodno zbog neke tzv. unitarističke Jugoslavije, kao da se sloga i bratstvo mogu osigurati prisilom.

No, poslije Novosadskog dogovora g. 1954., od kojega se mnogo očekivalo, gdje je dogovorena ravnopravnost (ne znam koliko se puta i zašto hrvatski narod mora dogovarati o svojem književnom jeziku, i uvijek s drugima?!), ponovno oživljuju unitaristi i stupaju na scenu, jer se sustavno zloupotrebljava dogovorena ravnopravnost, odnosno u Novosadske zaključke o jeziku ušla je i misao kako je hrvatski i srpski književni jezik jedan i jedinstven, a to je kasnije upravo i postalo kamen smutnje u provedbi u život Novosadskih zaključaka.

Kako se to odrazilo u praksi? Počinje se sustavno favorizirati ekavski, tj. srpski književni jezik u Hrvatskoj. Gdje i kako se to očituje? Primjera ima vrlo mnogo, a navest ćemo samo neke, koje navodi i Jonke u svojoj knjizi.

U Zagrebu, glavnom gradu SR Hrvatske, u zajedničkim emisijama u 22 sata daju se radio-vijesti, koje se i najviše slušaju, u ekavskom književnom izgovoru (Novosadski dogovor jednoglasno je zaključio da su ekavski i ijekavski književni izgovori potpuno ravnopravni!), zatim uredništvo časopisa »Krugovi« proglašeno je šovinističkim zato jer je kritiziralo odluku Zagrebačke radio-stanice da se narodni izrazi za mjesece siječanj, veljača, ožujak itd. posve zabrane; šef lektora i spikera na Zagrebačkoj radio-stanici naredio je da se u svim govornim emisijama Zagrebačke radio-stanice moraju da brišu riječi kao što su skladba, skladatelj, tisuća i zamjenjuju drugim riječima, tj. kompozicija, kompozitor, hiljada; vodi se oštra kampanja o izjednačavanju scenskog akcenta i scenskog jezika u hrvatskosrpskom jeziku, razumije se na štetu hrvatskoga književnog jezika, provode se diktati u odabiranju riječi (nipošto povijest, nego samo historija, pa čak i istorija!), ne priznaje se činjenično stanje o postojanju dviju varijanata u hrvatskosrpskom jeziku: jedne, zapadne (hrvatske), i druge, istočne (srpske). Razumije se da unitaristi neće ni da čuju da postoji književni jezik Crnogoraca, crnogorski književni jezik i jezik bosansko-hercegovačkih Muslimana, itd.

Stoga danas možemo shvatiti, iskreno i slobodno rečeno, zašto se pojavila Deklaracija o hrvatskom književnom jeziku 1967. g., koja je u trenutku objavljivanja izazvala »veliku buru« u nas. (Jedan od grlatih protivnika Deklaracije bio je ONAJ kojega je nekoliko godina kasnije osudio plebiscitarno čitav hrvatski narod, kao i mnogi Srbi u Hrvatskoj, i to zbog njegovih unitarističkih shvaćanja i djelovanja! Koliko nam je poznato, on je još i danas član SKJ!)

Deklaracija je, izmedu ostaloga, javno upozorila na jednu očitu činjenicu: srpski književni jezik favorizira se na štetu hrvatskoga književnog jezika. (U jugoslavenskim razmjerima primjer za tu tvrdnju jesu vojska, savezna administracija i dr.) Stoga i nije čudno što su Hrvati, i neki drugi, odbacili ove godine Novosadski dogovor (Matica hrvatska, Hrvatsko filološko društvo. Institut za jezik JAZU, zatim i neki pojedinci potpisnici Novosadskog dogovora, npr. Petar Šegedin, Ljudevit Jonke).

Danas tek možemo konstatirati kako je prof. Lj. Jonke predosjetio nekoliko godina prije opasnost koja prijeti Novosadskom dogovoru zato što se njegovi zaključci u praksi prisilno provode na štetu hrvatskoga književnog jezika. a u korist srpskoga književnog jezika, kad je u polemici s Đorđem Rašovićem u »Telegramu« 1. travnja 1966., između ostaloga, napisao i ovo: »Ako bi se Novosadski zaključci tumačili i provodili po Rašovićevu shvaćanju, **moglo bi to imati takvu posljedicu da se ozbiljno zamislimo nad njihovom stvarnošću i da odstupimo od njih«** (str. 349; potcrtao I. S.).

Danas smo na dobrom putu, premda ne smijemo nikada zaboraviti sve ono loše što se događalo u borbi za hrvatski književni jezik. da se više nikada ne ponovi — na dobrom smo putu jer uskoro treba izaći iz tiska Hrvatski pravopis; zatim, skupina autora iz Zagreba najavljuje ubrzo izlaženje Jezičnog savjetnika s gramatikom (vjerujemo hrvatskoga književnog jezika); Milan Moguš, predstavnik srednjeg naraštaja hrvatskih lingvista izdaje ovih dana »Fonološki razvoj hrvatskog jezika«, a obaviješteni smo od kompetentnih da se užurbano radi na pisanju suvremene i znanstvene gramatike hrvatskog književnog jezika i rječnika. Dakle, knjige koje smo davno već čekali i trebali, koje će sigurno mnogo pridonijeti slobodnom razvoju hrvatskoga književnog jezika. Zato su naša nadanja i optimizam opravdani.

Danas smo u takvoj fazi našeg socijalističkog i samoupravljačkog socijalizma u Hrvatskoj kada imamo svoju državnost u okviru federativne socijalističke Jugoslavije, kada se i službeno vraća naziv hrvatski jezik u hrvatske škole i urede, u sve društvene djelatnosti i u sve društvene slojeve. Stoga svi moramo obratiti osobitu pozornost na hrvatski jezik u Hrvatskoj — to je pogotovo važno što je hrvatski jezik materinski i književni jezik i Srba u Hrvatskoj, koji slobodno i ravnopravno ostvaruju svoja ljudska i prirodna prava u SR Hrvatskoj — pa tako ono što znanstvenici i jezikoslovci mukotrpno istražuju, njeguju, odabiru, a dobri književnici stvaraju, moraju provesti u život prije svega škola, zatim sredstva javne komunikacije, tisak, svaki pojedinac u svakoj prilici i na svakom mjestu. Stoga upozoravam na ovu misao o tom problemu koja u spomenutoj knjizi Lj. Jonkea glasi: »Ako jedan narod želi sačuvati svoj jezični izraz i u književnosti i u školstvu i u administraciji i u javnoj komunikaciji, tada mu to nikakve teorije ne mogu i ne smiju osporiti. A u višenacionalnoj državi to je jedan od važnih temelja za skladne međunacionalne odnose« (str. 378).

Za one koji žele neke konkretne podatke o knjizi prof. Lj. Jonkea navodim ukratko samo neke.

Knjiga se sastoji od četiri dijela. U prvom je riječ o prirodi i pravu hrvatskog književnog jezika. (Pogrešno misle oni koji tvrde da nije važno kako govorimo, nego je tobože važno samo to da se razumijemo — jer mi svoje znanje, svoja znanstvena i društvena dostignuća moramo usavršavati i prenijeti drugima, onima koji dolaze poslije nas, a to se ne može ako ne razvijamo i ne obogaćujemo svoj jezični izraz.) U drugom dijelu riječ je o hrvatskom književnom jeziku u 19. st. (hrvatski književni jezik doista je u 19. st. prošao kroz mnoge mijene!); u trećem dijelu govori se o hrvatskom književnom jeziku u 20. stoljeću (u 20. st. unitaristi, i prijeratni i poratni, nasilno žele ugroziti organički razvitak hrvatskoga književnog jezika!). U četvrtom dijelu objavljeni su polemički članci u vezi s provođenjem Novosadskog dogovora. U toj polemici prof. Lj. Jonke vrlo aktivno sudjeluje. Na osnovi četvrtog dijela, i ja sam napisao prvi dio svoga članka prikaz o Jonkeovoj knjizi, ili bolje reći, iznio svoje dojmove o spomenutoj knjizi jer držim da je taj dio posebno zanimljiv i koristan.

Osjećam obvezu da ovom prilikom reknem nešto i o autoru knjige, Lj. Jonkeu.

Lj. Jonke u borbi za hrvatski književni jezik pokazao je upornost, karakternu neslomljivost i svoje golemo stručno znanje o tom problemu, očitujući uvijek tolerantan stav u obrani svoga materinskoga jezika i poštivanje tuđega. Lj. Jonke u ime svoje savjesti i savjesti svoga naroda progovarao je, a i danas još uvijek progovara, o vrijednosti koja je uz ljudsku slobodu najveća vrijednost — o materinskom jeziku, pogotovo u ovo naše odlučujuće i povijesno neobično važno doba, a za to je, uostalom, i najpozvaniji, kao redoviti profesor i šef Katedre za hrvatski jezik pri Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bez takvih čina otpora i obrane prava hrvatskoga književnog jezika još bi više carovala unitaristička koncepcija o jeziku u nas, koja je i tako nanijela velike štete hrvatskom književnog jeziku u proteklih 25 godina.

Svojim raspravama, studijama, člancima i knjigama prof. Lj. Jonke unapređivao je razvoj hrvatskoga književnog jezika, zalagao se i borio za nj s mnogo ljubavi i nesebična samoprijegora, ali i odvažnosti, imajući uvijek na pameti ljudsko, znanstveno i političko pravo hrvatskoga naroda na svoj književni jezik. Jonkeovi radovi o jeziku, a tako i njegova najnovija knjiga o kojoj je riječ, koju prosuđujemo — najbolja su potvrda, kako je on uvijek stručno na visini, odvažan, kako se ljudski časno borio za osnovno i prirodno pravo svoga naroda da ima svoj jezik i da ga naziva svojim narodnim imenom. Želim posebno istaknuti da prof. Lj. Jonke isto tako nastupa i kao nastavnik, što znaju i mogu potvrditi mnogi njegovi studenti danas u Hrvatskoj, i diljem Jugoslavije, a to mu i kao čovjeku i nastavniku služi na čast i ponos! Na kraju, držim da će svaki onaj koji želi upoznati hrvatski književni jezik i njegov razvojni put u 19. i 20. stoljeću pročitati Jonkeovu knjigu i neće požaliti, i ujedno će se složiti sa završetkom napisanim na omotnici knjige, koji glasi: »Stoga 'Hrvatski književni jezik u 19. i 20. stoljeću' nije suhoparna knjiga, nego dramatičan prikaz borbenosti, vitalnosti i neuništivosti neobično važnog medija narodne kulture — jezika.«

Ivan Sović

ČUDESNI SVIJET POMORJA

(uz knjigu »Živo more«; autori J. Y. Cousteau i J. Dugan; »Zora«, Zagreb, 1971)

»Naše livade i naše šume čine nam se pustoš kad ih usporedimo s onim što pruža more...« (Charles Darwin)

Odvajkada more opaja i zove, otvara nove neslućene vidike, a prekrasne boje njegovih stanovnika, kaleidoskopski odrazi vode, osjećaji dubine i samoće prepuni su opasnosti. Znatiželja, ta najstarija i najkreativnija bolest čovjekova, jača je od njega samoga; iako svjestan da ulazi u njemu stran i neprijateljski svijet, čovjek ne može a da ipak ne okuša svoje snage. More je vuklo, a mnogi i mnogi svoju znatiželju platiše glavom. A oni rijetki koji su izlazili iz njegovih dubina, razotkrivali su njegove tajne, odgrtali su vela njegove misterioznosti. Jedan od takvih znatiželjnika jest i Jacques Yves Cousteau, čovjek i znanstvenik koji je od svih najviše pridonio da se milijardama stare tajne mora bar donekle otkriju.

Ne treba posebno govoriti o Cousteau: pred desetak godina čitali smo njegovu knjigu »Svijet tišine«, sa zanimanjem smo nedavno na televiziji gledali njegove filmove (za film »Svijet bez sunca« primio je i najveću filmsku nagradu, »Oskar«!), poznato nam je da upravlja najvećim »hramom mora« na svijetu — glasovitim »Oceanografskim muzejom« u Monaku.

Cousteau nije »papirnati«, kabinetski znanstvenik; i upravo stoga on s bocom kisika na svojoj ronilačkoj opremi uranja u dubine da bi se sam uvjerio u čudesnu i neslućenu ljepotu podmorskih krajolika. Uz to što osobno nadzire sve istraživačke radove, Cousteau se prvi spušta u čovjeku nepoznate dubine i izvršava najopasnije zadatke. On upravo obožava more. a to je možda i jedan od razloga što pronalazi nove opreme kako bi što dublje prodro u njegove ljubomorno čuvane tajne. U svojoj neizmjernoj ljubavi za oceanske prostore Cousteau se brine i bori za »čisto more«; gdje god može on nastoji sačuvati njegovu bistrinu, bori se protiv prljanja otpacima, čuva ga od bezobzirnog, barbarskog uništavanja njegovih živih bića. Dalekovidan znanstvenik, Cousteau uviđa da novo vrijeme donosi prenapučenost žiteljstva na kopnu, te da će čovjek nužno pokušati nastaniti i morsko dno. Stoga čini i nemoguće: nastanjuje svoje suradnike u područja mora koje oceanografi nazivaju »kontinentalnim šelfom«. Sam posjećuje ove pionire podmorja, brine o njihovu zdravlju i psihičkom stanju.

Ovih dana pojavila se u zagrebačkim knjižarskim izlozima (u izdanju zagrebačke »Zore«) nova knjiga ovog znanstvenika koji je već za života postao legenda. To je knjiga »Živo more«, koju je Cousteau napisao u suradnji sa svojim dugogodišnjim prijateljem, sada već preminulim Jamesom Duganom, jednim od glasovitih američkih oceanografa, koji se istakao i kao pisac i scenarist.

Ne smatramo pretjeranim ako odmah utvrdimo da je knjiga »Živo more« doista jedinstvena. Ona nas »uranja« u čudesni svijet tišine, otkriva nam tajnu davno potopljenih brodova, upoznaje nas s bizarnim oblicima života, ronilačkim tanjurom spušta nas u još do sada neistražene prostore, usidruje nas u velikim dubinama, — a sve zahvaljujući blistavim opisima Cousteaua i Dugana.

Autori pišu živo, temperamentno i iznad svega plastično, tako da čitalac ne treba imati mnogo mašte da bi shvatio kako je svaki redak ove prekrasne knjige pisan s velikim oduševljenjem! Knjiga se jednostavno guta, a čudesni svijet mora sa svim svojim tajnama postaje čitaocu blizak.

I još nešto: iako je pisana sa svom znanstvenom akribijom i iako mjestimice vrvi stručnim biološkim i oceanografskim nazivljem, knjiga »Živo more« ne doimlje se kao »znanstveno« djelo. Možda bismo je uvjetno mogli prozvati »znanstvenim podmorskim putopisom«, kojemu obilje stručnosti ne odmaže, već samo pridonosi; čitaocu s većom naobrazbom ona će samo pomoći da proširi horizonte svoga znanja.

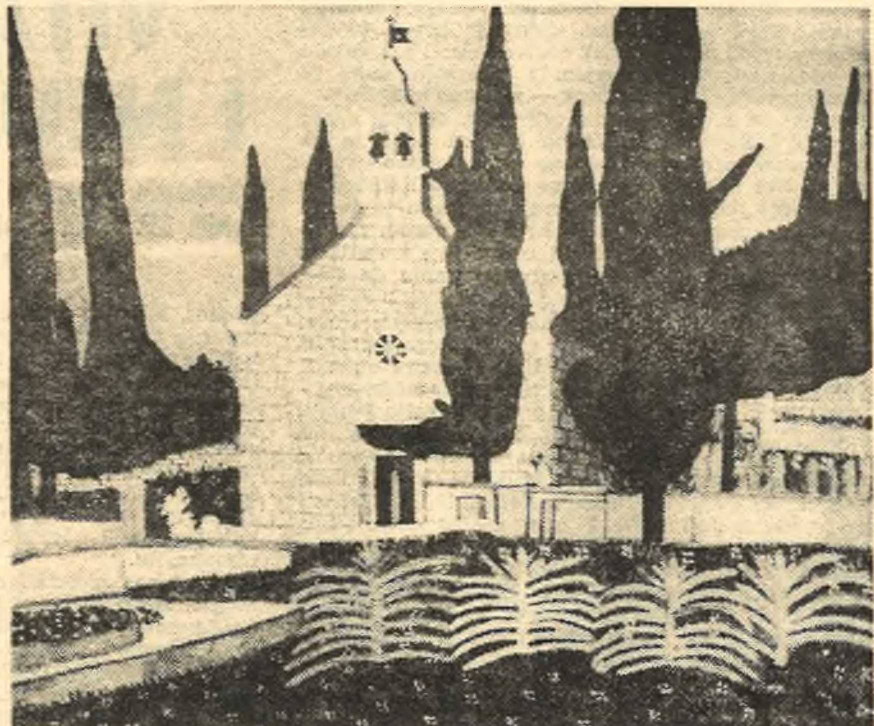
Opremljena i više nego primjerno, ilustrirana s mnogo fotografija u boji i crno-bijeloj tehnici (koje samo pridonose općem izgledu knjige), u doista izvrsnom prijevodu Josipa Matijaša, knjiga »Živo more« jedna je od do sada najbolje napisanih knjiga s područja prirodnih znanosti.

Tomislav Hruškovec

PORTRETI

ŠOLTANSKI »BARD BOJE«

Razgovor s Eugenom Buktenicom, slikarom, poljoprivrednikom i ribarom, koji u svojoj osami stvara djela prepuna svjetla i ljubavi prema prirodi

Crkva u Srednjem Selu, 1967

U kratkoj i sažetoj autobiografiji objavljenoj na kraju »Kataloga Galerije primitivne umjetnosti u Zagrebu«, uz reprodukcije svojih slika na prošlogodišnjoj izložbi Eugen Buktenica kaže:

»Rođen sam u Grohotama 28. studenoga 1914. od oca Josipa i majke Antice rođ. Gomoić, na otoku Šolti, Šolta — Split. U trećoj godini života, uslijed bolesti u grlu, izgubio sam jedan dio sluha. Završio sam 6 razreda osnovne škole, a poslije sam se bavio zemljoradnjom, i preko ljeta ribolovom, što i danas radim.(...) Želio sam otići na koju radnu akciju gdje bih se mogao bolje upoznati preko tečaja sa slikarstvom, ali mi to nije uspjelo. Tako ni do danas nisam ni od koga imao podrške da se mogu dalje razvijati u slikarstvu, koje volim (...)«

A on se ipak razvijao — i upravo zahvaljujući toj svojoj upadljivoj osamljenosti, Eugen Buktenica postao je čudesna i osebujna ličnost našega naivnog slikarstva. On svojom pojavom, svojom ličnošću i, naravno, ugođajem što ga svojim slikama stvara, predstavlja u ovoj našoj hiperprodukciji naivnoga (i »naivnoga«) slikarstva »kontinentalnog« tipa jedan otok, malen i izoliran, okružen morem sa sviju strana, prepušten sâm sebi, a ponajviše proljeću i miru, cvijeću i moru...

Ako Buktenica predstvlja čistu suprotnost svojim podravskim i slavonskim kolegama (a on to doista predstavlja), to je samo zbog njegove duboke ljubavi i neraskidive sveze s njegovim rodnim otokom Šoltom, koja svojim krajolicima, bogatstvom raslinja, toplim sjajem svojih zvijezda, mnoštvom starih balatura i ponistra prepunih cvijeća, a nadasve čistoćom plavetnila svojega mora, nudi uvijek nove i nove motive, daruje uvijek nove detalje svojemu slikaru, svojemu Đenku, kako ga mještani zovu.

◆ **Upitah Buktenicu kako je zapravo počeo slikati.**

Još sam u školi pokazivao osobitu nadarenost za crtanje. Ali mnogo takvih imade i vjerujem da, s ozbirom na udaljenost mojega jesta od umjetničkih središta i s obzirom na nemogućnost da se čovjek susretne s umjetnošću na jednom malom otoku, nikad ne bih uspio postati ono što jesam da se u vrijeme rata nisam slučajno našao u Zagrebu. Ostao sam tamo i nakon rata, a kako me slikarstvo upravo neodoljivo privlačilo, neumorno sam obilazio tadašnje izložbe u Zagrebu, pa su neke od njih, to mogu zasigurno ustvrditi, djelovale na me i na moj budući rad.

A onda, prvi koraci u prirodu i ulicama mojega mjesta rezultirali su, potpuno spontano, crtežima mojih kalâ i balatura, pitarâ s cvijećem i krpanja mreža uz more. Ipak, mislim da se sve to može svesti na jednu tvrdnju: **ljubav prema slikama ponukala me je da ih i sâm počnem stvarati.**

◆ **Kakav je odnos Vaših sumještana prema Vašemu slikarskom radu?**

U početku malo ih je bilo koji su me hvalili, poticali i hrabrili. Većina se mogla podijeliti na dva »tabora«: na one koji su se rugali tim mojim pokušajima, i na one iskreno dobronamjerne koji me usrdno odvraćahu od te moje »rabote« tumačeći mi kako je to jalovo i beskorisno, te neka se ja i dalje bavim svojim poljem i ribolovom. Naravno, niti sam ih htio niti mogao poslušati, jer — ljubav prema slikama bila je jača, želja za slikanjem svega što je lijepo, svijetlo i toplo rasla je u meni iz dana u dan, iz godine u godinu, a raste i danas.

Onda je Seljačka umjetnička galerija u Zagrebu (sada Galerija primitivne umjetnosti, op. A. B.) saznala za me i otkupila nekoliko slika, što je značilo ne samo početak mojega puta u naša umjetnička središta i u svijet nego i poticaj za daljnji rad. Nakon brojnih izložaba širom naše zemlje i svijeta mogu reći da sam zadovoljan onim što sam do danas postigao, a ima dosta izgleda da će moje slike uskoro opet na put preko oceana, u SAD. Naime, jedan se ugledni građanin Los Angelesa, pošto je kupio jednu moju sliku na izložbi, toliko oduševio njome da je stupio sa mnom u dopisivanje, te mi obećava da će učiniti sve kako bi mi omogućio da slijedeće godine priredim samostalnu izložbu u najpoznatijim galerijama SAD. Nadam se da će naići na podršku ne samo američkih institucija i pojedinaca nego i raznih društava naših iseljenika, što bi me osobito obradovalo. Što se pak već ugovorenih izložaba tiče, u listopadu o. g. održat ću samostalnu izložbu u Hamburgu, a početkom 1972. idem u Düsseldorf (ta je izložba bila ugovorena za lipanj o.g., ali je odgođena za početak 1972.). Želio bih još jednom istaći Galeriju primitivne umjetnosti u Zagrebu, s kojom sam u stalnom kontaktu i kojoj povremeno, ovisno o mojemu radu i zahtjevima Galerije, šaljem nove slike.

◆ **Je li se nakon svih Vaših doista velikih, iako na žalost kod nas premalo poznatih uspjeha, odnos Vaših sumještana prema Vama i Vašem slikarskom radu u čemu promijenio? I, što je sa Splitom? Tamo, naime, najmanje, gotovo nikako ne izlažete, iako Vam je to najbliži grad?!**

Da, svakako, odnos ljudi prema meni promijenio se, i to osjetno. Oni me sad ipak drukčije gledaju, priznaju mi moje uspjehe, nema više sumnjičavog klimanja glavom. Ali, jedna je druga stvar čudna, čak bolna, a to je Split i odnos, tj. nezainteresiranost njegovih galerija za me (udaljenost između Splita i Šolte iznosi samo 9 morskih milja, op. A. B.). Da, Split »preskačem«. Zašto? Zato što nitko osim Doma gluhonijemih u Splitu (i nekih pojedinaca-kolekcionara) nije pokazao nikakvo zanimanje za moje slike. (Čudna je i žalosna ta činjenica, osobito ako se uzme u obzir i to da je Šolta prije desetak godina prestala biti samostalna općina a postala integralnim dijelom splitske općine, te je tako i Eugen Buktenica zapravo stanovnik širega područja splitske općine; nadati nam se je jedino da će taj propust biti u što skorije vrijeme ispravljen, odnosno da će se naći netko tko će ovog skromnog, ali širom svijeta priznatog slikara — naivca iz njihove općine dostojno predstaviti i svim žiteljima te iste općine. (Op. A. B.)

◆ **Vi ste i poljoprivrednik i slikar. Kako spajate te dvije djelatnosti, obradu zemlje i slikanje? Slažu li se one kod Vas, upotpunjuju li se ili Vam katkad predstavljaju prepreku, smetnju; osjećate li, naime, kako Vam jedna od tih djelatnosti oduzima dragocjeno vrijeme i energiju potrebnu za drugu?**

O svojemu radu vodim evidenciju, te mogu prilično precizno odgovoriti na ovo pitanje. Prije me poljoprivreda doista sprečavala u slikarskom radu. Ranijih sam godina naslikao oko osam slika na godinu. Nisam bio zadovoljan, to nije bilo onako kako valja. Osjećao sam strahovit poriv da slikam i slikam...; osjećao sam da se u meni nešto gomila i da će prsnuti; jedini mogući »ventil« bilo je slikanje, no vremena nije bilo, a polje te žega ljeti i bura zimi iscrpli bi iz mene sve. Bila je to prava kriza. Onda sam stao razmišljati. Zaključak? Slikanju sam posvetio gotovo sve svoje slobodno vrijeme, jer — od same se poljoprivrede veoma slabo, gotovo nikako ne živi ovdje kod nas, na ovom od sviju zaboravljenom otoku. Na primjer, nikad se ne zna hoće li Poljoprivredna zadruga otkupiti vino ili neće, a ako ga i otkupi, to čini za upravo smiješno niske cijene, dok novac od otkupa dođe u ruke poljoprivrednika tek 6—12 mjeseci nakon otkupa. Isto je ili još gore stanje sa svim ostalim poljoprivrednim proizvodima. — Op. A. B.) Tako sam ostavio rad na slabijim parcelama, dok one bolje još uvijek obrađujem. Otada sam mnogo zadovoljniji jer imam mnogo više vremena za svoje slike, a i materijalno mi se stanje otada znatno popravilo.

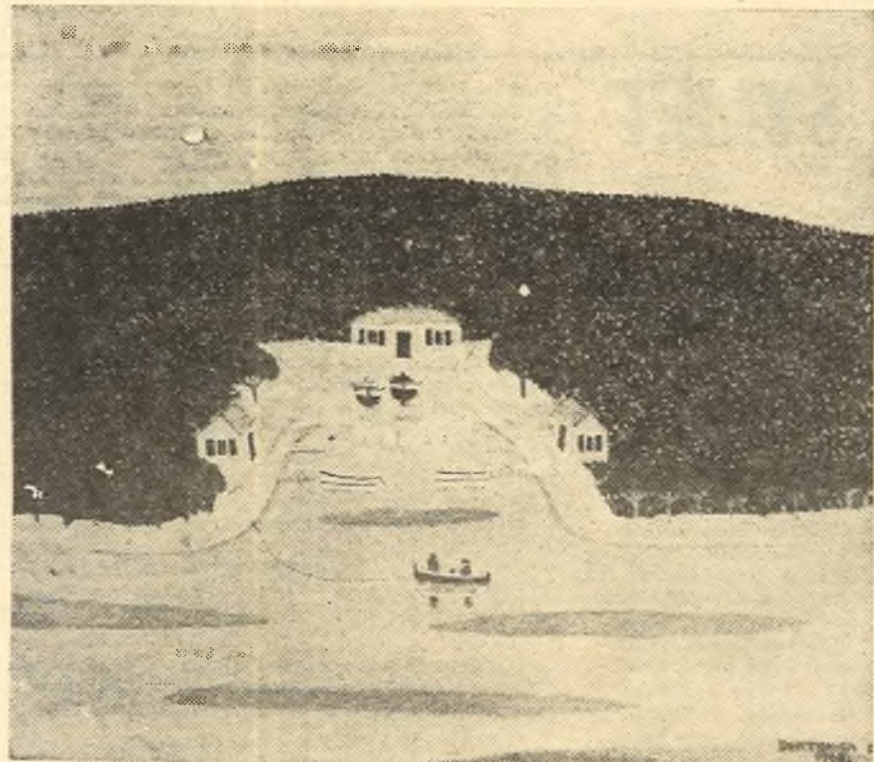
◆ **I na kraju, molim Vas da mi kažete nešto o motivima za Vaše slike, nešto po Vašem vlastitom izboru.**

Dosad sam napravio oko 200 slika. Motive nastojim mijenjati: ipak, ponajčešće su to motivi iz prirode, onda oni iz mog rodnog sela Grohotâ, pa Srednjeg Sela, Donjeg Sela, motivi iz lukâ Maslinice, Rogača, Nečujma, a katkad u mašti stvorim neki prizor koji prenosim na platno, no i u takvim slikama uvijek je prisutan poneki detalj iz mojega malog svijeta u kojemu živim. Katkada sami kupci požele da za njih ponovim neke svoje ranije radove, no kako to ne činim baš rado, a nastojim ih zadovoljiti, ponavljam npr. dio slike, ali mijenjam pozadinu, razne detalje itd. Kupci ponajviše traže more, motive iz ribarskoga života, a to najviše i radim. Najradije slikam more s lađama, brodovima, galebovima, suncem. Želim da posjetioci na kolektivnim izložbama, na kojima izlažem skupa s kolegama iz unutrašnjosti, osjete da sam iz Dalmacije, te da i sami tu Dalmaciju osjete na mojim slikama, da je udišu kroz njih.

Osim mora najradije promatram cvijeće, cvijeće u proljeće. Osjećam potrebu i za prenošenjem na platno ostalih motiva iz svoje okoline, volim slikati sve što me okružuje: kuće, radove u polju, radove u selu, unutrašnjost kućâ, osobito interieure nalik onima u kojima su se kretale naše majke i bake (upravo radim na motivu stare »kužine«).

Èto, to je o sebi rekao Eugen Buktenica, slikar-poljoprivrednik - ribar iz jednoga »maloga mista« na jednomu malom otoku, koji je velik u svojoj izoliranosti i zbog nje slikar-naivac koji se toliko razlikuje izrazom, bojom i naravno motivima od svojih kontinentalnih kolega, te predstavlja pravo osvježenje u često monotonim katalozima primitivne umjetnosti. Vedrina i svjetlost tonova, blago izražena, tek naslućena sjeta i beskrajna ljubav za prirodu, duboko doživljavanje te prirode — to je ono što Bukteničine slike čini bliskima i na neki način umirujućima; umirujućima zbog toga što one kao da nam poručuju kako na zemlji ipak postoji naš, mirni kutak gdje je »krug Prirode« još neoskvrnjen, a osamljeni »bard boje« kao da nas pomoću svojih oku i duši ugodnih tvorevina od svjetova i sunaca poziva da mu se i mi, umorni, pridružimo i uživamo to obilje svjetla...

Razgovor vodila i tekst napisala:
Antonija Bezić

Luka, 1968

UZ PRIPREMANJE MEMORIJALA VACLAVA HUMLA

UTEMELJITELJ ZAGREBAČKE VIOLINISTIČKE ŠKOLE

U Zagrebu će 1973. biti svečano proslavljena 70. obljetnica dolaska Vaclava Humla u našu sredinu i 20. obljetnica smrti velikog pedagoga — Međunarodno natjecanje violinista koje ulazi u program Memorijala – velika šansa za afirmaciju mladih talenata i našeg glazbenog stvaralaštva uopće

Zaista je sretan potez učinilo ravnateljstvo Glazbene škole Hrvatskog glazbenog zavoda, škole iz koje je izrasla današnja Muzička akademija, postavivši Vaclava Humla na mjesto učitelja violine na samom pragu stoljeća — 1903. g., jer samo nekoliko desetljeća nakon toga Huml je i od vlastitih sunarodnjaka (prof. dr. G· Černušak u »Čehoslovačkom muzičkom rječniku osobâ i institucijâ«), iako rođeni Čeh, proglašen kao »hrvatski pedagog za violinu, češkog porijekla ...« i »pedagoški vođa hrvatske violinističke škole«. Tom međunarodno priznatom činjenicom u pozadini koje stoji da je Huml djelovao u Zagrebu točno pola stoljeća, sve do svoje smrti 6. I. 1953., odgojivši stotinjak prvorazrednih violinista — hrvatska glazbena kultura i naša kultura uopće može se pohvaliti da je stavljena u red malobrojnih evropskih guslačkih škola koje su glavni izvor današnjih svjetskih reproduktivnih vrhova na violini.

Huml je 1919. jedan od osnivača **Zagrebačkog kvar-** Pokazujući posebnu glazbenu nadarenost, postao je na Praškom konzervatoriju učenik znamenitog Otakara Ševčika, jednog od prvih imena Češke guslačke škole i svjetske violinističke pedagogije. Za vrijeme studija Huml se nalazi u najboljem društvu svojih kolega guslača, svirajući u Kvartetu praškog konzervatorija (1896. g·) zajedno s Janom Kubelikom. Jednom zgodom umalo što svi zajedno nisu isključeni: nastupali su u pokrajini s Kvartetom a bez odobrenja. Nastavničko vijeće Konzervatorija odustalo je od stroge prakse onog vremena samo zato što se radilo o studentima posebnog talenta.

Da se Huml poveo za nekim laskavim i primamljivijim ponudama, vrlo bismo lako bili mogli ostati bez njega, a onda i bez tradicija koje su stvorile pojam Violinističke škole u Zagrebu. Huml je, boraveći u Zagrebu, već 1907. bio pozvan na konzervatorij u Odessu, zatim u dva navrata u USA, pa u London a nakon drugog svjetskog rata u Prag! Huml sve to odbija, pa tako i poziv da se vrati u svoju prvu domovinu, uvjeren da je ovdje na izvoru talenata iz cijele države i da ima slobodne ruke raditi po osjećaju vlastitog umjetničkog poriva i po znanju i metodama svoje majstorske struke. Tako je vlastitim iskustvima i stvorio temelje Zagrebačke violinističke škole.

Vaclav Huml i Zlatko Baloković

Vaclav Huml — znameniti pedagog Muzičke akademije u Zagrebu, utemeljitelj Zagrebačke violinističke škole

Prisutnost Humla kao člana žirija na međunarodnim natjecanjima violinista u Varšavi (1935.), u Beču (1937.) i u Pragu (1947.) znak je njegove velike inozemne reputacije već u vrijeme kada su počela takva natjecanja. To je do sada najveći uspjeh nekog od naših muzičkih pedagoga. Zahvaljujući takvom ugledu, kod Humla je u Zagrebu studiralo više stranaca iz raznih država Evrope, što su prvi vjesnici budućeg položaja Zagreba kao evropskog muzičkog središta u kojem se može steći visoko glazbeno znanje i umijeće.

Huml je 1919. jedan od osnivača **Zagrebačkog kvarteta** u sastavu Huml, Graf, Miranov, Fabbri. Zatim je 1937· pedagoški vođa **Zagrebačkog komornog orkestra**, kada najbliže surađuje s dirigentima Lovrom Matačićem, Rudolfom Matzom i Milanom Sachsom. Stručno je nadgledao rad svojih učenika u orkestru i tako stvorio zasade koje u vremenu nakon drugog svjetskog rata, u sastavu njegovih izravnih učenika, čine osnovu **Komornog orkestra RTZ** (dirigent Stjepan Šulek) i **Zagrebačkih solista** (dirigent Antonio Janigro), koji će uz pomlađene sastave Zagrebačkog kvarteta (danas u sastavu Klima, Kuzmić, Živković i Stojanović) pronijeti glas Zagreba na svih pet kontinenata.

Svakako najznačajniji rezultat sveukupnog Humlova rada jest odgoj velikog broja izvrsnih violinista. Iz te grupe od oko stotinu njegovih učenika posebno se izdvajaju violinisti virtuozi koji su požnjeli slavu koncertirajući u domovini i inozemstvu, kao **Zlatko Baloković, Miroslav Šlik, Vladimir Kolić, Braco Jovanović, Ljerko Spiller, Ivan Pinkava, Zlatko Topolski, Petar Toškov i Josip Klima.**

Uz ove istaknute soliste ističu se i violinisti, Humlovi učenici, iz sastava Zagrebačkih solista, Zagrebačke filharmonije i drugih orkestara, te nekoliko poznatih pedagoga violine i komornih muzičara u zemlji i inozemstvu.

Huml nije bio samo prvorazredan majstor svog instrumenta i u prvom redu izvrstan didaktičar, već je njegovo djelovanje u Zagrebu imalo odlučnog značenja za opći muzički odgoj, stjecanje muzičkog ukusa i smisla za interpretaciju stilova u muzici na osnovi tehnike instrumenta. Isto tako, širina Humlova stručnog znanja došla je do izražaja kao znatan utjecaj na zagrebačke violinčeliste, njegove učenike.

Poslije Humlove smrti, 1953. godine, Hrvatski glazbeni zavod ustanovio je nagradu »Vaclav Huml«, koja se dodjeljuje povremeno izrazitim koncertantima guslačima, diplomiranim na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, danas drugom koljenu Zagrebačke violinističke škole. Odgoj »drugog koljena« rezultat je zamaha muzičkog školstva poslije oslobođenja, kada se otvaranjem niza muzičkih škola stvorila prava osnova za ono što danas nazivamo Zagrebačka violinistička škola. Huml je i ovdje pomogao djelujući kao inspektor. Postojanje Zagrebačke violinističke škole vidno je izraženo i ugodnim iznenađenjem Yehudija Menuhina, koji je u svom prvom nastupu u Zagrebu opazio kod violinista Zagrebačke filharmonije, orkestra koji ga je pratio, da svi sviraju na isti način, što je očiti dokaz postojanja zajedničkog interpretativnog gledišta, a po njegovim riječima to je u svijetu danas rijetkost i dokaz čvrste tradicije.

Svi ovi uspjesi zasluga su profesora Vaclava Humla, koji je na taj način svojim predanim radom kroz pola stoljeća veoma mnogo zadužio našu sredinu. Stvorio je temelje violinističke škole u Zagrebu razgranatom mrežom svojih učenika, nastavnika muzičkih škola. Njegov pionirski posao oko preobražaja diletantskih i amaterskih shvaćanja u visoko profesionalne u općoj kulturnoj javnosti početkom XX. stoljeća bio je jedna od popratnih vrijednosti njegova rada, koji je uvijek bio dostojno predstavljen slušateljstvu Zagreba u Velikoj dvorani Hrvatskog glazbenog zavoda preko javnih nastupa njegovih učenika. Tipični zahtjevi građanske sredine onog vremena nisu ni težili nekoj većoj razini instrumentalne reprodukcije, bez obzira radilo se o violini, klaviru, violončelu ili nekom drugom instrumentu· Svi naši glazbeni umjetnici bili su priznati najviše u inozemstvu, jer odgovarajućih mogućnosti većeg umjetničkog djelovanja u domovini nije bilo. U takvim prilikama, uz zahtjeve vrhunske reprodukcije i zahtjeve da se napusti i najmanji dašak diletantizma u nastavi, Huml je svojom beskompromisnošću i sustavnošću sigurno otvorio put ne samo svojim učenicima srednje generacije, koji će u najvećem broju ostati u domovini, već je pripremio teren za opći preobražaj gledišta, a posebice za profesionalni napredak vrhunske muzičke pedagogije unutar buduće Muzičke akademije u Zagrebu. Tako je Huml sve nas, Zagreb, Hrvatsku i druge glavne gradove naše šire domovine, zadužio svojom ličnošću, stvorivši tradicije unutar Zagrebačke violinističke škole, Zagrebačkog kvarteta, Zagrebačkih solista te gudačkih sastava svih onih komornih tijela ili orkestara širom domovine gdje se danas već zrcale uspjesi »drugog koljena« njegove violinističke škole.

Savezna vlada FNRJ odlikovala je Vaclava Humla 1950. I. nagradom za visok kvalitet njegova pedagoškog rada i Ordenom reda I. reda za životno djelo, i to prilikom proslave 70. godišnjice njegova života što je održana u Zagrebu u Hrvatskom glazbenom zavodu 4. XII. 1950. Iz programa svečanog koncerta održanog tom prilikom vidljivo je da je u proslavi organizacijski sudjelovao velik broj uvaženih tijela i kulturnih ustanova. Ta manifestacija zahvalnosti svekolike naše javnosti Vaclavu Humlu za njegov životni rad bila je ujedno umjetnički sastanak velikog broja izravnih Humlovih učenika iz domovine i inozemstva, koji su visokim dometom izvedenog programa proslavili još jednom ime svog velikog učitelja.

Humlovi učenici sastali su se ponovno tek nakon 20 godina, 14. IV. 1970. u Hrvatskom glazbenom zavodu, na inicijativu pisca ovih redaka· Televizija Zagreb donijela je nekoliko momenata sa svečane sjednice, kojom je prilikom izabran Odbor Memorijala Vaclava Humla 1973. Danas ovaj odbor, sastavljen od nekoliko naših poznatih violinista, djeluje pod okriljem Hrvatskog glazbenog zavoda, te veoma aktivno nastoji da 1973. g. dostojno organiziranom manifestacijom proslavi 20. obljetnicu smrti i 70. obljetnicu dolaska Vaclava Humla u Zagreb. Posebnu brigu vodi Odbor Memorijala oko organiziranja međunarodnog natjecanja violinista, koje ulazi u program Memorijala. Tom manifestacijom, a posebno međunarodnim natjecanjem violinista, dobili bi konačno naši brojni mladi talenti jednu međunarodnu priredbu s velikim imenom i s izravnom prilikom solističkog plasmana koji može značiti, ukoliko tu šansu znalački i zajednički svi pregaoci naše glazbene kulture iskoriste, i kulturni prestiž među narodima i svjetski plasman domaćeg glazbenog stvaralaštva, jednako starijega kao i modernoga i avangardnoga.

Stoga ustanovljenje Međunarodnog natjecanja violinista »Vaclav Huml«, u sklopu istoimenog Memorijala, možemo izjednačiti s osnivanjem kulturne vojske koja se treba boriti za naš glazbeni prestiž svojom potencijalnom moći, kao što to uz obilnu novčanu pomoć čine svi kulturni narodi u svijetu, s izrazitom težnjom da je slijede daljnje karike u lancu naših želja, mogućnosti i postojećih glazbenih vrijednosti.

Zlatko Stahuljak

POGLED IZ NASLONJAČA

Televizija je moćna

Da nije bilo televizije, trećerazredni spektakli kao što su, recimo, odbojka, kasačke i biciklističke trke, maraton i još neke športske grane, ostale bi i dalje anonimne, kao što to i zaslužuju. Da nije bilo televizije, ni košarka ne bi najednom postala predmetom općenarodnog zanimanja, a umjetničko klizanje i gimnastika zajedno s filatelijom i planinarstvom (koje su još uvijek nepoznate u televizijskom smislu) postat će jednom i stvar dobrog odgoja. Prvi izravan prijenos uspona na Triglav pretvorit će pasivne mase promatrača u vatrene alpinističke stručnjake. Poslije ovih nesretnih orkana u Zagrebu (o kojima se toliko piše kao da smo za dlaku izbjegli smak svijeta) široke narodne mase još su više zbile svoje redove oko Rupnika, Sijerkovića i Vučetića, dajući im počasno mjesto u svojim top-listama. Televizija je kadra iz meteorologije napraviti dramu, a pravu, umjetničku dramu, s režiserom i glumcima, pretvoriti u čistu meteorologiju. Televizija može sve. Ona je kadra iz jedne tako mračne rabote kakva je zabavna glazba (koja u nas većim dijelom predstavlja hrpu dosadnih, neinventivnih i priglupih nesmislica) stvoriti nedostižni ideal naše socijalističke stvarnosti. Ona je kadra da od drugorazrednih pjevača i pjevačica (koji nisu u stanju otpjevati imalo složeniji šlager ili malo ozbiljniju pjesmu) stvori TV-zvijezde o kojima piše naše »liht« novinstvo, te se pri njihovim pojavama na ekranu ljudi ozbiljno pitaju jesu li ti njihovi miljenici nesretni u braku, pate li od bubrežnog kamenca i kako provode slobodno vrijeme. Mediokritetstvo, lažne senzacije, lažni problemi (seksualni odgoj, droge, jet-set seanse, moda, skijanje i tenis) postaju svakodnevni pratioci širokim narodnim masama na njihovom mukotrpnom putu od radnog mjesta do postelje. I što je najgore, upravo te široke mase TV-gledalaca zahtijevaju takvu televiziju, jer ih je svojim dugogodišnjim drilom sama televizija na to priučila. Uz dvostruki salto nekog skakača (prijenos skokova u vodu) TV-gledalac, i ujedno potrošač, lakše će progutati obavijest o dvostrukom poskupljenju jestivoga ulja i smiješni hermafroditizam u vijestima o šumskim požarima na obali.

Portreti hrvatskih filmskih umjetnika (treći nastavak)

Serija Školske televizije o hrvatskim filmskim umjetnicima, koju dosta uspješno vodi prof. Rudolf Sremec, u svom trećem nastavku, posvećenom Veljku Bulajiću (nakon Hanžekovića i Vukotića), dostigla je najnižu razinu svoga postojanja. Ne toliko zbog Bulajića (premda se i njemu omaklo nekoliko izrazito narcisoidnih mišljenja o vlastitom opusu) emisije. Pri izboru tzv. ilustrativnog materijala za potkrepu određenih tvrdnji i stavova u predstavljanju filmskog režisera ne smije se zapostaviti ni medij televizije, koji ne podnosi scene snimljene u t o t a l u, a još manje podnosi scene snimljene u totalu i s k o p u. Tako su inače lijepi kadrovi iz »Vlaka bez voznog reda«, a donekle i iz »Uzavrelog grada«, izgledali kao dvije prljave krpe na malom ekranu. To je jedna stvar. A druga se odnosi na sam izbor filmova. Ne slažem se s činjenicom što su prikazane scene iz filma »Pogled u zjenicu sunca«, a nisu, recimo, iz »Skoplja 63«. Koliko god se prof. Sremec trudio da dokaže kako i taj propali Bulajićev film ima neko opravdanje u njegovu »stvaralačkom kontinuitetu«, toliko je bilo očito da je riječ o čistom natezanju. I još jedna pripomena. Nisam sasvim siguran da je scena opijela iz filma »Kozara« pripomogla boljem shvaćanju i lakšem tumačenju toga filma. Ta scena nije uopće karakteristična ni za Bulajićev stil ni za stil i ideje izražene u filmu »Kozara«. Mislim da bi sekvenca noćnog okršaja bila dinamičnija u smislu televizijske cjeline i adekvatnija za tumačenje i poimanje tog Bulajićeva filma. I tako: ne zamjeram ja to prof. Sremecu onako kritikantski, nego stvarno. To više ako imamo na umu da je ta serija prvi hvalevrijedan napor da se preko televizijskog medija ozbiljno i autoritativno progovori o nekim važnim ishodnicama i razvitku hrvatskoga filma. U tom smislu prof. Sremec i za ovu emisiju zaslužuje priznanje. Ali ne u onom drugom smislu, o kojemu sam malo prije govorio.

Vladimir Vuković

ČUJMO I DRUGU STRANU

Od napadaja do stvarnih mogućnosti

PETAR ŠARČEVIĆ, direktor Drame HNK

Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu, najeminentnija je kazališna kuća u Hrvatskoj, o čijoj kulturnoj ulozi i misiji nije potrebno posebice, ovom prigodom, govoriti. Značajno mjesto u njoj drži, svakako, Drama.
O djelovanju Drame Hrvatskog narodnog kazališta u posljednjoj sezoni 1970/71. čulo se dosta kontroverznih mišljenja u javnosti, pa smo upravo na kraju sezone, s početkom mjeseca srpnja, o tome razgovarali s njenim direktorom, redateljem PETROM ŠARČEVIĆEM.

HT: Vjerujemo da Vam je poznat sud, svojedobno javno izrečen, kako HNK nije posvećivalo dovoljno pažnje domaćoj dramskoj produkciji i njezinom izvođenju na sceni. Iako ste relativno kratko vrijeme direktor Drame HNK, biste li bili voljni odrediti se spram takovih sudova?

Prigovori nisu opravdani

ŠARČEVIĆ: Kad se govori o repertoaru Drame HNK na velikoj sceni — a mogu govoriti samo o velikoj sceni, jer komorne pozornice još uvijek nemamo — onda se najprije može reći da se onaj tko sastavlja repertoar nalazi u poziciji Isusa Krista koji treba da s pet riba nahrani dvije tisuće ljudi. Čini mi se da svi razgovori oko repertoara Drame HNK moraju započinjati od nemogućnosti da se mnogostrukost zahtjeva potpuno zadovolji s tako malim brojem mogućih premijera u sezoni.
Što se tiče mišljenja da nismo dovoljno igrali domaću klasiku, možemo samo navesti nekoliko brojeva i naslova premijera. Naime, od 29. studenog 1969. do 1. srpnja 1971. odigrano je 12 premijera, i to devet domaćih i tri strana djela. Omjer, vjerojatno bez presedana, u praksi ne samo HNK nego i drugih kazališta u Zagrebu, od oslobođenja do danas. Možemo sada govoriti o tome zašto je bio izveden ovaj a ne onaj autor ili ovo a ne ono djelo, ili o dometima predstava, ali to je stvar pojedinačnog ukusa i, konačno, tema drugih razgovora.

Svaka se generacija želi potvrditi na Krleži

HT: Postoji prigovor da je HNK svojedobno postavilo Krležinu dramu »U agoniji« u dvije različite redateljske verzije, dok s druge strane nikada nisu bile prikazane neke od »Legendi«, što se dosad opravdavalo nedostatkom tehnike.

ŠARČEVIĆ: Kad je riječ o dvjema »Agonijama«, treba poći od činjenice da je Krleža pisac na čijim su se tekstovima umjetnički potvrđivale generacije glumaca i redatelja. Pošlo se od »Agonije«. U preliminarnim razgovorima oko podjele uloga uvidjelo se da u ansamblu za pojedine uloge postoji više od jedne kombinacije, da imamo više Laura, Križovaca i Lenbacha. Tada se rodila, a poslije realizirala ideja o dvjema predstavama »U agoniji«. Mislim da je to bio dobar potez koji je dao vrijednih rezultata.

A što se tiče »Legendi«, o njima zaista nije moglo biti govora prije rekonstrukcije zgrade, dok su predstave »Agonije« pravljene prije ponovnog otvorenja i one se »vuku« još iz onog našeg »čergaškog« perioda. Osim toga, na pomolu je 80. obljetnica Krležina života, kad ćemo odigrati barem pet njegovih tekstova. Tu postoje veliki planovi s mnogo interesantnih ideja. U svakom slučaju, jedan narod kao što je naš treba da je doista sretan što ima Krležu. Mislim da je to neka vrsta parametra nacionalne dramaturgije i u literarnom i u izvođačkom smislu.

Naš minus: nedostatak »navijačke« atmosfere

HT: Prateći ostvarenja Drame HNK ima mišljenja da su ona ispod stvaralačkih mogućnosti snaga koje u Drami djeluju. Posebno je učvršćeno mišljenje da je ansambl premalo angažiran tijekom jedne sezone, što se dovodi u disproporciju s njegovim brojem i mogućnostima.

ŠARČEVIĆ: Prvu bih tvrdnju mogao, mirne duše, odbaciti. Da bih to argumentirao, morao bih citirati kritike, navoditi podatke o broju publike, a za to ovom prigodom nemamo mogućnosti. Nešto je drugo zanimljivo u vezi s ovim pitanjem: činjenica da se predstave HNK mjere kriterijima kojima se inače drugi teatri ne mjere. Time ne želim reći da predstave u »Komediji«, na primjer, ili u »Teatru ITD.« nisu dobre u onom smislu kako se o njima govori i piše u tzv. javnosti (meni se taj termin čini vrlo neodređenim i pod njim se može razumijevati, u određenom trenutku, što se hoće). Našim predstavama se traži i »dlaka u jajetu«, dok se predstave u spomenutim kazalištima »navijački« dočekuju i — ocjenjuju. Zašto nismo i mi, tijekom godina, uspjeli stvoriti takvu »navijačku« atmosferu oko naših predstava, osobito na premijerama i u tisku? Do pravog odgovora teško je doći, ali ćemo ubuduće nastojati da se tu nešto izmijeni.

Mi, razumije se, imamo i boljih i slabijih predstava, ali da one nisu ispod jednog relativno vrlo visokog nivoa, dokazom su i naša gostovanja izvan Zagreba, gdje smo doživjeli dupkom pune dvorane, ovacije i izvrsne kritike, a u Zagrebu se o tim predstavama, u tzv. javnosti, sasvim oprečno i kontradiktorno govorilo i pisalo. I da publika nije vrlo dobro primala predstave, možda bismo posumnjali u smisao i domet vlastita posla.

Sa svakom predstavom u dosluhu sa sadašnjicom

HT: Koje mjesto, po Vašem mišljenju, pripada Drami HNK u općoj hrvatskoj kazališnoj situaciji?

ŠARČEVIĆ: Drami HNK pripada ono mjesto koje ona sama sebi izbori u kazališnoj, odnosno društvenoj situaciji trenutka. Drugo je pitanje što tko od nje očekuje.
Drama HNK neće biti muzej-kazalište, neće biti gledalište za školsku lektiru, niti vježbalište za domaće pisce, nego kazalište koje će značiti ono što se od njega očekuje u svakoj sredini, u svakom vremenu i svakom narodu.

Držim da HNK treba igrati i domaću i stranu klasiku. Kad kažem klasiku, ne mislim pri tom na prašnjavost, mislim na trajnu vrijednost. Jednom sam rekao — pa mi se poslije prigovorilo da se toga nisam pridržavao — da HNK treba pridonijeti konstituiranju hrvatskog nacionalnog bića u ovom trenutku. Mislim da je to najnormalnije, i ne samo to — to je primarna funkcija kazališta, a to konkretno znači da ima predstava (kažem, predstava, a ne djela!) koje u određenom trenutku imaju svoj pravi odjek, svoj pravi smisao u vremenu, u svijetu u kojem živimo. To znači da ne radimo nešto što će ići mimo događaja koji se zbivaju oko nas. Dakle, čini mi se da tu leži funkcija kazališta, a to ovisi i o djelima i o izvedbama podjednako. Mislim da nije bit stvarno u tome da se sad »naslaže« pet tekstova — jer to nije neki osobit problem i to svatko može napraviti — nego je problem u tome da te predstave zazvuče pravo, da se ne dogodi da predstava bude napravljena pa da ode u muk, bez odjeka, kao kad vikneš u gluhu spilju.

Maksimalno djelovanje

HT: Spominjali ste gostovanja izvan Zagreba. Kako vidite ulogu Drame HNK u kazališnom životu čitave Hrvatske?

ŠARČEVIĆ: Odgovor na ovo pitanje započeo bih jednom točnom tezom Vlade Gotovca, izrečenom na nekom skupu, da smo mi Hrvati premali narod da bismo imali provincije. Drama HNK nastoji i nastojat će da djeluje u Hrvatskoj, gdje to bude moguće. Umjesto deklaracija reći ću vam nekoliko podataka.

Ove sezone, pored Karlovca, s kojim smo imali izvrsnu suradnju, gostovali smo u Splitu, Šibeniku, Zadru, Sisku; željeli smo i u Dubrovniku i u Rijeci, međutim, do toga nije došlo, ali ne našom krivnjom. U Ozlju smo izveli Raosovu dramu »Navik on živi ki zgine pošteno«; s njom ćemo sudjelovati na Splitskom ljetu i na Šibenskim večerima. Sa svim spomenutim gradovima, uključivši i Varaždin, održavat ćemo i dalje veze, na načelima gostovanja i razmjene. U čitavom tom kompleksu, koji se uspješno razvija usprkos financijskim nedaćama, ostaje otvoren problem Osijeka, koji nekako ostaje po strani.

I na kraju, kad je riječ o gostovanjima, moram istaknuti da će Drama HNK iduće sezone konačno krenuti u pohode u osvajanje »velikog svijeta«, u Rumunjsku, Čehoslovačku i Demokratsku Republiku Njemačku. Vjerujem da ćemo hrvatsku kazališnu umjetnost reprezentirati u skladu sa zahtjevima koji se pred nas postavljaju i kod kuće.

Razgovor vodio:
Franjo Marinković

Ivan Raos: »Autodafe moga oca«

Prigodom obnove HNK dignuta je takva buka kao da je poklonjeno i učinjeno Zagrebu bogzna što, iako je rekonstrukcija HNK bio prvi ozbiljni zahvat u postojeći fundus koji datira iz vremena kad je Zagreb imao manje od sto tisuća stanovnika. Hvalospjevi ljepoti i funkcionalnosti rekonstruirane zgrade HNK nisu ipak mogli prikriti činjenicu da je nebrigom gradskih i republičkih organa glazbena i kazališna tradicija Zagreba dovedena u nezavidan položaj. Premalenim i nikakvim investicijama u glazbeno-kazališne djelatnosti u gradu Zagrebu posjetioci kazališnih i koncertnih dvorana dovedeni su u položaj da im se zid, strop ili luster sruši na glavu...

Glazbeno-scenski ansambli bez krova nad glavom

Pogledamo li malo bolje sadašnju situaciju nekih naših glazbeno-scenskih ustanova, moramo se, htjeli ili ne htjeli, zamisliti nad činjenicom da je Zagreb središte nacionalnog glazbenog i kazališnog života.

Rekonstrukcijom zgrade ipak nije riješen prostorni problem umjetničkog kolektiva HNK. Očito je da jedna jedina pozornica nije dovoljna za tri postojeća umjetnička ansambla.

U još težem položaju jest Dramsko kazalište »Gavella«, kojega je zgrada u vrlo derutnom stanju. Scenska rasvjeta u tom kazalištu datira još otprije prvog svjetskog rata, te predstavlja životnu opasnost za tehničko osoblje koje njome barata. Gledalište je dotrajalo, poderani naslonjači ostavljaju tužan dojam. Osim toga, kazalište nema dvorane za pokuse, što onemogućuje solidan rad. Gotovo isto moglo bi se reći za »Komediju«, kojoj je pozornica za repertoar što se izvodi premalena i preniska. Rasvjeta je također zastarjela i preslaba. Ovo kazalište oskudijeva skladišnim prostorom; nadalje, nema drugog prostora osim pozornice za pokuse, a i radionice su također veoma skučene. Uza sve to nisu riješeni ni imovinsko-pravni odnosi kazališne zgrade: ona je nekad pripadala franjevcima, koji se još uvijek pozivaju na svoja imovinska prava. Zagrebačko kazalište mladih nema uopće vlastite dvorane s pozornicom. Jedino posjeduje zgradu gdje se održavaju prvi pokusi, studijski rad s djecom itd. U istoj su zgradi smještena administracija, radionice i skladišta. Ovi su prostori potpuno neprikladni i nedostatni za svrhu kojoj služe.

Zagrebačka filharmonija održava pokuse i koncerte u koncertnoj dvorani »Istra«, koja je već postala čuvena po škripi stolica. Već godinama se uzalud čeka dovršenje nove koncertne dvorane.

»Lado«, folklorni ansambl Hrvatske, ne posjeduje vlastitu dvoranu za nastupe, nego povremeno nastupa po kazalištima i drugim dvoranama grada. Radne prostorije »Lada« su trošne, osobito su sanitarije nehigijenske. Objekt vapi za temeljitim preuređenjem. Malo kazalište »Trešnjevka« ima plitku pozornicu koja ne daje dovoljno mogućnosti za izvođenje dramskih i ostalih scenskih djela.

Dvorana »Jazavca« također zahtijeva obnovu.

Spomenimo i činjenicu da Zagreb uopće ne raspolaže prostorima za ljetne priredbe, čak ni takvima kojih bi uređenje zadovoljavalo minimum.

Ansambli RTV-Zagreb, kao npr. Simfonijski orkestar, zbor, revijski orkestar te Zagrebački solisti, također nemaju odgovarajućih dvorana za pokuse i nastupe.

Hrvatski glazbeni zavod raspolaže doduše odgovarajućom dvoranom, no njegovu djelatnost guši sustanarstvo s Muzičkom akademijom.

Problem kadrova

Posljednjih godina sve više dolazi do izražaja problem kadrova u glazbeno-scenskim ustanovama grada Zagreba. Rješenje tog problema ovisi o radu Kazališne i Muzičke akademije. Obje ove akademije rade u veoma skučenim i neprikladnim prostorijama čime je ograničen broj polaznika. Pogotovu je teška situacija u Muzičkoj akademiji, koja nema vlastite zgrade, a ni studentskog doma koji bi bio uređen za specifične uvjete rada njezinih polaznika.

U pitanju kadrova postoje velike razlike između kazališnih i glazbenih djelatnosti: dok glumački kapaciteti zagrebačkih kazališta nisu potpuno iskorišteni, rad zagrebačkih orkestara je otežan nedovoljnim brojem muzičara. Ni jedan orkestar nije potpun. Muzičari jednog orkestra pomažu u drugom. Istodobno, zbog povoljnih radnih uvjeta velik broj naših kvalitetnih muzičara otišao je u inozemstvo.

O NEZAVIDNOJ SITUACIJI SA SCENSKIM PROSTOROM U ZAGREBU

POTREBE VEĆE OD MOGUĆNOSTI?

Planovi koji ostaju na papiru, očevidno su papirnati!

U pitanju su sredstva

Komisija za investicije u glazbeno-kazališnim djelatnostima Prosvjetno-kulturnog vijeća Skupštine grada Zagreba izradila je »Plan razvoja glazbeno-kazališnih djelatnosti u gradu Zagrebu do 1985. godine«. U tom »Planu« predložene su slijedeće promjene u organizaciji kazališno-scenskih ustanova:

— bolje koordinirati programe ustanova i djelatnosti sličnog sadržaja i bolje izdiferencirati njihove umjetničke fizionomije,
— osnovati visoko-stručnu zajedničku propagandu svih glazbeno-kazališnih djelatnosti u gradu služeći se modernim metodama informacije i propagande s posebnom službom animiranja i informiranja članova radnih zajednica i širokih slojeva građana Zagreba,
— osnovati zajedničku prodavaonicu koncertnih i kazališnih ulaznica,
— integrirati sve kazališne radionice,
— ujediniti administrativne i financijske službe glazbeno-kazališnih ustanova i uvesti moderne birotehničke metode.
— Zagrebačkoj filharmoniji priključiti operni orkestar s tim da filharmonija osim simfonijskih koncerata daje službe i operi«.

Uz ove promjene u organizaciji Komisija predlaže i investicijske zahvate kojima bi se riješili osnovni problemi glazbeno-scenskih prostora. Tako se predlaže generalna rekonstrukcija DKG (potrebna sredstva: 50 mil. dinara), te gradnja nove zgrade ZKM (potrebna sredstva: 30 mil.). Predviđa se gradnja Scenskog centra koji bi bio servisna ustanova a imao bi dvije moderne i prostorne pozornice od 1200 i 500 sjedala, središnje radionice i skladišta (potrebna sredstva: 125 mil. dinara). U planu je i generalna rekonstrukcija starog kazališta u Gornjem gradu (potrebna sredstva: 30 mil.). Predviđeno je i rješenje pitanja prostora za ljetne priredbe. Naime, adaptacijom unutrašnjeg dvorišta bivšeg Jezuitskog samostana i terase, te postavljanjem montažnih elemenata na Jezuitski trg, dobilo bi se 3600 sjedala (potrebna sredstva: 10 mil.). U svemu u idućih petnaest godina trebalo bi osigurati 366 mil. dinara da bi se podmirile potrebe glazbeno-scenskih djelatnosti u okviru razvoja predviđenog urbanističkim planom grada Zagreba. Nadajmo se da ovaj plan neće ostati samo na papiru. Očekujemo da će se odgovorni zaista odgovorno ponijeti i opravdati zahtjeve koje pred njih postavlja razvoj Zagreba — središta nacionalne kulture.

Ivan Cerovac

RAZGOVORI S ISTRAŽIVAČIMA

Naš udjel u velikom pothvatu

U povodu Marijanskog i Mariološkog kongresa razgovaramo s jednim od najuglednijih skotista, fra Karlom Balićem

O SUGOVORNIKU

U razgovorima s istraživačima filozofijske baštine u Hrvata bilo je do sada između ostaloga riječ i o skotističkoj filozofiji. Zahvaljujući sretnim okolnostima pružila nam se prilika porazgovoriti ovaj put s jednim od najuglednijih i danas u svijetu sigurno najistaknutijih skotista uopće, našim zemljakom, profesorom i doktorom fra Karlom Balićem, kojemu životni poziv bijaše razlogom što je dugi niz godina proveo izvan domovine.

Dr. Karlo Balić rođen je 6. prosinca 1899. u selu Katuni, općina Omiš. Postavši svećenikom-franjevcem u zavičajnoj Dalmaciji, doktorira ubrzo (1927) na katoličkom sveučilištu u Louvainu (Belgija), nakon čega djeluje kao profesor franjevačke bogoslovije u Makarskoj. Godine 1933. preuzima katedru dogmatskog bogoslovlja Antonianuma, papinskog franjevačkog sveučilišta u Rimu, gdje predaje i danas. (Odnedavno je počasni doktor zagrebačkog Bogoslovnog fakulteta.) Visoki znanstveni položaj i život u Rimu omogućio je dr. Baliću da razvije zamašitu djelatnost i organizira ekipe stručnjaka za rad na različitim područjima filozofijske i bogoslovne znanosti. Rukovodi objavljivanjem suvremenog kritičkog izdanja sveukupnih djela Duns Scota. Kao piscu brojnih djela s tog područja, filozofskih i teoloških, na našem i na stranim jezicima, obratili smo mu se za vrijeme njegova boravka u Zagrebu povodom Marijanskog i Mariološkog kongresa u Hrvatskoj, s pitanjima za nas i za našu javnost interesantnim s filozofijskog stajališta.

(z. p.)

dr. Karlo Balić

Već 1938. godine postali ste predsjednikom Skotističke komisije za priređivanje kritičkog izdanja svih djela Ivana Duns Scota, a dosad ste sa svojim suradnicima skupili i pregledali oko 100 Scotovih kodeksa i preko 300 drugih edicija, da bi napokon 1950. bila objavljena prva dva sveska moderno priređenih Duns Scotovih djela (ukupno do danas 8 svezaka s oko 8000 stranica). Molimo Vas da ukratko našoj javnosti prikažete svrhu, važnost i program Skotističke komisije kojoj ste na čelu, osvrnuvši se ujedno i na svoj osobni udio u tom velikom pothvatu.

— Skotistička komisija osnovana je u Rimu 1938. i ima zadaću da modernom kritičkom metodom objelodani sva djela Ivana Duns Scota. Dosad je izišlo 8 svezaka, o kojima su stručnjaci, kao Gilson i Pelzer, rekli da su savršeni, koliko to može biti ljudski rad na ovom polju. Da se shvati važnost ovog pothvata, valja imati pred očima da je *Oštroumni naučitelj* vođa franjevačke škole, a opet, s druge strane, kaotično stanje u kojem su njegova djela došla do nas. On je umro relativno mlad: dok je izrađivao svoje monumentalno djelo *Ordinatio* ili *Opus Oxsoniense*. Ostavljao bi po čitave stranice prazne, a to je prostor za odgovore na razne prigovore. I u tom radu, kako kaže jedan njegov učenik, bio je *juvenili flore recisus*. Odmah je stvorena komisija da upotpuni nesvršeno djelo. I rad te komisije sačuvan je djelomično: u rukopisu 137 asiške Općinske biblioteke. No, tek je prošlo nekoliko godina i među skotistima i protivnicima skotizma nastala je velika prepirka da li je ovo ili ono rekao Scot ili nije. Nastale su razne recenzije iz toga djela, u koja je svatko stavio ono što je mislio da bi odgovaralo želji i volji Naučitelja.

Čim je bio pronađen tisak, njegova su se djela počela tiskati prema principima koje čitamo u jednom od najstarijih njegovih rukopisa: *Si quid omissum, si quid inutilitatis, corrige et correctum tradas posteritati*. Wading je 1639. izdao u 12 svezaka in fol. sva Scotova djela. Današnja istraživanja su dokazala da polovici tih djela nije autor Duns Scot, da su razna njegova djela ostala suviše nepoznata i neizdana, a ono što je objavljeno da je veoma nesavršeno. Dakako, novo kritičko izdanje neće sigurno pretvoriti skotizam u tomizam, ali ono je nužno za znanstveno proučavanje Duns Scotove nauke, jer, kako reče Gilson, tu je sve novo, utoliko što je prvi put u povijesti svaka riječ uspoređena u stotinu rukopisa u desetak sadanjih izdanja.

Prije osnutka Skotističke komisije objelodanio sam u Louvainu 1927. »Les Commentaires de Jean Duns Scot sur de quatre livres des sentences« (mnoštvo članaka), a posebno — na temelju tridesetak kodeksa — »Joannis Duns Scoti thelogiae marianae elementa« (Šibenik, 1934). Načela koja sam tu postavio da bi se pronašao autentični Duns Scotov tekst, danas slijedi Skotistička komisija, kojoj sam još uvijek na čelu.

Pokrenuli ste i osnovali, gospodine profesore, niz franjevačkih, skotističkih, marijanskih i marioloških edicija, društava i kongresa. Između ostalog, 1935. Udruženje slavenskih franjevačkih profesora i ediciju »Collectanea franciscana slavica« (1946). Biste li nam željeli odgovoriti na pitanje što se očekivalo od kongresâ slavenskih franjevačkih profesora (od kojih je prvi bio u Zagrebu 1935, drugi u Krakowu 1937, a treći u Bratislavi nije održan zbog izbijanja II. svjetskog rata)?

— Od kongresâ slavenskih franjevačkih profesora očekivalo se prije svega da se dade poticaj i prigoda da se svojski dadnu na proučavanje franjevačke škole na čelu s Duns Scotom. Zatim se htjelo pobuditi u pojedinim provincijama svijest slavenskog jedinstva, koje bi se određivalo i na generalnim kapitulima reda. Mi smo veoma podijeljeni. Južni Slaveni redovito se prikopčavaju Talijanima, a Sjeverni Nijemcima. Ja sam na sastanku svih slavenskih provincijala u Krakowu 1937. predložio da na svakom generalnom kapitulu u prvom skrutiniju bude general neki sposobni član provincija. Tako sam predložio da na kapitulu 1939. bude p. Benjamin Rizinski, Poljak. I on je dobio ne samo glasove slavenskih provincijala nego i mnogih drugih, osobito španjolskih. On nije izabran, nego je potvrđen p. Bello, s jednim glasom većine. A to je za nas bilo bolje nego da je izišao njegov protukandidat koji bi mogao izići već u prvom glasanju da nisu već bili raspršeni glasovi prema mojemu projektu. Savez sveslavenskih franjevačkih provincija porušen je ratom. Na mlađim je elementima da ga ponovno uspostave.

Imaju li netom spomenuti kongresi nekog posebnog značenja za noviju hrvatsku kulturnu povijest? Poznato je, naime, da je u Hrvatskoj pri organiziranju prvog kongresa slavenskih franjevačkih profesora (Zagreb, 1935) bilo prilično otpora i polemike (unutar teoloških krugova), na što ste Vi kasnije odgovorili spisima »Sv. Toma Akvinski i drugi naučitelji« (Zagreb, 1938) i »Tomizam u svjetlu naučne i nenaučne kritike« (Šibenik, 1941).

— Nema sumnje da su ovi kongresi imali i te kako veliko značenje za noviju hrvatsku kulturnu povijest. U Hrvatskoj je kroz stoljeća vladala sloboda u naučavanju. Tu slobodu snažno je naglasio Prvi skotistički kongres u Zagrebu. Nekima se to činilo da je protiv direktiva Sv. Stolice. Oni su nekako ovako umovali: Crkva je učinila svojom nauku sv. Tome, dakle, ona je odbacila nauku koja se ne slaže s Tominom, a takva je Duns Scotova nauka. Nije bilo teško dokazati da je ovakvo umovanje bilo naivno i supersticijalno, kako je pokazao Drugi vatikanski sabor, koji — kad se radilo o naučavanju filozofije u školama — nije spomenuo ni Tomu, ni Bonaventuru, ni Scota nego je kazao da valja slijediti *patrimonium philosophicum perenniter validum*. A tu se uz Tomu uključuje i Duns Scot i mnogi drugi, kako je to jednom naglasio kardinal Franjo Šeper, današnji predstojnik Kongregacije za nauk vjere. Crkva je zajednička majka svih katoličkih škola i ona je kroz stoljeća hvalila i preporučivala sad ovu, sad onu školu, ali nikad nije poistovjetila katoličku nauku s nekom školom, i nikad nije tražila da sustav bilo kojega naučitelja bude mjerilo za prosuđivanje istinitosti drugoga naučitelja.

Biste li nam mogli sažeto eksplicirati karakteristiku odnosa tomističke i skotističke filozofije (u svjetskim razmjerima) i objasniti nam kako to da je i u nas došlo do obnove tomističke filozofije (neotomizam), a zanemarena je obnova skotističke? Nije li ipak obnovi skotističke filozofije u Hrvatskoj prve polovice 20. stoljeća pomogla djelatnost Karla Eterovića, Petra Grabića, Urbana Talije i napose Teofila Harapina?

— Skotistička škola jest nastavak i usavršenje stare franjevačke škole koja je slijedila nauku »naučitelja milosti« — sv. Augustina, primljenu preko Anselma i viktorinaca. Međutim, Aristotelova glavna djela bila su prevedena na latinski i neki su skolastički pisci posebno crpili iz Aristotela nauku i s njom htjeli osvijetliti Evanđelje. To se mnogima nije svidalo. Sv. Bonaventura kliče: Nemojmo previše lijevati vode u vino, tj. filozofije u Evanđelje, da se ne bi vino pretvorilo u vodu. Biskup pariški s cijelim sveučilištem 1277. osuđuje mnoge teze nezavisne filozofije, među kojima ima i nekoliko Tominih teza. Franjevački kapitul zahtijeva da se Summa Tomina ne čita bez korektorijâ koje su bile napisane o Summi. U to doba Duns Scot je u Parizu i počinje svoje naučavanje. Učenjaci su se nalazili u velikoj tjeskobi, kao što su se nalazili — veli Gilson — za vrijeme modernizma. Duns Scot kaže: Ako jednu nauku osudi biskup sa svim sveučilištem, ta je nauka barem sumnjiva. On ne može slijediti tomizam jer je osuđen od crkvenog autoriteta, od Pariškog sveučilišta, koje je onda bilo majka svih katoličkih sveučilišta. Ne može slijediti ni staru franjevačku školu, jer je Aristotel prodro silno u znanost onoga doba. Nije mu ostalo nego da uzme u ruke Aristotela i traži istinu, kao što kaže Pavao VI, u znamenitom pismu »Alma parens«.

U prvoj polovici 20. st. tomizam se obnavlja. Enciklika Leona XIII. »Aeterni Patris« preporučuje posebno sv. Tomu Akvinskoga. Duns Scot je promatran kao preteča svih zabluda protiv kojih se Crkva bori. On je *modernismus redivivus*. No, prigodom obljetnice proglašenja dogme Bezgriješnog začeća, bore se za skotizam posebno u Francuskoj na čelu s Deodat-Marie, u Njemačkoj s Mingesom, u nas posebno rade za skotizam Karlo Eterović, Petar Grabić, Urban Talija i Teofil Harapin. Sav taj rad našao je svoj epilog na Prvom skotističkom kongresu u Zagrebu 1935. kojega su akti objelodanjeni u posebno opsežnom svesku.

Našu će javnost sigurno zanimati kako i koliko su u ediciji »Collectanea franciscana slavica« zastupani hrvatski pisci. Je li označeno njihovo nacionalno podrijetlo? Što zapravo sadrži ta edicija, koja joj je namjena i obuhvaća li i filozofiju?

— »Collectanea franciscana slavica« osnovana su posebno da objelodanjuju akte kongresa franjevačkih slavenskih profesora. Prvi svezak sadrži akte Zagrebačkog kongresa, drugi Krakovskog. U jednom i drugom svesku ima dosta hrvatskih znanstvenih radnika: Grabić, Harapin, Jeličić, Radonić i dr. Kao što su za vrijeme rata prestali kongresi, tako je prestalo izdavanje ove značajne kolekcije. Na mlađem je naraštaju da uspostavi veze između jedanaest franjevačkih slavenskih provincija i da krene naprijed prema zahtjevima današnjeg postkoncilskog vremena, tražeći i za franjevačku filozofiju podanašnjenje, što je bio lajtmotiv Drugoga vatikanskog sabora. Valja danas činiti ono što su skolastici činili. Oni su uzimali matematiku i prirodne znanosti iz Aristotela, jer nisu imali ništa drugo. A mi danas imamo, hvala Bogu, mnoge stručne knjige iz prirodnih znanosti i moramo uskladiti te tekovine sa starom filozofijom.

U svojim ste raspravama, ali i u polemičkim spisima, pokazali opsežno poznavanje hrvatske filozofijske baštine. Kakav je Vaš odnos prema našoj filozofijskoj baštini uopće, a osobito pak s obzirom na skotističku filozofiju? Biste li istakli neka imena ili djela, te njihovo značenje?

Danas je sve jasnija povijesna činjenica da su franjevačke visoke škole bile od velike važnosti za jedan dio hrvatske kulturne prošlosti, pa tako i za filozofiju. Dr. F. E. Hoško nedavno je u tom smislu spominjao podjelu na dubrovački, srednjodalmatinski, slavonski i zagrebački krug. Poznato je usto da su i franjevci u Bosni i Hercegovini najvećma bili, i jesu, Hrvati, pa bi nas zanimalo kako gledate na njihovo sudjelovanje u hrvatskoj kulturnoj povijesti. Napokon, u čemu je značaj i značenje franjevačkih škola u nas uopće, a spomenutih skotističkih krugova napose?

— Istraživanja Jure Božitkovića, Mije Brleka, Tome Matića i posebno Emanuela Hoška otkrila su razne pisce iz prošlih stoljeća koji su pisali svoja predavanja i razna djela *ad mentem Scoti*. Iz našeg doba nek mi bude dopušteno spomenuti posebno značajnu raspravu Karla Eterovića o Duns Scotovu voluntarizmu, djelo koje je, na žalost, ostalo dosad neobjavljeno. Zatim raspravu Bone Radonića »Duns Scotova filozofija«, koja je objelodanjena u 1. svesku Collectanea franciscana slavica.

Dok sam pisao djelce »Kroz Marijin perivoj« i upozorio na utjecaj skotizma na marijanske pjesme Babića, Kneževića i dr., počeo sam istraživati rukopise u zaostroškom i šibenskom arhivu u kojima su sačuvana predavanja raznih autora *ad mentem Scoti*. Međutim, 1933. bio sam pozvan za profesora na Antonianum u Rim i više nisam imao prigode nastaviti ta istraživanja.

Vratimo se suvremenom značenju i položaju skotističke filozofije. Nedavno je tema jednog skotističkog kongresa (Beč, 1970) bila »Bog i čovjek u nauci Ivana Duns Scota i u modernoj filozofiji«. Može li se u pogledu navedene teme govoriti o izričitom traženju dodirnih točaka skotističke misli s modernom filozofijom, napose antropologijom? O kojim je problemima i eventualnim rješenjima riječ i u čemu valja, po Vašemu mišljenju, danas, a dakako onda i ubuduće, vidjeti težište skotističke filozofije uopće?

— Skotizam se od moderne filozofije razlikuje u istim bitnim principima kao i tomizam. No, naglašavanje slobode, intuitivne spoznaje, ljubavi, ljudskog dostojanstva i osobnosti privlači mnoge moderne filozofe skotizmu. Često je puta rečeno da je Duns Scot Kant 13. st. da je modernist, preteča moderne filozofije. Ima djelo pod naslovom: Duns Scot, Ockam, Luther. To što je prije Drugoga vatikanskog koncila odvraćalo od Scota mnoge teologe i filozofe, to danas u ovom ekumenskom pokretu vraća posebnu pažnju Oštroumnom naučitelju i daje nadu da bi on mogao biti kao neki most između stare skolastičke filozofije i moderne filozofije.

Kako to da do danas nije na hrvatski jezik prevedeno ni jedno Duns Scotovo filozofsko djelo, naročito neka od njegovih važnijih rasprava? Da li takav prijevod možemo uskoro očekivati?

— Duns Scot nije dovršio ni jedno svoje djelo, niti ga je »priredio za tisak«. Zato je bilo teško reći što je njegovo. Mnoge su stranice ostale prazne. Stoga je nedovršena djela veoma teško prevoditi. Osim toga, on je nazvan »oštroumni — subtilis«, a zapravo je *subtilissimus* i *difficilimus*, a takve tekstove nije lako prevoditi. Prije nekoliko godina dr. Martin Kirigin OSB pokrenuo je u Zadru ediciju »Crkveni oci i pisci« (COP), u kojoj bi trebalo objaviti na hrvatskom izbor iz crkvenih otaca i pisaca. Od Scotovih djela predviđen je prijevod djela »De primo rerum principio«. To je djelo prevedeno na razne jezike i, eto, nadajmo se da ćemo ga ubrzo imati i na hrvatskom. A kako su drugi narodi to već učinili s ostalim Scotovim djelima, trebalo bi da i mi Hrvati već jednom imamo na svome hrvatskom jeziku sva djela Oštroumnog naučitelja.

Razgovor vodio:
ZLATKO POSAVAC

»PLEŠE LI SE TO U HRVATSKOJ?«

Razigrano kolo na Trgu Republike

Zagrepčani su osam dana mogli (da su htjeli) imati zadovoljstvo gledati predstavnike gotovo svih naroda Europe kako plešu narodne plesove. Kažem »mogli su« zato što ih je vrlo malo došlo vidjeti zadihane i zažarene plesače. Ne biti radoznao, čini mi se da je vrlo loše. Zagrepčani u ovih osam dana zaista nisu bili radoznali. Ispričavam se predstavnicima plesačkih grupa iz Europe kao i predstavnicima iz naših ostalih republika što o njima neću napisati ništa. Njih sam, naime, samo radoznalo gledao, ponekad se divio i bio začuđen nad spajanjem rutinskog i trajnog.

Sudbina i identitet jednog naroda vidljivi su za oštro oko u mnogočemu, moglo bi se reći čak u svemu. Pa ipak, pjesma i ples naroda vezanog uz zemlju, šumu, stoku, govori mnogo, ili čak sve, o prošlosti i, dakako, budućnosti.

»Pleše li se to u Hrvatskoj?«, čuo sam pitanje izrečeno tuđim jezikom. »Da, pleše«, odgovorio je dobronamjerni prolaznik čudeći se pomalo kako ta naša egzotika uvijek nanovo zanima došljake iz Europe.

Plesala je Hrvatska tih osam dana u svom glavnom gradu pred poluupraznim gledalištima. Polovicu gledališta ispunili su pretežno stranci. Kasno uvečer, već rijetki prolaznici promatrali su plesače što pjevahu o svojoj ljubavi za Hrvatsku. »Kako su stari!«, rekao je opet netko stranim jezikom. Ništa nisam odgovorio, htijući tom pitaču reći sve. Htio sam hladnim i objektivnim promatračima reći da nema mladih ljudi u selima zato što tamo negdje u Njemačkoj i Švedskoj sinovi i kćeri ovih staraca i starica kopaju kanale, čiste ulice, nose cigle i dvore njihove bolesnike. Htio sam im reći da ti mladići i djevojke što su rasuti po Europi, odlazeći sa zagrebačkog kolodvora ponekad sjetno pogledaju prema kipu kralja Tomislava koji dalek i snažan sjedi na svom konju gledajući tamo daleko iznad njih. No, nisam rekao ništa, jer možda je upravo jedan od tih stranaca napisao ovih dana u svojim velikim novinama da tako ogorčena i nacionalistički raspoloženog naroda kakav su Hrvati nema više nigdje u Europi.

Trebalo je, dakle, u ovih osam dana pogledati što se pleše u Hrvatskoj i začuditi se nad time da se još uopće pleše u Hrvatskoj, jer ne bi trebalo zaboraviti da se je nedavno izračunalo da je svaki četvrti Hrvat izvan domovine. Nastavimo li tako, ubrzo će biti svaki treći. I tko zna hoće li onda ikoga biti da u ime Hrvatske pleše na zagrebačkim ulicama.

Trebalo je vidjeti barem ovih osam dana da nam se u domovini pleše uprkos svima i svemu. pa makar noge bile umorne i stare. Možda je to ipak važno da postoje oni koji će svoje sinove i kćeri naučiti makar i suhim oblicima radosti, dobro je da postoje i oni koji će svoju djecu naučiti pjesmi koja najčešće prerasta u krik. Netko, eto, mora prenijeti okus pomame za životom. Taj netko mogu i moraju biti ovi hrvatski starci i starice što osam dana plesahu i pjevahu zagrebačkim ulicama, čudeći se kako se nitko ne pridružuje njihovoj radosti. No oni ipak bijahu sretni, ili barem gorko-sretni. Trebalo je vidjeti njihove oči što milovahu pogledom taj grad. grad što im za njihovu ljubav i ushit nije dao gotovo ništa osim gostoprimstva u sparnim studentskim sobicama. Više pažnje kod Zagrepčana izazvali su Sioux Indijanci iz Kanade.

Da, plesala je Hrvatska osam dana u Zagrebu, prolazeći ulicama poslije predstave pred okašnjelim parovima koji, promatrajući ih, rekoše: »Seljaci!«. U isto vrijeme dok plesahu u Zagrebu Šokci iz Bačke, iz sela Sonte, požar je progutao nekoliko kuća.

Hrvatska je policentrična zemlja po mentalitetu, geografskom rasporedu, policentrična je politički i tko zna još kako. Umni prijatelj s kojim sam gledao Hrvatsku što poskakuje i pocikuje reče mi da je ta policentričnost u stvari vrlo dobra stvar. Tamo, kažu, u velikom svijetu ljudi se ubijaju i zbog toga što sami sebe ne prepoznaju u nijednom i nikakvom specifičnom obliku življenja. Mi, eto. imamo narod koji u svakom svom dijelu ima posebnosti u imenima, običajima, vjerovanjima, pa i osjećanju svijeta i svog naroda. Imamo narod, reče mi on, što živi među veličanstvenim spomenicima kulture, a Norman Mailer konstatira da čovjek mora postati ubojicom ako putujući 100 km ne naiđe na zgradu stariju od sto godina. Isti taj Mailer kaže da je nama u Europi mnogo loše. No, je li ta policentričnost naša prednost ili osnovna nesreća, rekoh zaustavljajući pametni i.iz riječi mog znanca.

Istina, lijepo je vidjeti narod što pleše na toliko načina i pjeva toliko različito. Bojim se, ponekad toliko različito da oni s juga ne prepoznaju one sa sjevera. Lijepo je to, no ljepota, bit će, prestaje tamo kad se za nju plaća nestajanjem. Samo u umjetnosti ljepotu valja plaćati smrću.

Osam dana odjekivale su sparnim zagrebačkim noćima hrvatske pjesme, a najviše. ne bez prkosa: »Mene moja učila je mati: Pjevaj sine — živjeli Hrvati«.

Pa ipak, bila je jedna grupa Hrvata tih dana na Smotri, koju nisu sačinjavali starci i starice. Bili su to Hrvati iz Kanade. Njihovu veliku grupu sačinjavali su samo mladići i djevojke. No, kojeg li čuda: posebni koncert te grupe nigdje u gradu nije bio oglašen! Publike je stoga bilo veoma malo. Tko je tomu kriv, to se ne zna. Uostalom, što bi se i dobilo s time da se pronađe krivac? Krivaca ionako ima previše. Gotovo se svi mi možemo prepoznati kao krivci, i to ne samo zbog neodziva na Smotru folklora ...

Zlatko Markus

ODRŽATI I PODRŽATI

(Poslije smotre folklora)

Smotra je oživjela stare zidine Gornjeg grada

»Poslije rata naš je narod bio nekako mrtav, a sada, otkako je počeo folklor svi smo oživjeli, oživjelo je naše selo. Moram reći da nismo bile dalje od Osijeka, ne znamo što je život i mislim da ćemo se ovim putem bolje upoznati svi i da će to biti posebna ljubav, jer kako se možemo ljubiti ako se ne poznamo... Živjela sam u kući gdje su bile 52 osobe i gdje je život bio rad, red i ljubav pa ne bi htjela da to izumre nego da sve prenesemo na djecu.«

KATA KASAPOVIĆ, selo Ivanovci kod Valpova (učesnik Smotre)

»Značaj zagrebačke Smotre folklora u svijetu sve više raste. Od prve, koju smo započeli kao neki pokušaj, koja je bila čak dvojbena, stalno raste ne samo njezin opseg, nego — možemo kazati — i njezina vrijednost. U poredbi sa sličnim priredbama u svijetu, može se reći, da zagrebačka Smotra folklora zauzima danas ako ne prvo a ono jedno od prvih mjesta u svijetu. Stručni odbor i organizatori nastoje iznjeti ono što je još u narodima živo održano. Ta izvorna baština narodnog blaga na Smotri je u tolikoj mjeri zastupana, kao u nijednog naroda koji slične priredbe njeguje«.

prof. dr. MILOVAN GAVAZZI, Zagreb

»Moram posebno zahvaliti stručnjacima i entuzijastima koji su u šest godina Smotru doveli do svjetske vrijednosti i koji su uložili toliko truda da Zagreb dobije i svijetu dade na uvid ovakvu manifestaciju. Time ne mislim da domet Smotre ne može biti još veći i ako nam prilike dozvole mi ćemo ju svake godine još usavršavati i dotjerivati. Ali Smotra nije i ne smije biti shvaćena kao neka naša prćija, kao jedna lokalna priredba »ARTO-a«, jedne zagrebačke ustanove, jednog malog kruga ljudi i entuzijasta. Smotra je začeta u »ARTO-u«, ali ona je danas daleko prerasla njegove snage, ona je postala svojina čitavog grada i Republike. I jedino kao takva može dalje opstati. A to drugim riječima znači da mora ubuduće biti i od čitavog Zagreba i Hrvatske podržana i zbrinuta, kao vrijednost koja će dati i Zagrebu i Hrvatskoj mnogostruke privredne, kulturne i moralne protuvrijednosti.«

PETAR MIHANOVIĆ, direktor »ARTO-a«

Ova tri mišljenja poslije Šeste Smotre folklora u Zagrebu neka budu dovoljno jasna upozorenja za buduće. Ne smijemo se ponovo zavaravati: ništa ne dolazi samo od sebe i sve je mnogo lakše zanemariti nego uščuvati. Tako je i sa Smotrom folklora, danas već velebnom svjetskom priredbom, čije vrijednosti, čini mi se, zbog kratkoće vremena uopće još nismo svijesni. Što Smotra znači našem nepoznatom čovjeku iz naroda, seljaku? Što Smotra znači u naučnim krugovima unutar naših granica i izvan njih? Svjetskoj kulturi? I, što Smotra znači za one koji je zapravo jedini održavaju i koji je pokreću? Tri nam citata rječito na ova pitanja odgovaraju. Smotra, koja je ove godine okupila više od šezdesetak narodnih grupa i oko dvije tisuće pojedinaca, pretvorila je Zagreb u čudesno sastajalište nepatvorenog narodnog duha od Jugoslavije i Bugarske do Kanade. najveću svjetsku otvorenu pozornicu narodnog. uistinu amaterskog, stvaralaštva. i po kompleksu etnografske naive svrstala se među najveće suvremene festivale izvornog umjetničkog izraza. Ta Smotra, koja će ubuduće sigurno značiti Zagrebu najveću atraktivnost u turističkom i kulturnom i privrednom pogledu, ipak je u opasnosti da zbog našeg tradicionalnog nerazumijevanja zamre, nestane, uvene. Brigu koju je brinuo nad održavanjem dosadašnjih Smotri »ARTO« mogli bi okarakterizirati kao groteskno nastojanje jednog Davida koji godinama uvjerava Golijata čak i u takve nužnosti da se mimohod folklorita ne može održati u isti čas s gradskim prometom ili da opstanak i organizacija čitave priredbe, manje ili više, ovisi »prelijevanju« financijskih sredstava od rizičnog gostovanja nekog stranog cirkusa. Istina, organizatori naglašavaju veliku pomoć ove godine ZET-a, ŽTP-a i još nekih poduzeća, koji su počeli maksimalno pomagati i uviđati značaj te priredbe, ali nerazmjer između potreba i uviđanja je tolik od strane ostalih, da je pod teretom briga »ARTO« ove godine skoro pakleknuo. Hoće li iduće godine? Možda! Uzmimo samo proračun i namiru troškova Šeste smotre. Čitava priredba stajala je oko 130 starih milijuna. Grad je dao 25. Republika 5, Republički fond za kulturu 5 milijuna plus dva za Smotru etnografskog filma, Privredna komora Grada 2, Radiotelevizija Zagreb 30, a od gradskih privrednih organizacija, na račun protuusluga za oglase štampane u Katalogu, »ARTO« je sakupio još oko 30 milijuna. Dakle, ako sve to zbrojimo dobivamo oko 100 milijuna. Daljnjih trideset? Dao je iz vlastitog džepa »ARTO«. Umjesto da nagradimo organizatore, mi od njih tražimo da se upuste u financijski rizik, da dovedu u pitaje mjesečne plaće svog osoblja, iako taj, često ponižavajuće shvaćen kolektiv organizatora »zabave«, zbog ozbiljnosti uspjeha, zove na suradnju čitav štab učenjaka i stručnjaka, plaća njihovu suradnju, radove, dnevnice, putovanja, sve da Smotra što bolje uspije. Zašto ne bi pored tih naših »siromašnih« Fondova priskočile u pomoć neke tvornice ili poduzeća iz onih krajeva čije etnografske skupine zastupaju te regione, zašto Turistički savez Hrvatske smatra da nijednim dinarom ne treba pomoći Smotru. zašto Turistički savez Zagreba smatra da je njegovo učešće dovoljno samo sa štampanjem prospekata i plakata? Zašto Ugostiteljstvo smatra da Smotra nije i njegova kad hiljade učesnika i turista za vrijeme te priredbe mora doći u Zagreb jesti i spavati i kad je, htjeli mi to ili ne, Smotra i jedan veliki i neprocjenjivi magnet, među osalim, i za to poštovano naše Ugostiteljstvo. »Smotra folklora« nisu samo te dvije riječi. Osim svih pobuda, u njoj, Smotri, seljaštvo je osjetilo jedan novi životni impuls, dokaz za svoje postojanje i novu potvrdu da njegova tradicija nije obezvrijeđenja, uvjerenje, kako kaže seljakinja Kata Kasapović, jedan od ovogodišnjih učesnika Smotre iz okolice Valpova, da će se putem Smotre »bolje upoznati i da će to biti posebna ljubav, jer kako se možemo ljubiti ako se ne poznamo«.

Eto, ako već zbog nijednog drugog razloga, zagrebačku bi Smotru folklora, trebalo ubuduće podržati i održati samo zbog ovog kojega navodi seljakinja Kata Kasapović. Nije li taj razlog i od dovoljne POLITIČKE važnosti za sve nas?

Mladen Hanzlovsky

Alka – znamen viteštva i žrtve

Alku su Cetinjani počeli trčati 1715., u spomen na pobjedu nad Turčinom. Prema predaji, njihovi su se konji još pušili od krvi i znoja kad su zagalopali ispod željeznog koluta. Pješačke alke u Splitu, Šibeniku i u Skradinu davno su se zaboravile, a konjičke, koje bjehu u Zadru, Makarskoj i u Imotskomu, prestale su oko 1840. Stoga je Sinjska alka ujezgrila u sebi svu negdašnju tradiciju, ostala znamenom viteštva i žrtve, te se iz ovog dijela »starohrvatske Hrvatske« vazda hodočastilo na Alku, a oni što bjehu zavjetni Gospi Sinjskoj, hodili bi bosi po ljutacu kamenu. Nije se nekoć putovalo autom, nego se već užežin, uosvist, upost Velike Gospe, Vele Gospojine, kretalo preko Mosora, Svilaje, Dinare i Kamešnice. To su gore koje okružuju Sinjsko polje, te se ono putniku doimlje golemim alkarskim trkalištem, kojemu po rubu jezde bijele neukroćene planine.

Pripovijeda mi starac što prodaje lule (zna se, sa Zelova je) kako se negda noćivalo u Fratarskim dvorima, pa kad bi u zoru sve usnulo mrtvo umorno, jedino se čulo češanje i sanjivo proklinjanje buhe napasnice. Danas više nema takve idile, jer su se buhe potamanile, a ide se za tim da se i Alka zatre. Netom je pomaknuta od Velike Gospe, odvojila se od najvećeg dijela puka, a pušćane su i glasine kako će se ubuduće trčati tri puta na godinu. Tako bi se napokon uništio zadnji trag viteštva, umjesto alkarskoga nadmećanja pretvorio bi se u nastup za novac.

No tuđin nikad ne može čuvstveno doživjeti alku. Ona je za nj vazda spektakl, lijepa nošnja ili galop konja. On samo snima slike za uspomenu, i dok se negdje daleko bude dičio »gdje je sve bio«, Cetinjani će divaniti o slavodobitniku Zvonku Videki, o nesretnomu »Šori«, Frani Barezi, koji ni alaj-čaušem nije uspio odnijeti Alku. U ovdašnjemu puku još živi žudnja za viteštvom, samo se i ona malo osuvremenila. Prije su dječaci iz Sičana hodili u Sinj kroz grabrovinu, dolazili očeprljani po licu, putem ubili poskoka ili gonili vuka. Sad uz asfaltnu cestu dižu palac, pa kad se natisnu u »viću«, koji nije pravljen po mjeri njihova gnjata i izduljena koljena, pokazuju ti krave koje su ostavili na pasištu. One prižimlju u škrtu hladu hrastića, od dosade piju žutu vodu iz crljenice. Pitaš li ih o školi, reći će ti kako je na nevolju ta stara kuća »puna nikizi puškarnica, nagnijezdilo se u njima tića, pa vazda mislimo na tiće koji pijuču u suhozidu«. Jasna je njima budućnost, smijulje se. Sad su pastiri, a kad se zamomče — idu na rad u Njemačku.

Alkar pečalbar

I pečalbar može postati alkarem. Naš čovo koji je »privremeno u tuđini« znade se vrnuti u zavičaj ne bi li postao slavodobitnikom. Ovu godinu Ivanu Zorici to nije uspjelo, čast je ta dopala Zvonku Videki, korjeniki iz drevne alkarske obitelji. Među alkarima imadu njih dvojica lozom od onih junaka koji su prije 256 godina, skupa sa pet stotina Cetinjana, ametice porazili nadmoćnijega neprijatelja. Andrija Filipović Grčić i Božidar Vučković potomci su Ivana Filipovića Grčića i Pavla Vučkovića.

Na ovoj se 256. Alki natjecalo 15 alkara: Joško Milošević, Duje Grčić, Janko Kelava, Ivan Zroca, Ante Malbaša, Ante Bilić, Stipe Batarelo, Ante Gaurina, Zvonko Videka, Andrija Filipović Grčić (pobjednik »bare«), Božidar Vučković, Nikola Talaja, Ante Breko, Duje Ljubičić, te alaj-čauš Frane Bareza, pobjednik subotnje »čoje«. Među njima je najveći broj radnika »Dalmatinke«, a imade još vozač, umirovljenik, major, nastavnik, studenti; vojvoda je general Bruno Vuletić.

Alka počimlje svečanom povorkom, koja uz gruhanje mačkula dolazi od drevne delmatske utvrde. Na čelu je harambaša s momcima, koji su u uresnim nošnjama sinjskih seljaka. Ovu godinu ne hodi za njima epski lik štitonoše Luke Bijadera, koji je 24 ljeta srebren štit davao pobjedniku. Puk taj štit zove pekom, kanda se u nevolji pod njim može ispeći brašenica kruha. Na kraju su buzdovanari i konj jedek, koji kljusa među dvojicom momaka, a simbolizira zarobljena turskog ata. Za njima jaši dvored alkara. Posred povorke vojvoda uzdom priteže konja, a na koncu je alaj-čauš, nadzornik natjecanja. Konji su urešeni vezenim pokrovom, kubure im obješene o sedlo. Alkaru se povija bijela perjanica na krznenu kalpaku, u trku se vije dolama od modroga baršuna, otkrije se mrka ječerma s tokama, proviri svinuta sablja, kao srebrn kljun ptice nad bojištem.

Konju iz žvala kaplje pjena na Francuzičin dlan, kojim se zaklonila od sunca. Poslije se at preplaši pljeska njezinih dlanova. Uza me sjedi moj Zelovčanin s neprodanim lulama u torbi, ne može se nahvaliti bijele kobile Ante Miluna, koja je sav nemir nosila u repini, u trku okretala njome kao mlinskim kamenom, pa kad bi tako jezdila ravnomjernim galopom, znao je Milun »i tri sride odniti na koplju«. Teško je objasniti onaj zanos Cetinjana kad alkar kopljem pogodi posred alke. Možda doživljuju da je tada probodeno dušmaninovo srce. U taj tren vidiš kako fratar skupa s vojnicima skače na noge, s prozora maše Sinjanka koja na pragu povija dijete, da joj ne bi promakla ni jedna trka. A može biti da odmalena svikava alkarčića.

Alkarski krug Sinjskom krajinom

Nije Alka samo stasiti jahač, »oko sokolovo i čvrsta desnica«. Ona je kušnja svakomu dobu, mjera je slobode i viteštva. Na toj slobodarskoj i junačkoj alci tek ćeš shvatiti koliko su opake riječi nekoga čovjeka (a u zapučku mu vrpca u liku jugoslavenske zastave!) koji ne može podnijeti što seljak nudi spomen-slike Stjepana Radića, s natpisom »Žrtve pale«. Veli mu: »Bolje bi bilo da nosiš pivo!: Ponosni mu i bistri težak otpovrže: »Vi nećete umriti od žeđe, a on je poginija sa žeđe za slobodom svoga naroda.«

Trebalo bi opet Šimunovićevo pero da u današnjemu »Alkaru« izrazi sudbinu Cetinske krajine. Nigdje toliko sura kamena, ni toliko pitoma zelenila. Kad bi njegov mitski Rašica projezdio Sinjskim poljem od Trilja do Peruće, prošao bi krajem od tvornice »Cetinke« — što zaposluje njegove Rudice da ne dožive čemernu ljubav po Njemačkoj — pa sve do Cetine ujezerene u Perućsko jezero. Suša ga je toliko osegnula da posred modre vode počiva ronac na crkvi, koja je opet izvirila. Na popločenu krovu potopljene kuće sunča se dovučenac iz Njemačke, kao što se nekoć na njemu sušilo grožđe za prošek.

U Šimunovićevoj pripovijesti »Kukavica« mladiću vrulja izbaci bratovu krvavu glavu umjesto agina ovna. Ne znam može li se zgoditi strašnija sudbina iz onoga doba kad se počela trčati alka. Premda sam samo putnik namjernik, i ja sam u selu Otoku dočuo za današnju sudbinu, skobivši na putu staricu vodaricu koja je »zanimila od žalosti«. Muža joj ratnika prije dvije godine ubi nožem susjed u svađi. Lani joj u Australiji umrije u porodu osamnaestoljetna kći. A neko popodne prije dva mjeseca pred kuću banulo crno auto iz Njemačke — dvadesetogodišnjeg sina ubio joj dušmanin iz potaje.

Ostaje za mnom samotna starica i sura Kamešnica.

Premda se plete nevoljna sudba oko njegova života, ovdašnji je čovjek žilav. U Otoku te iznenadi nova krasna škola, niz netom izgrađenih kuća. Žaloste se ljudi što su sad prazne, i što je ovaj tren izgorjela kuća u kojoj je od desetoro ostalo na topragu samo dvoje starih i dvoje nejakih. Nadaju se svi povratku iz pečalbe, a to je očito i po tomu što uzidaše grobnice. Ufaju se u HC »Orlovac«, s koje sad presahnjuju vrela ubavih rječica, izvori iz stanca kamena. Ne valja im ništiti nadu, jer se u momu kraju, nakon izgradnje najveće hidrocentrale u ovomu dijelu Europe, zaposlilo dvoje naših žitelja: jedan na ulazu, a drugi na izlazu tunela! Očito se ponekad znade i našaliti »naša sudbina«.

Top i zvono

Alkarski dan završava svečanom povorkom kroza Sinj. Zvone zvona, grme topovi. Dim mačkula otplovljuje skupa s prvim oblacima. Mimohod sad imade svoga slavodobitnika, na koplju Zvonka Videke vije se plamenac, na vjetru smorcu leprša hrvatska zastava.

Jozo Vrkić

OBLJETNICE I PROSLAVE

O PROPUSTIMA U PROSLAVLJANJU ZNAČAJNIH OBLJETNICA KOJI SE NE BI SMJELI PONOVITI

Javne manifestacije — predavanja, koncerti, predstave, postavljanje spomen-ploča — prigodom kalendarskog vraćanja kakvog znamenitog datuma prelaze svojim djelovanjem trajanje konkretne proslave, jer jedne ostavljaju materijalne tragove pobudne i za budućnost, a sve trajno urezuju u sjećanja suvremenikâ utiske i saznanja, po kojima će i oni i njihovi potomci stvarati svoju viziju o slavljenoj ličnosti ili zgodi i zauzimati stav prema njima.

Zato su takve komemoracije mnogo važnije nego li se na prvi pogled čini, pa ih u nas, kojima je prošlost toliko značajna i poučna, valja propagirati, redovito održavati, brižljivo i temeljito pripremati i učiniti dostupnima što širim krugovima svih narodnih slojeva, da bi u potpunosti udovoljile svojoj namjeni.

Da li se to u praksi provodi, neka pokažu ova iskustva s tri »nedorečene« proslave naših književnih velikana.

DUBROVNIK, 6. LISTOPADA 1967.

Otkriće spomenika Marinu Držiću održano je u okviru »Znanstvenog savjetovanja o Marinu Držiću, piscu hrvatskom«, koje je Matica hrvatska priredila u Dubrovniku 4—6. X. 1967, o 400-godišnjici smrti jednog od najvećih naših pjesnika i komediografa, koji još uvijek živi na našim, pa čak i svjetskim pozornicama. Dug niz referata održanih tih dana objavljen je u reprezentativnom »Zborniku radova o Marinu Držiću« (Matica hrvatska, Zagreb, 1969), u kojemu, na žalost, nema fotografije prvog Držićevog spomenika (dara Ivana Meštrovića) na mjestu, gdje je postavljen, u dvorištu dubrovačke Galerije umjetnina na Pločama (daleko izvan Grada!). O samom otkriću naći ćemo u »Zborniku« na stranama 503—505. šturu bilješku, kojoj daje vrijednost povijesnog dokumenta tekst prigodnog govora prof. Pera Portolana, direktora Pedagoške akademije i člana Upravnog odbora Matice hrvatske u Dubrovniku, iz kojega ću citirati (i potcrtati) neke ulomke:

»Veliki pjesnik čekao je puna četiri stoljeća da mu njegov narod podigne spomenik,... da se ovako simbolično vrati u svoj Dubrovnik... S t i c a j o k o l n o s t i je htio da mu se ta davnašnja želja ni danas neće ispuniti, jer mu spomenik u m j e s t o u g r a d u, među gradskim mirima, o t k r i v a m o o v d j e u a t r i j u G a l e r i j e, jer ma kako to zvučalo paradoksalno, z a b r o n č a n i l i k M a r i n a D r ž i ć a V i d r e ... k a o d a n e m a m j e s t a u n j e g o v u G r a d u ... on čeka pred vratima da mu damo mjesto na jednom od naših trgova.«

Dopunu i objašnjenje ovim aluzijama govornika, uvjetovanim »sticajem okolnosti«, pruža nam novinska polemika, koja je prethodila, a i slijedila otkriću (potpisani upućuje na nju na strani 433 spomenutoga »Zbornika«), i u kojoj su, na žalost, i neki stručnjaci pokušali eliminirati i Držića i Meštrovića tobože »stručnim« razlozima, premda je i previše očito, što u stvari pokreće njihove filipike... (Tako je nekako i splitski znanstveni radnik dr. D. Kečkemet malo kasnije utrošio stotine petitnih redaka da stručno opravda — ukidanje ulice Petra Svačića u Splitu, dok npr. u Beogradu nikom pametnom ne smeta ulica Majke Jevrosime ili čak — vile Ravijojle...).

I tako je najslavniji sin Dubrovnika izbačen iz svog rodnog grada i prislonjen, kao stari teatarski rekvizit, o jedan zid bolničko-zatvorskog dvorišta jedne mrtve zgrade, daleko od vreve i života Grada, kojemu njegovi Pometi i Petrunjele svakog ljeta obnavljaju radost i životnost...

U jutro otkrića nebo je bilo za jug neobično sivo, kao da će svaki čas proplakati kišom, nije se okupio narod pod barjacima i u jedinstveno lijepim nošnjama, koje se bezobzirno eksploatiraju za vašarske parade, samo je nekoliko Dubrovčana i nas, sudionika Simpozija, pješačilo, šuteći, kao na sprovodu, do zdanja, gdje je kao »po kazni«, određen boravak dum Marinu.

Jedino je On bio vedar: s onim divnim izrazom superiorne, ali indulgentne ironije, koji Mu je Meštrović onako uspjelo udahnuo (dok su Ga drugi modelirali Kao besmislenu raskrečenu žabu), kao da je šaptao s ugursuskim i čvrstim optimizmom: »Ne cvijelite, gospari, ovo je samo prova (pokus), kako se vazda u teatru čini, dočekat ćemo mi i pravo otkriće, ne bojte se...«

I doista: otkrića toga dana kao da i nije bilo, pitanje ove proslave ostaje otvoreno. Tko će se zauzeti da se ona što prije dostojno i u punu sjaju općenarodnog veselja dovrši, a dum Marin uvede u Grad, gdje ga svako srce i svaki kamen očekuje?

NAŠICE, 19. LIPNJA 1971.

Scenska praizvedba »Satira« M. A. Relkovića odigrala se u okviru jednog simpozija, posvećenoga ovog puta »Slavonskom Andriji Kačiću-Miošiću«, M. A. Relkoviću, čiji je »Satir« »mala slavonska enciklopedija 18. stoljeća«, »prva naša svjetovna knjiga angažirane književnosti«, »najčitanije djelo u najširim slavonskim slojevima... kojega jezik utemeljuje standard hrvatskog književnog štokavskog jezika davno prije Iliraca«, kako smo, među ostalim, čuli u dugom nizu referata prvih imena hrvatske znanosti i kritike. (O tomu je, uostalom, »Hrvatski tjednik« izvijestio u broju od 23. VII. 1971.)

Ovaj prvi pokušaj da se »Satir« prenese na kazališne daske 210 godina nakon što je spjevan, ostvarili su našički kazališni amateri (već poznati po drugim uspjelim izvedbama) pod vodstvom prvaka osječke drame Ice Tomljenovića doista uspješno i u mnogom pogledu nenadmašivo, jer je prirodan okvir šume, pune posebnog ugođaja, u kojoj su igrali, maštovita koncepcija i čvrsta ruka redateljeva, pogođena karakterizacija svih likova od strane glumaca (od kojih je Mirko Kladarić dobio i nagradu »Večernjeg lista« za svog Satira) i nepatvoren čar narodnih običaja, pjesama i plesova stvoriše privlačan spektakl, koji se drugdje teško može zamisliti i u kojemu su došli do punog izražaja prisni, jednostavni, a ipak poetični stihovi staroga Relkovića, pa će ih brojni i oduševljeni gledaoci sigurno zadržati u ugodnom obnovljenom ili prvi put stečenom sjećanju. Kako je još i tisak pohvalio i adaptaciju i izvedbu, valja zaključiti da je ova proslava bila »pun pogodak«...

Ipak, neovisno od nje, doživio je ovaj prvi scenski »Satir« nešto što je teško prešutjeti. Njegov autor, pisac ovih redaka, namijenio ga je, prilikom obljetnice postanka spjeva i smrti Relkovićeve, osječkom kazalištu. Srdačnim pismom tamošnjeg direktora drame Ivana Martona od 12. III. 1969. i objavama u tisku tekst je uzet u obzir za slijedeću sezonu, ali je onda to palo u zaborav, premda je kasnije osječko kazalište doživjelo redom nekoliko repertoarnih promašaja, koji su ga ozbiljno ugrozili i moralno i materijalno, kako je poznato. »Satira« se ipak nisu sjetili, premda bi on njima pomogao, a njegova izvedba na sceni slavonskog kulturnog središta učinila bi mnogo više za populariziranje Relkovića, osobito u redovima školske omladine i na gostovanjima po čitavoj regiji, nego načiška izvedba, kojoj toliki trud i trošak omogućiše samo dvije izvedbe prigodom Simpozija, pred nužno ograničenim auditorijem. Dug, kojim je M. A. Relković zadužio i Slavoniju i čitav hrvatski narod, nije time dovoljno uzvraćen, a i ova je proslava jednog značajnog tvorca naše kulturne izgradnje ostala nepotpuna...

SPLIT, 14. KOLOVOZA 1970.

Praizvedba opere-oratorija Borisa Papandopula »Marulova pisan«. Marko Marulić Splićanin dovršio je svoju epsku pjesan »Judita« 22. travnja 1501, a prvo njeno izdanje, za koje mi znamo, složeno je u venecijanskoj tiskari 13. kolovoza 1521. S obzirom na oba datuma, ova godina 1971. jubilarna je, pa kad se zna za jedinstveno značenje »Judite« u hrvatskoj književnosti, kulturi i borbi za održanje, moglo se očekivati da će »Marulićeva 1971.« biti obilježena čitavim nizom reprezentativnih proslava i manifestacija. Na žalost, ništa se takvo nije poduzelo ni priredilo nigdje u Hrvatskoj, pa ni u Marulićevu rodnom Splitu, osim što je na lanjskim splitskim ljetnim priredbama zaslugom Nesplićanina, tadašnjeg direktora splitske opere, Mladena Bašića, prikazana praizvedba opere-oratorija jednog od najistaknutijih hrvatskih skladatelja Borisa Papandopula, na riječi potpisanoga, »Marulova pisan«, o postanku njegove »Judite«, što je i u podnaslovu rečeno: »Kako Marul Judit složi u versih hrvatski«. Bogata inspiracija te kompozicije, koja kulminira u veličanstvenoj »Molitvi suprotiva Turkom« i himni Splitu na kraju djela, bila je iznimno srdačno primljena od splitske publike i stranih turista (koji s golemim interesom hrle na naša originalna djela, a mi im uporno serviramo »bogečke« izvedbe svjetskog repertoara!), a jedan je strani muzikolog-namjernik noćima dolazio da proučava partituru, koja je po danu bila zauzeta, jer se djelo studiralo do posljednjeg časa, i samo izvanrednom zalaganju zbora, orkestra i tehnike splitske opere i požrtvovnoj suradnji istaknutih zagrebačkih opernih prvaka valja zahvaliti što je premijera uopće održana.

Sve stručne ocjene predstave i njenog prijenosa na zagrebačkoj televiziji bile su pozitivne, čak i u stručnom tisku u Londonu, autor glazbe dobio je za nju nagradu, jedino je krugu oko »Splitskog ljeta« (mahom nestručnjacima) i lokalnom recenzentu-amateru (vidi, npr., njegov napis o Stravinskome) štošta smetalo, osobito »nacionalni momenat« u djelu, premda ničega takovoga u njemu nema, osim što su prikazane pobude postanka »Judite« i što se citira i glosira njen originalni naslov. To je, doduše, smetalo i predratnim unitaristima, osobito četniku Viloviću u famoznom »Narodnom listu«, »jedinom nacionalističkom organu u banovini Hrvatskoj« 1939—1940, koji se mnogo bavio Marulićem (naravno, sa svojega gledišta), pa i poslijeratnom direktoru splitskog Gradskog muzeja, bivšem uredniku »Pobede«, koji je čak dao gravirati neku spomen-medalju, na kojoj za »Juditu« piše samo to da je spjevana »na način starih začinjavaca«... Bilo je toga još, ali mislili smo da je »odumrlo«... Uslijed toga i uslijed poznatih osobnih trvenja u splitskom kazališnom svijetu, Papandopulovo djelo, iskrena i zanosna pjesma Splitu, koji on toliko voli (to je dokazao već prije 35 godina oratorijem »Muka Isusova«, po motivima splitskog pučkog pjevanja, koji upravo sada ubire senzacionalne uspjehe, a mi, ondašnji novinari, malo smo ga drugačije dočekali i poduprli 1935. nego današnji recenzenti domaći novitet!) imalo je silu neprilika već lani, a ove se godine »Splitsko ljeto« mjesecima loptalo njime zapostavljajući ga čitavom repertoaru i obećavajući jednu reprizu na kraju, koja je, naravno, otpala... Treba vjerovati da će splitski kazališni krugovi stvoriti nešto mnogo bolje za doličnu proslavu »Marulićeve godine«, kojoj je »Marulova pisan«, kako je već lani rečeno, htjela biti samo uvod.

* * *

Gornje tri proslave izabrane su nasumce iz velikog broja propuštenih ili nedovoljno iskorištenih slučajeva, koji bi se mogli isto tako navesti. Potpisani se odlučio za ove i radi toga što je slučajno imao u njima udjela, a vlastiti je doživljaj najtemeljitija provjera. Kao primjeri naših komemorativnih priredaba svejedno je da li su se one odigrale jučer ili danas, glavno je da se ne ponove sutra.

Vojmil Rabadan

karte na stol

PITANJA

Kardinalu dr. Franji Šeperu, predstojniku rimske kongregacije za nauk vjere, i dr. Franji Kuhariću, nadbiskupu i metropolitu zagrebačkom

Na međunarodni Mariološko-marijanski kongres u Zagreb i Bistricu došao je primas Belgije, kardinal Leo Joseph Suenens. Osim toga što je kardinal Suenens reprezentativna ličnost svoje zemlje, on je u čitavu svijetu poznat i kao iskren i slobodoljubiv kršćanin i teolog.

Zašto kardinala Suenensa nije nitko službeno dočekao na zagrebačkom aerodromu; zašto je u svoje zagrebačko boravište odvezen privatnim automobilom; zašto nije službeno primljen i pozdravljen u Dvoru zagrebačke nadbiskupije, i zašto, na kraju, u tom dvoru nije i odsjeo, kao što bi mu po rangu i ugledu pripadalo? Zatim, zašto pozdravni govor kardinala Suenensa izgovoren u zagrebačkoj katedrali nije prevođen na hrvatski, kao što su prevođeni govori ostalih sudionika; zašto je kardinal Suenens bahato ignoriran na primanjima, te je morao sjediti manje-više sam za svojim stolom? Znalo se da je kardinal Suenens pripremio govor za svečanost u Bistrici; zašto mu nije bilo dopušteno da taj govor izgovori, to više što je tamo izgovoreno toliko nepotrebnih riječi?

Treba li govor kardinala Šepera na Bistrici, u kojem je kardinal Suenens otvoreno napadnut, smatrati kao odgovor na ova naša pitanja?

Zašto je kanon svečane mise na Bistrici bio govoren na latinskom, a ne na hrvatskom? Zašto nije bilo službene Papine poruke Kongresu umjesto loše reprodukcije emisije Radio-Vatikana i Papinih riječi upućenih zapravo turistima okupljenima u Castelgandolfu? Dobro se zna da se svim kongresima Papa posebno obraća! Zašto je kongres u Hrvatskoj u tom smislu bio ignoriran tek napomenom i pozdravom »dobrom narodu onoga kraja«?

Štovana gospodo, očekujemo vaš odgovor, ako nam ga možete dati...

Drugu Stevi Radanoviću, predsjedniku Sindikata radnika uslužnih djelatnosti SRH

Potkraj VI. mjeseca ove godine prigodom podjele školskih svjedodžbi i nagrada najboljim đacima osmogodišnje škole zagrebačkog poduzeća »Čistoća«, koja ju je organizirala u suradnji sa Zavodom za kulturu i obrazovanje (Školu je pohađalo ukupno 70 učenika radnika »Čistoće«), održana je mala svečanost na koju su bili pozvani predstavnici sindikalnih foruma, među kojima su bili i drugovi: Stevo Radanović, predsjednik Sindikata radnika uslužnih djelatnosti SRH, i drug Vinko Validžić, predsjednik Sindikata radnika uslužnih djelatnosti grada Zagreba. U razgovoru između predsjednika Upravnog odbora »Čistoće«, druga Vladimira Ferdelijja, i predsjednika Radničkog savjeta, druga Pavla Dragovića s predsjednikom Sindikata radnika uslužnih djelatnosti, drugom Stevom Radanovićem, ovaj je izrazio čuđenje što imamo tako velik broj mladih i zdravih radnika u poduzeću, gledajući, naravno, sedamdesetak tih radnika ispred sebe.

Na njegovu primjedbu predsjednik Upravnog odbora »Čistoće«, drug Ferdelji, izjavio je: »Što nam, na žalost, vrijedi da imamo tu mladu radnu snagu i da ulažemo tolika sredstva u njihovo školovanje, kada većina od njih odlazi u inozemstvo tražeći bolje uvjete rada i veći osobni dohodak?« Na tu primjedbu druga Vladimira Ferdelijja drug Stevo Radanović odgovorio je: »Neka vas to ništa ne smeta. Što njih više ode u inozemstvo, to ćemo više dobiti deviza, pa će samim tim biti bolje i nama, a plus toga rješavamo nezaposlenost naše radne snage.«

Druže Radanoviću, jeste li tom izjavom izrazili svoje osobno mišljenje o ovom problemu ili je to uistinu stanovište Sindikata kojemu ste vi predsjednik?

Drugu Dušanu Čehovinu, sekretaru za praćenje općih privrednih kretanja SIV-a

U vezi s vašim ukazivanjima na neadekvatan skok »ostalih osobnih primanja« reagiranja su brojna i različita. »NIN« u svom broju od 15. VIII. 1971. piše: »Neočekivano, početkom jula, uključili su se u raspravu i poslanici iz Odbora za pravosuđe Društveno-političkog veća Savezne skupštine, koji su ocenili da treba povesti računa o načinu sticanja dohodaka funkcionera koje imenuju Savezna skupština i SIV. Ali, tu su poslanici bacili rukavicu više vladinim funkcionerima koji su, navodi se, angažovani za honorarni rad u istim onim institutima od kojih su vladini forumi poručili razne elaborate, analize itd. Naravno, rukavica je odmah vraćena, može se reći dvostrukom snagom. Vladini funkcioneri su pomenuli poveći spisak ugovora o delu na osnovu kojih su, ovoga puta funkcioneri Skupštine, ostvarili velika primanja za tehničke poslove oko kodifikacije novog zakonodavstva i neke druge. Dobar deo tih poslova je rađen u redovnom radnom vremenu, a prema tvrđenjima, njihova stvarna vrednost je u čistom materijalnom smislu — precenjena.«

Vjerujemo, druže sekretaru, da nećete dopustiti da ovako teške optužbe ostanu bez odgovora. Osnovano je pitanje: radi li se stvarno o nedopuštenim angažmanima i ugovorima koji su nespojivi s funkcijama pojedinih vladinih i skupštinskih funkcionara i o poslovima koji su precijenjeni? Ako se o tome radi, morali biste reći o kojim je funkcionerima riječ, o kojima ugovorima i kojim svotama?

Radničkom savjetu Zagrebačke mljekare

Štovani drugovi,
U jednom od prošlih brojeva objavili smo vaše pismo, kao odgovor na jedan tekst objavljen u ovoj rubrici. Želeći da što potpunije informiramo naše čitatelje o vašem kolektivu, zamolili smo vašeg generalnog direktora Radu Tomića za intervju. Na naše veliko iznenađenje, drug Tomić nam je izjavio da, na žalost, ne može dati intervju, jer da mu je to zabranio organ samoupravljanja u poduzeću.

Zanima nas: kada ste donijeli odluku o zabrani davanja intervjua, i niste li, možda, pretjerali u samoupravljanju?

Tomi Draškoviću, sekretaru OK SKH u Pakracu

Ovih se dana u Pakracu zbiva znatna aktivnost glavnog političkog foruma. Kako je riječ o nekim neuobičajenim postupcima, bilo bi zanimljivo da ta zbivanja objasni sekretar Komiteta SKH. Smatramo da se sve može javno iskazati i objasniti što se radi za javnost ili protiv nje.

Prvo: Objavljivanje rješenja u HT da komuna ne želi financirati aktivnosti Matice hrvatske u Pakracu postalo je prvorazredan problem! Sramota je to, zar ne? Pa ako je sramota, zbog čega sad treba po drugi put pokretati KAZNENE mjere protiv profesora i književnika Stjepana Godića, koji je svojim člankom samo podsjetio jedan forum u Hrvatskoj o njegovu propustu prema Ogranku Matice? Prvi put je Godić OKLEVETAN sa službenog mjesta i isključen iz SK (a na žalbu ponovno vraćen) zbog nečega što uopće nije učinio, i da se poslužio pravnim postupkom, morao je dobiti proces! Godić je stalna meta čudnih nastojanja u Pakracu. Zašto? Drugo: Pojedini politički funkcionari iz Pakraca posvuda se hvale da su riješili sve nacionalne probleme. Zanimljivo, jer zašto se onda već više puta pokretalo pitanje da se promijeni ime Hrvatskog doma? Bit će da »nacionalni problemi« još nisu sasvim »riješeni«, kad se hrvatsko ime ipak zadržalo u Pakracu?!

Uvoz – izvoz

Čitamo u »Politici« od 7. kolovoza o.g. kako je tvornica vagona iz Kraljeva prodala u Brazil 1.059 vagona u vrijednosti od oko sedam milijuna dolara. Međutim, 9. kolovoza objavljuje »Politika«, podatak o tome kako je ŽTP Beograd kupilo 1.500 vagona od španjolskog poduzeća »Trans-Madrid«.

Napomena: Beograd je od Kraljeva »Trans-Madrid«.

Samostanu Družbe Isusove u Zagrebu

Zašto ste u svojem samostanu u Palmotićevoj ulici broj 35 organizirali predavanje Mire Glavurtića? On je kod vas, dakako, govorio o katolicizmu i kršćanskoj ljubavi. Kako taj katolicizam i tu »ljubav« povezujete s nesnošljivošću što je vaš predavač iskazuje — i to iz tjedna u tjedan — prema hrvatskom narodu i osobama značajnim u životu Hrvatske?

Kakav izvor – takav podatak

U poplavi turističkih prospekata pojavio se i prospekt »Kaufhof-ADAC«, iz Frankfurta, Savezna Republika Njemačka. Nepoznati pisac preporučuje Zagreb ovim riječima: »Najmanje što možete učiniti jest šetnja prijatnim Gornjim gradom. Naći ćete ugodne vinske podrume u kojima sviraju srpsku narodnu glazbu.«

Poznavajući Nijemce kao pedantne i savjesne, nije teško pretpostaviti da su podatke za taj prospekt tražili kod odgovarajućih organa u Jugoslaviji. Bilo bi zanimljivo znati kod kojih!

Neuspjeh devalvacije

Ocjene stručnjaka o neuspjehu devalvacije dinara, izvršene u siječnju o.g., jedinstvene su (pa i ocjene tiska, od VUS-a do Ekonomske politike i NIN-a). No, kako se od svake devalvacije mogu očekivati i različiti efekti, vrednovanje rezultata valja izvršiti i više puta. Za ocjene uspjeha devalvacije, koja je samo jedna od mjera u procesu postizanja narušene stabilizacije, svakako je odlučno kakvi se rezultati ostvaruju nakon nje u vanjskotrgovačkom poslovanju i kako se i da li se smanjuje vanjskotrgovački deficit, zbog kojega se devalvacija najviše i provodi. Na žalost, što smo dalje od devalvacije, neuspjeh je sve očitiji, premda se kritiziraju pojedinci koji tu činjenicu samo konstatiraju. U srpnju je, naime, ostvaren za 26% veći izvoz, a 1% manji uvoz nego u srpnju prošle godine, ali je unatoč tome trgovački deficit povećan za 175 milijardi st. din.! Na taj je način samo u prvih sedam mjeseci ove godine ostvaren devizni robni deficit od 1.468 milijardi starih dinara ili 62% više nego u istom razdoblju prošle godine. Ako bi se proračunala prelijevanja do kojih dolazi u privredi zbog ovog deviznog robnog deficita, došli bismo do sume koja ne bi bila manje od sveukupne čiste akumulacije čitave privrede SFRJ za prvih sedam mjeseci ove godine. Umjesto smanjenja deficita — deficit se povećava. Kako se onda može reći da je devalvacija uspjela?

HRVATSKA KNJIŽEVNOST U SVIJETU

RAZGOVOR SA SLAVKOM MIHALIĆEM, GLAVNIM UREDNIKOM REVIJE »MOST«, KOJA OBJAVLJUJE PRIJEVODE IZ HRVATSKOG KNJIŽEVNOG STVARALAŠTVA

PRIREDIO: ZLATKO MARKUS

Među književnim revijama i listovima koje izlaze u SR Hrvatskoj, uz novčanu pomoć Republičkog i općinskih fondova za kulturu, revija »Most« koju izdaje Društvo književnika Hrvatske zauzima posebno mjesto ...

Da, »Most« je ne samo jedina nego i prva hrvatska književna revija koja izlazi na stranim jezicima. Za sada, njezin je osnovni zadatak sustavno prevođenje hrvatske književnosti i samim time informiranje svijeta o našoj kulturi (slična revija već duže vrijeme izlazi u Sloveniji, a odnedavna i u Srbiji). »Most« izlazi šest puta godišnje; do sada je izašlo 27 brojeva u kojima su objavljivani prijevodi na engleski, francuski i njemački jezik.

Znači li to da ste prve teškoće »prebrodili«?

Prebrodili smo samo »dječje bolesti«. A teškoće smjenjuju jedna drugu. Ipak, najvažnije je od svega da »Most« izlazi i da se neprekidno šire krugovi njegovih prijatelja i naših ambicija. U početku su mnogi sumnjali ne samo u uspjeh »Mosta« nego i smisao našeg rada. Na žalost, među njima je bilo i pisaca koji su »prošli svjetske kulturne metropole«. Strašili su nas da u Zagrebu ne samo nećemo naći književne prevodioce za strane jezike, nego ni strojopisačice koje bi mogle korektno prepisati tekstove na engleskom, francuskom, njemačkom ...

A vi ste ih ipak pronašli.

Naravno, tu, u Zagrebu, pronašli smo nekoliko vrlo dobrih prevodioca. Tu su Francuzi, Hindi, Nijemci, Rusi koji stalno ili povremeno borave u našoj sredini i dobro poznaju hrvatski jezik, s kojeg prevode na svoje materinske jezike. Ali nismo se zaustavili na vlastitom pragu. Nakon nekoliko godina izlaženja »Mosta« počeli su nam se javljati i prevodioci iz drugih zemalja, pa čak i s drugih kontinenata. Neke smo od njih preporučili društvima književnika iz drugih republika, da bi bili dovoljno zaposleni ...

Jeste li konačno uvjerili naše »nevjerne Tome« u potrebitost izlaženja »Mosta«?

Problem je mnogo ozbiljniji nego što to u prvi mah izgleda. Ima u nas još uvijek dosta ljudi u kulturi koji potcjenjuju svaki pothvat praktične naravi. Šeću po Zagrebu i tvrde kako smo mi neizlječiva europska provincija, nesposobni da shvate kako su to provincijsko među nama upravo oni. Eto, takvi su nas uvjeravali da je besmisleno prevoditi hrvatsku književnost na tzv. svjetske jezike, jer da su sve to »bolje napisali drugi«. Međutim, pisma koja »Most« prima iz Engleske, Francuske, Njemačke itd. govore upravo suprotno. Neka su pisma upravo porazna za našu nehajnost. Morate znati da je »Most« mnogima prva kakva-takva informacija i o samom postojanju hrvatske književnosti. Naravno, za pet godina nismo mogli učiniti čudo. Trebat će i dvadeset godina da uberemo prve značajnije plodove. Ali, eto, nismo više na mrtvoj točki.

Znači li to da smo mogli, pa da i sada možemo učiniti još mnogo više za poznavanje hrvatske književnosti u svijetu?

Nesumnjivo. naše su stvaralačke sposobnosti mnogo značajnije nego što to slutimo. Ali moramo sami među sobom najotvorenije progovoriti o nekim nedostacima koji umrtvljuju polovicu snage svakog našeg nastojanja. Ne zaboravite da naša takozvana »stidljivost« pred svijetom ide ruku pod ruku s potcjenjivanjem tog istog svijeta. Jer suvremeni svijet zaista više nisu samo dva-tri velika naroda, nego i svi oni ostali, ponekad i manji od nas. Prošle godine je u Zagrebu, u organizaciji Društva književnika Hrvatske, održan međunarodni književni skup koji je raspravljao o kulturnoj integraciji i književnostima malih naroda. Neki među nama su ispalili mnogo gromova nad glavama Engleza, Francuza, Nijemaca i Rusa jer nas navodno potcjenjuju i premalo prevode djela naših književnika na svoje jezike. Cijelo vrijeme htio sam tim našim gnjevnim prijateljima postaviti pitanje: hrvatski izdavači svake prijestupne godine objave poneki prijevod iz rumunjske, poljske, mađarske, finske, švedske, norveške, danske, islandske, nizozemske, belgijske, irske i portugalske književnosti; znači li to da sve te kulture potcjenjuju? Ja se bojim da odgovor može biti jedino potvrdan. Da, mi smo vrlo skloni potcjenjivanju drugih i možda je upravo tu uzrok naše vlastite potcijenjenosti ...

Nešto kao zla savjest, zar ne?

Pa i to. Na žalost, takav naš odnos prema svijetu, koji moramo konačno početi promatrati kao cjelinu, ima nedogledne reperkusije na ugled naše književnosti u svijetu. Znam da će mi mnogi (opet!) prigovarati da sam previše praktičan, da imam previše »trgovačkog duha« u sebi, ali ja im savjetujem da malo bolje pogledaju svijet u kojem žive. Jest, danas se u svijetu mnogo pouzdaje u »recipročnu razmjenu«. Samo ja u tome ne gledam »prljavu trgovinu«, nego težnju za punom nacionalnom afirmacijom. Evo što nam se nedavno dogodilo u Budimpešti: nekoliko nas posjetilo je uredništvo izdavačke kuće »Europa« koja se specijalizirala za prevođenje iz drugih književnosti. Trebam li ovome nadodati da smo tu saznali kako su za proteklih deset-dvadeset godina Mađari možda i pet puta više prevodili hrvatsku književnost nego mi mađarsku. Ipak nismo mogli a da ne prigovorimo mađarskim drugovima kako nas manje prevode nego neke druge narode. Odgovorili su nam vrlo jednostavno: da, ali ti narodi prevode pet i deset puta više iz mađarske književnosti nego vi Hrvati. Po nekima su to, dakle, »mešetarska natezanja«. A, vidite, ja sam došao do sasvim drukčijeg zaključka: time što uglavnom ne prevodimo književnost drugih »malih naroda«, gubimo dvostruko. Ponajprije, sebe osakaćujemo za neka bitna saznanja o svijetu, a zatim, postajemo nezanimljiv partner u međunarodnoj kulturnoj razmjeni.

Ali naši izdavači tvrde da bi oni rado objavljivali prijevode iz mađarske, rumunjske, finske, nizozemske književnosti (da spomenemo samo neke), ali se takve knjige slabo prodaju.

Prije svega, ja ne mislim da je to problem o kojemu bi trebali odlučivati jedino izdavači. Radi se o vitalnim interesima hrvatske kulture, i ne samo kulture. To su problemi o kojima moraju jednako meritorno raspravljati svi hrvatski kulturni i društveni radnici, političari ... No kad bi bilo točno to što tvrde hrvatski izdavači. onda bi bilo još više razloga da se duboko zamislimo nad sobom. Nedavno je u Rumunjskoj objavljena antologija hrvatske novele i knjiga je rasprodana za nekoliko dana. Ponešto poznam rumunjsku knjiženost i tvrdim da jedna antologija rumunjske novele ne bi bila ništa slabija od ove naše. Zar je doista istina da bi takva antologija ostala u nas neprodana? ... Zar su naši ljudi doista manje znatiželjni? ... Dopustite da radije posumnjam u naš sustav izobrazbe, u ulogu što je u našem društvu imaju knjižnice, pa i u same izdavače ... Ali to su već problemi za jedan kongres o hrvatskoj kulturi, na kojemu bismo se morali složiti barem u nekim bitnim pitanjima. Jer mi i previše vučemo svaki na svoju stranu, svaki za svoja zatvorena vrata ... A sat povijesti neumoljivo kuca ... Dopustite mi samo da zapitam one naše književnike koji su rumunjskim drugovima obećali da će u Hrvatskoj objaviti antologiju rumunjske novele, pod uvjetom da u Rumunjskoj objave antologiju hrvatske novele: naša je antologija u Rumunjskoj objavljena, pa i rasprodana — kad ćete vi ispuniti svoju obvezu?

Ne čini li Vam se da smo se ponešto udaljili od našeg razgovora o »Mostu«?

To Vam se doista samo čini. Nastojeći da »Most« bude što djelotvorniji u međunarodnom afirmiranju hrvatske književnosti, naišli smo na zapreke o kojima je trebalo reći nekoliko riječi. No već u idućoj godini pokušat ćemo i mi nešto učiniti. Predložit ćemo Komisiji za kulturne veze s inozemstvom i Republičkom fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti SR Hrvatske, a i drugima, da »Most« ubuduće ne izlazi svaka dva mjeseca, nego svaki mjesec. Od ukupno 12 brojeva njih 6 sadržavalo bi prijevode iz hrvatske knjiženosti na strane jezike, a ostalih 6 prijevode iz drugih književnosti na hrvatski jezik. Prigovorit će nam da mi već imamo književnu reviju (»Književna smotra«) koja objavljuje prijevode iz drugih književnosti. Međutim, mi želimo učiniti nešto drugo: svaki broj »Mosta« na hrvatskom jeziku predstavljao bi zatvorenu cjelinu i ispunjavao jednu osjetljivu prazninu u našem poznanstvu sa svijetom. Evo kako to zamišljamo: za prvi broj takvog »Mosta« naručili smo od mladog mađarskog kritičara Istvána Szaboa informativno-kritičko-esejistički »Pregled mađarske književnosti XX. stoljeća«. Jedan rumunjski pjesnik i jedna rumunjska pjesnikinja pripremaju nam Antologiju suvremene rumunjske poezije. Krenut ćemo na isti način u pohode turskoj, poljskoj, danskoj i svim drugim književnostima. Dakle, nećemo mi njima »krojiti književnu pravdu«, nego ćemo svakome narodu pružiti mogućnost da nam se predstavi po svojim kriterijima. Obećavam, nećemo ostati samo u Europi ... I ne zamjerite što ćemo pri tome »trgovati«: zahtijevat ćemo mogućnost da na isti način i mi predstavljamo svoju književnost u tim zemljama. Ne sumnjam da ćemo s ovakvim prijedlozima svagdje biti dobro dočekani.

Zapravo će to biti knjige ...

Da, ali vrlo jeftine knjige. Antologija suvremene rumunjske poezije stajala bi kao knjiga kakvih 140.000 dinara. Kao broj revije »Most« neće stajati više od 50.000 dinara.

Smislili ste izdavačko »Kolumbovo jaje« ...

Takvih »Kolumbovih jaja« u nas na vagone! Sjetite se samo: u SR Hrvatskoj izlazi dvadesetak književnih revija. Kad bi svaka od njih godišnje samo jedan broj posvetila našim međunarodnim književnim vezama, drukčije bi se u svijetu odnosili prema nama. Ali, da bi se postigao pun uspjeh, bilo bi potrebno da glavni urednici svih književnih revija sjednu za stol ...

I eto nas opet na kongresu hrvatske kulture ...

Ne, ja mislim da je za takvo nešto potrebno mnogo manje. Dovoljan je jedan dobro pripremljeni sastanak bilo u Komisiji za kulturne veze s inozemstvom, bilo u Fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti, bilo u Društvu književnika Hrvatske. Međutim, nephodno je da sastanku prisustvuju predstavnici i jednih i drugih i trećih, te da svi shvate važnost ovog posla ...

Imate li još kakav sličan prijedlog?

Prijedlog nije moj, ali ja ga svesrdno podupirem. Da bi se moglo dalje, potrebno je da se u nas konačno organizira Društvo hrvatskih izdavača, koje bi suradnjom moglo riješiti mnoge probleme hrvatske kulture.

I još nešto?

Pa, nedostaje nam također i vlastita autorska agencija ...

Ovo su svakako zanimljivi prijedlozi za jedan potencijalni kongres hrvatske kulture. Ali vratimo se »Mostu«. S obzirom da mu je svrha propaganda hrvatske književnosti u svijetu, »Most« ne može računati na prodaju. Kako onda izlazite?

Rekao sam već, u početku je mnogima trebalo dokazivati potrebu izlaženja jedne takve revije. Danas, kad se vidi da takva revija u nas može izlaziti, da smo postigli i stanovite rezultate, mnogo je lakše. Za nas je osobito mnogo značilo formiranje Republičke komisije za kulturne veze s inozemstvom, koja je veliko obećanje afirmacije hrvatske kulture u svijetu. Kažem obećanje, jer mi se čini da Komisija raspolaže i odviše skromnim novčanim sredstvima. Koliko sam mogao izračunati, francuska vlada troši mnogo više za održavanje svoje zagrebačke čitaonice, knjižnice, diskoteke i dvorane za predavanje! — Osim Komisije, novčano nam pomažu još i Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti SR Hrvatske, te Gradski fond za kulturne djelatnosti Zagreba. Svima im hvala ... Ali mi ne potcjenjujemo ni mogućnost prodaje revije »Most« u svijetu i u nas. Zar ne bi bilo logično da se svi hoteli u SR Hrvatskoj koji ugošćuju strance pretplate na barem jedan primjerak »Mosta« (The Bridge — Le Pont — Die Brücke — Il Ponte)? Valjda se među stotinama njihovih gostiju nađe poneki koga zanima što je s kulturom naroda s kojim se netom upoznao? Na »Most« bi se također trebale pretplatiti i sve osmogodišnje i srednje škole (ne zaboravite, naša revija donosi prijevode najboljih djela naših pisaca na engleski, francuski i njemački jezik). Zar ne bi bilo i pedagoški i patriotski na satu engleskog jezika pročitati na engleski jezik prevedene odlomke iz proza M. Krleže, V. Desnice, R. Marinkovića, M. Božića ili također na engleski jezik prevedene stihove J. Kaštelana, V. Parun, I. Slamniga? Čovjeku dođe da uprti torbu na leđa i krene od hotela do hotela, od škole do škole, od knjižnice do knjižnice (koje je pred koju godinu netko — zašto? — prekrstio u biblioteke; — možda mu to otmjenije zvuči?).

I tako, evo nas opet na kongresu hrvatske kulture ...

Da, da, netko bi sve to morao početi raditi.

Raspolažete li podacima kako je »Most« ocijenjen u svijetu?

U reviji »Most« do sada su četrnaestorici hrvatskih pjesnika, od S. S. Kranjčevića do I. Zidića, objavljene male antologije njihove poezije u prijevodu na francuski jezik. Kasnije su ove antologije tiskane i kao zasebni separati. Čak osam od tih antologija dobilo je u Belgiji razne nagrade za poeziju drugih naroda prevedenu na francuski jezik (T. Ujević, A. B. Šimić, D. Cesarić, D. Tadijanović, V. Parun, S. Mihalić, A. Šoljan, D. Horvatić, I. Zidić). Ako ništa drugo, ovo govori o vrijednosti francuskih prijevoda (Janine Matillon) u »Mostu«. Ili ovaj primjer: nedavno smo primili pismo glavnog urednika engleske revije »Oasis« (koja objavljuje prijevode iz drugih književnosti) u kojemu nas moli da mu dozvolimo pretiskavanje poezije i proze iz »Mosta«. Ovo opet govori o vrijednosti naših prijevoda na engleski. Pišu nam, podržavaju nas i pozivaju na suradnju iz Francuske i Njemačke, Danske i Belgije, sa Filipina i Čilea, USA, Ceylona itd. Moj prvi razgovor o reviji »Most« bio je objavljen u Poljskoj, u listu »Književni život« (Krakow). Djelatnost »Mosta« dovela je do toga da će u Francuskoj u svega jednu godinu biti objavljene dvije antologije hrvatske poezije (prva je izašla i već je rasprodana). Ili da govorim jezikom statistike, svaki broj »Mosta« odlazi na oko 700 adresa u oko 40 zemalja, doslovno na svim kontinentima. Imamo u svijetu čak i pretplatnika, što je prava rijetkost za reviju ove vrste. Na primjer, na »Most« su pretplaćena i mnoga sveučilišta u USA.

Za one koji sada prvi put čuju o »Mostu«, navedite što je sve iz hrvatske književnosti prevedeno na njegovim stranicama.

Teško bi bilo navesti sve ... Na engleskom jeziku objavili smo najprije »Smrt Smail-age Čengića« I. Mažuranića, zatim Antologiju hrvatske renesansne poezije, te Antologiju suvremene hrvatske poezije. Pune dvije godine radili smo na izdavanju Antologije hrvatske proze na engleskom jeziku. Prva knjiga Antologije već je izašla, a drugu dajemo u tisak ovih dana. U njoj je novelama i odlomcima iz romana zastupljeno oko četrdeset hrvatskih prozaika. Cijeli jedan broj »Mosta« na francuskom jeziku posvetili smo Miroslavu Krleži. Tu su njegove »Balade Petrice Kerempuha«, neki njegovi sad već povijesni polemički tekstovi, itd. Uz već spomenutih četrnaest antologija hrvatskih pjesnika, na francuskom jeziku objavili smo i pregled povijesti hrvatske glazbe. Na njemačkom jeziku objavili smo Antologiju suvremene hrvatske poezije, zatim zbirku eseja pod naslovom »Ekspresionizam i hrvatska književnost«. a ovih dana izlazi iz tiska, također na njemačkom jeziku, zbirka rasprava na temu »Kulturna integracija i književnosti malih naroda« ...

A planovi?

Ubuduće ćemo mnogo više pažnje posvetiti hrvatskoj glazbi, likovnim umjetnostima, filmu, kazalištu, itd. Tako će još ove godine cijeli jedan broj »Mosta« biti posvećen nadrealizmu u hrvatskom slikarstvu. Pripremili smo za tisak i Držićeva »Dunda Maroja« na njemačkom jeziku. A iduće godine pojavit će se i prvi brojevi »Mosta« na ruskom i talijanskom jeziku. O nekim drugim planovima govorio sam ranije ...

Reviju »Most« izdaje Društvo književnika Hrvatske. Kako ste Vi i tajnik Društva književnika Hrvatske. možete li nam reći što Društvo poduzima za poboljšanje međusobnih književnih veza u našoj zemlji?

Zvuči nevjerojatno. ali istina: mi Hrvati nemamo rječnika mađarskog, rumunjskog, danskog, finskog, turskog, bugarskog, češkog, slovačkog, ukrajinskog i toliko drugih jezika (iako bi mnogi od njih bili i te kako »komercijalni«!) ... Ali isto tako mi nemamo ni hrvatsko-slovenski, hrvatsko-makedonski i hrvatsko-albanski rječnik. Sada pokušavamo da se ispune barem neke praznine. Uz novčanu pomoć Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti objavit ćemo Antologiju slovenske poezije, antologiju makedonske poezije i novele, te hrvatsko-makedonski rječnik. U stvari radi se o našim dogovorima s društvima književnika Makedonije i Slovenije. Za uzvrat, u Sloveniji će izići Antologija hrvatske poezije, u Makedoniji antologije hrvatske poezije i novele, te makedonsko-hrvatski rječnik.

A ovogodišnji Zagrebački književni razgovori?

Bit će održani tek u studenom, pa je možda prerano govoriti podrobnije. Za sada Vam mogu reći to da će to biti velik sastanak pjesnika. Pozivi su upućeni još prije mjesec dana i sada već stižu prvi odgovori.

Imate li kakvu primjedbu na naš list?

Zaista, i vi biste mogli nešto učiniti za naše međunarodne književne veze. Na primjer, otvoriti jednu stalnu stranicu prijevodnoj književnosti. Ali nemojte početi s odlomkom iz do sada neobjavljenog romana E. Hemingwaya. Upozoravam vas na odlične rumunjske i poljske pjesnike, danske i nizozemske noveliste ... Samo nastojte da se ta stranica ne oblikuje slučajno ... Mene bi, na primjer, zanimali finski i ukrajinski pjesnici ... Uvjeravam vas: nije to teško nabaviti ... Uh, gotovo sam zaboravio ... Luko Paljetak je odlično preveo neke slovenske pjesnike. Objavite neke od njih ...

the bridge 25
the lute and the lattice
croatian poetry of the 15 and 16 centuries

the bridge 22
DER EXPRESSIONISMUS UND DIE KROATISCHE LITERATUR
3 ZAGREBER LITERATURGESPRÄCHE

le pont 18
poésie croate contemporaine
Tin UJEVIĆ
le monde prolongé

anthologie neuerer kroatischer lyrik
die brücke 15/16

ivan mažuranić
THE BRIDGE 17
smail-aga čengić's death

the bridge
most le pont die brücke il ponte
21

le pont 18
poésie croate contemporaine
Antun ŠOLJAN
le lanceur de pierres

le pont 21
poésie croate contemporaine
Nikola MILIĆEVIĆ
parole et poussière terrestre
zagreb, 1970